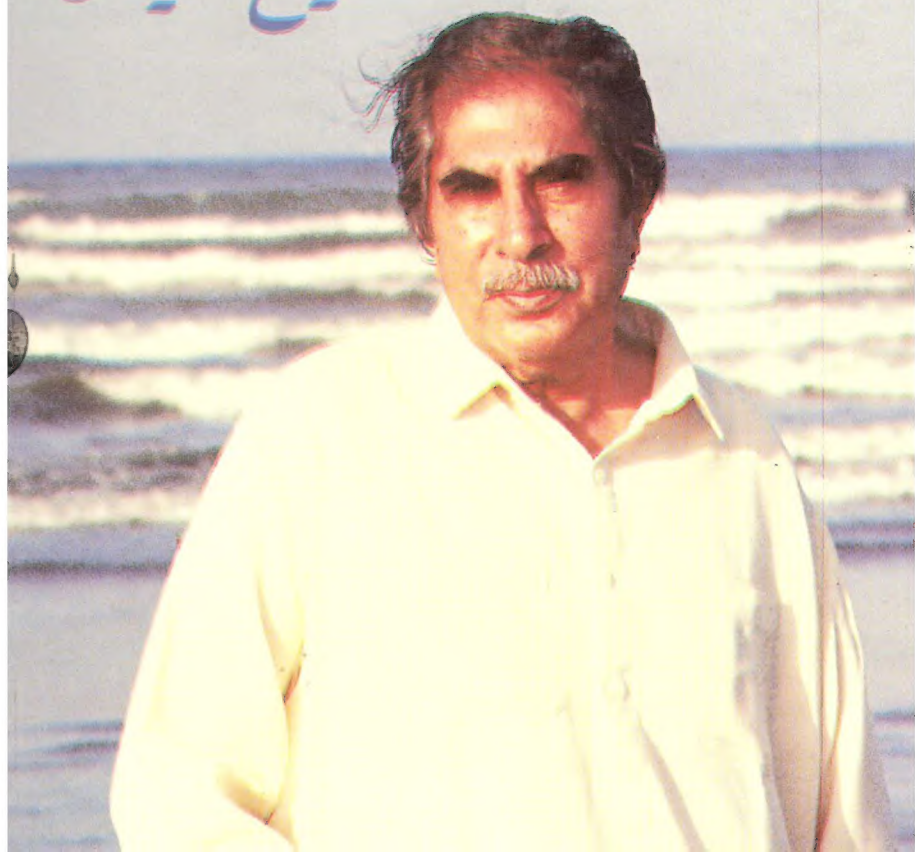

چوليون بوليون سمنڊ جون

شيخ اياز

چوليون ٻوليون سمنڊ جون

چوليون ٻوليون سمنڊ جون

(شاعري)

شيخه اياز

دانيال

هڙئي حق مصنف وٽ هٿيڪا

پهريون ڇاپو: آڪٽوبر ۱۹۹۳ع

تعداد: هڪ هزار

ملھ: ۱۵۰ روپيا

ڪمپوزر: آزاد ڪميونيڪيشنز

ڇپائيندڙ: حوري نوراني

مڪتبہ دانيال، وڪٽوريہ چيمبر ۲

عبداللہ هارون روڊ، ڪراچي

ڇپيندڙ: ذڪي سنز ڪراچي.

انتساب

موت تي پرڪاش ۽ ڪلاپرڪاش

جي نالي.

مون چاهيو ٿي ته اوهان کي

پنهنجو بهترين ڪتاب اُڀيان،

سو اڄ هي ڪتاب اُڀي رهيو آهيان.

(شيخ اياز)

فهرست

- ۱۷ مهاڳ- شيخ اياز
لفظ
نظم
- ۳۷ ۱- اوڙ ڳهوڙي سَوارَ
- ۳۸ ۲- نينهن جي مھراڻ کي
- ۳۹ ۳- رات ڀر رخسار تُونهنجا ٿا ڦِرَن
- ۴۱ ۴- ننڊ ۾ مون ڏي اچين ٿي
- ۴۳ ۵- آڻ ۾ ڳل تُونهنجا چُهي
- ۴۵ ۶- بودليئر
- ۴۷ ۷- ڪئن گل لالا سڄو صحرا سمائي ٿو هلي
- ۴۸ ۸- آڻ ۾ ڪو وھمي نہ آھيان
- ۴۹ ۹- ٿي ٻري خوشبو هوا ۾
- ۵۰ ۱۰- رم جھم مينهن وڻي ٿو يارو
- ۵۲ ۱۱- تون تہ ڪو سقرات ناھين
- ۵۴ ۱۲- شھر جي انبوھ ۾ ڪيڏي اڪلائي رھي ٿي
- ۵۵ ۱۳- مون چيو سڦو ڀلي تون پيار ڪر پنهنجيءَ سڪيءَ سان

- ۱۴۔ باک جو آواز آيو، ”ڪير آهين؟“ ۵۶
- ۱۵۔ خدا آهين؟ صدين جو شور ايدو آچتو ناهين! ۵۸
- ۱۶۔ آنءُ سانوڻ مينهن آهيان ۵۹
- ۱۷۔ او چمڪڻين جا گل لڏي آڪاس جا جُهور ٿيو ۶۰
- ۱۸۔ ڏس ته طارق روڊ تي هي ڪجهه اڇيرا چيلڙا ۶۲
- ۱۹۔ رات جو ريزهي ڌڪي ۶۳
- ۲۰۔ تون اهو سمجهي نه سگهندين، مان فنا في الفنا آهيان ۶۵
- ۲۱۔ وان گوگ! ۶۷
- ۲۲۔ ٿو وڃان مان ۶۸
- ۲۳۔ مان سَروَر آهيان ۶۹
- ۲۴۔ ٿو جوا خانو ٻري، ٻاهر پئي ٻرڪا پئي ۷۰
- ۲۵۔ ڪونج! تون ڪاڏي وئينءَ؟ ۷۲
- ۲۶۔ لوڪ سارو ٻوڪُ آهي. ۷۳
- ۲۷۔ آءُ ڪو جهي آڪ، نامڪن مٺي! ۷۵
- ۲۸۔ چنڊ جهڙي! اڄ ته چوڏس رات آ، تون ڪانه آهين ۷۶
- ۲۹۔ چنڊ کان پيارا پرين، آءُ تنهنجي تانگه آهيان ۷۷
- ۳۰۔ جي هجان تنهنجو ضمير، ڇا اهو ڪافي نه آهي؟ ۷۸
- ۳۱۔ پرين چنڊ جهڙا، سوين نانوَ آهن، رُڳو تون نه آهين. ۷۹
- ۳۲۔ گيت منهنجا، تون هوائن کان به وڌ آزاد آهين ۸۰
- ۳۳۔ ننڊ ٿي توکي اچي اي بايزيد! ۸۲
- ۳۴۔ پيار ۾ سڀ ڪجهه جلي ويو. ۸۴
- ۳۵۔ سٺي رات جي، ڏاجُ ڪنهن جو اُٿي ٿي ازل کان؟ ۸۵
- ۳۶۔ رات جو ايندي نه ڪر ۸۶
- ۳۷۔ آنءُ تنهنجي لاءِ پوکيا ڪيترا ئي گيت آهن. ۸۷
- ۳۸۔ هي وڃڻ جي مند آ ڪينجهر! پکي ويندا هلي. ۸۸

- ۳۹۔ دل وري توکي پُڪاري، آءُ ڪينجهر جي ڪناري ۸۹
- ۴۰۔ تون مَرين اَليَتَ جيان يا تون مَرين پائونڊ وانگر ۹۰
- ۴۱۔ ڳالھ جا اَليَتَ چئي پائونڊ پي ۹۱
- ۴۲۔ ماءُ منهنجي! ۹۳
- ۴۳۔ رقص ڪر ۹۴
- ۴۴۔ فون ڪال ۹۶
- ۴۵۔ جيستائين هي سفر پورو ٿئي ۹۷
- ۴۶۔ ڪيتراڻي سال تون ۹۸
- ۴۷۔ ڪيستائين نانوَ تنهنجي کي چپايان ۹۹
- ۴۸۔ تون تہ آجا شاعريءَ ۾ ويس پائي ٿي آچين ۱۰۰
- ۴۹۔ مينهن ايندا مانگھ ۾ ۱۰۲
- ۵۰۔ موتَ جي منجهڙار ۾ ۱۰۳
- ۵۱۔ آنءُ پاڳل ڪونہ هان، رات ساري ٿو لکان ۱۰۵
- ۵۲۔ ڪنهن سَرءُ جي شام ۾ چيريءَ جو وَڻ ۱۰۶
- ۵۳۔ گل پٽيندو ٿو آچين ۱۰۷
- ۵۴۔ يا تو تون ايندي نہ ڪر ۱۰۹
- ۵۵۔ اوچتو هُن کي اچي ڳوڙهو لڳو ۱۱۰
- ۵۶۔ مان ائين ڪڏهن بہ نہ ڄام پريان ۱۱۱
- ۵۷۔ مون پيار تہ ڪيو آهي توسان ۱۱۲
- ۵۸۔ پچري ۾ ڪڏهن تون بند نہ ڪر ۱۱۳
- ۵۹۔ زندگي جملي جيان آهي، بُڙي ڪوئي بہ ڏي ۱۱۵
- ۶۰۔ ياد ڪر، ڪُجھ ياد ڪر! ۱۱۶
- ۶۱۔ گلُ خوشبو کي چيو: ۱۱۷
- ۶۲۔ هو چَوَن ٿا ايترو چو ٿو لکي هي ۱۱۸
- ۶۳۔ موتَ تنهنجي لاءِ مان ۱۱۹

۱۲۰. ۶۴- نَنْدَ مان سَپَنا بَچاءِ
۱۲۱. ۶۵- موت جئن ڪجھ پي عوامي ڪونہ آ
۱۲۳. ۶۶- مينهن ايڏا مانگھ ۾؟
۱۲۵. ۶۷- ڪير ٿو مون مان لکي؟
۱۲۶. ۶۸- ڪيترو سمجھائيو!
۱۲۷. ۶۹- تون نہ ايندينءَ پوءِ منهنجي شاعري،
اڳ جيان هلندي پئي
۱۲۸. ۷۰- سدائين سمنڊ ۾ آهيان
۱۲۹. ۷۱- تون چوين ٿو موت تي چو ٿا لکان؟
۱۳۱. ۷۲- تون چوين ٿي ”تو بنا شاعري مون کان نہ ٿيندي“
۱۳۲. ۷۳- وار پنهنجا تو ورائي
۱۳۳. ۷۴- سار تنهنجي جي گهڙي
۱۳۵. ۷۵- تون آ ته چئون
۱۳۶. ۷۶- هيءَ تانڊن ڦلھير ڦوڪَ ڏئي
۱۳۸. ۷۷- ڪيستائين ائين لکي رهيو آھين؟
۱۳۹. ۷۸- رابيل جيان چھري واري
۱۴۰. ۷۹- ٿو جڏھن دَر تي سندم ڪرڪو ٿئي
۱۴۲. ۸۰- تون اگر منهنجي هجين
۱۴۴. ۸۱- هي ماڻهو جي انسان آيا، ٿيا ڪونہ آهن.
۱۴۷. ۸۲- هن وقت ڪاريءَ رات ۾
۱۴۸. ۸۳- وَر وَرَ وِجن ٿا چانڊا
۱۴۹. ۸۴- ڪالھِ نِمْ جي ڌار تي
۱۵۰. ۸۵- جاڳ هئي سقراط تنهنجو ياڳُ پر
۱۵۱. ۸۶- هوءَ لاشَ مٿان ٿي پارَ ڪڍي
۱۵۳. ۸۷- هي چانڊوڪيءَ ۾ روز بگهڙ

- ۸۸- هو نوري باز مري ويا سپ ۱۵۴
- ۸۹- سو شاعر ڪهڙو شاعر آ ۱۵۵
- ۹۰- آ ننبڊ گهاتي جهنگ جڻ ۱۵۶
- ۹۱- گل چو ائن چڻي ٿا وڃو؟ ۱۵۷
- ۹۲- جا گهڙي توکان سوا گذري وئي ۱۵۸
- ۹۳- دل اڃان ساڻ ڏي ۱۶۰
- ۹۴- رات! تون مات منهنجي نه آن ۱۶۱
- ۹۵- رات گذري وئي ۱۶۲
- ۹۶- آنءُ پوڪيان پيو ڪيتريون ئي وليون ۱۶۳
- ۹۷- ڪانٽرو! موت کان ٿا ڊڄو ۱۶۴
- ۹۸- ننبڊ جي ولهار ۾ ۱۶۵
- ۹۹- آلائي ايتري پيڙا ڏين چو ٿي؟ ۱۶۶
- ۱۰۰- مرگه نئين ۱۶۷
- ۱۰۱- هو لئبرريءَ کي ساڙن ٿا ۱۶۸
- ۱۰۲- ڇا تنهنجي قاسمي وسري وئي ۱۷۰
- ۱۰۳- هو ديوارن تي سو نعرا لکرائن ٿا ۱۷۲
- ۱۰۴- بوري بازار کلي پئي آ ۱۷۴
- ۱۰۵- تو نيٺ ته دنيا بدلائي ۱۷۷
- ۱۰۶- تنها، تنها، تنها ۱۷۸
- ۱۰۷- ننبڊ ڇا لاءِ تون ۱۸۰
- ۱۰۸- هو پيل جو وڻ ڦٽي ديوار ۾ ۱۸۱
- ۱۰۹- هو مري ويو، هو مري ويو ۱۸۲
- ۱۱۰- هو توکي ڪونه ڇڏيندا ۱۸۳
- ۱۱۱- نظم جويائي نقاب ديس کي تو آ ڏنو ۱۸۴
- ۱۱۲- اڙي! هيءَ ناري ۱۸۵

- ۱۸۶ - ۱۱۳ - خبر ناهي ته چو تون ڪونه آئينءَ؟
 ۱۸۷ - ۱۱۴ - مٿان سمجهين جوانيءَ آندڙ ۾ تون
 ۱۸۸ - ۱۱۵ - مان خواب جيان جرڪان
 ۱۹۰ - ۱۱۶ - وارن وڌن سان
 ۱۹۱ - ۱۱۷ - مون کان منهنجو حال پڇين ٿو؟
 ۱۹۲ - ۱۱۸ - صبح هجي يا رات، مايا ڏاڻڻ
 ۱۹۳ - ۱۱۹ - جيءَ اڪيلي جات، بهتر آهي
 ۱۹۴ - ۱۲۰ - ڪاريهر سان ڪهڙي ياري، وڃ! وڃ! وڃ!
 ۱۹۵ - ۱۲۱ - ڌرتي ڪيڏي وڌ- پاڳي هئي
 ۱۹۷ - ۱۲۲ - تون وئينءَ جئن ڪونج ڪيڏي تان اڏامي
 ۱۹۸ - ۱۲۳ - اهو تون نه ڄاڻين
 ۱۹۹ - ۱۲۴ - تون نيٺ ايندينءَ
 ۲۰۱ - ۱۲۵ - هي مڏ گهاٽو تون جو پئين ٿو
 ۲۰۳ - ۱۲۶ - هر وقت تنهنجي هٻڪار آهيان
 ۲۰۴ - ۱۲۷ - سمجهان ته ٿو مان
 ۲۰۵ - ۱۲۸ - سورج مڪيءَ جي پيلن گلرن سان
 ۲۰۶ - ۱۲۹ - ڄاڻي نه ڄاڻي
 ۲۰۷ - ۱۳۰ - ڪيڏو نه آڏن ٿا ماڻهو ٽڙا!
 ۲۰۸ - ۱۳۱ - ننڊ ڪيڏي ٿي اچي
 ۲۰۹ - ۱۳۲ - دود- ساگر لاءِ ڪو مايو نه آ
 ۲۱۰ - ۱۳۳ - چاه ۾ ڪو چاه ڪونهي
 ۲۱۱ - ۱۳۴ - سر لڻدين شهنشوار ڪيستائين، ڪيستائين!
 ۲۱۲ - ۱۳۵ - ٿو اچي طوفان وانگر، ڪُجه ٻڌين ٿو؟
 ۲۱۳ - ۱۳۶ - پيار جي ڪا منڊ ناهي
 ۲۱۴ - ۱۳۷ - اي محبت! تون جئن گل مهر جو

- ۱۳۸- موت جي منجهڌار ۾ ۲۱۵
- ۱۳۹- ڪيتري ويچارڙي ۽ نند ۾ آ ٻارڙي ۲۱۶
- ۱۴۰- چنڊ! تنهنجو جهير ٿو ۲۱۷
- ۱۴۱- ڄرڪندي ۽ شفق جي رنگ ۾ جهر جهر ڪندي ۲۱۸
- ۱۴۲- موت سان هي ماسُ مرنڊو ۲۱۹
- ۱۴۳- رات ۾ آهي چيبي راڪاسَ جي ۲۲۰
- ۱۴۴- ڪيڏهن ڪنهن سير ۾ آهين، ۲۲۱
- ڪڏهن ڪنهن سير ۾ آهين!
- ۱۴۵- پيار تي ڪهڙي ميار، پيار ڪنهن جي وسَ ناهي! ۲۲۳
- ۱۴۶- تو ٻڌي آهي؟ لڪل آ گهنڊ ۾ ڪيڏي پُڪار! ۲۲۵
- ۱۴۷- اڄ تو در پردا لڏن ٿا ۲۲۶
- ۱۴۸- تون هزارين شعر آهين ۲۲۷
- ۱۴۹- تون پيل جي ٿڙ اڳيان ۲۲۹
- ۱۵۰- زندگيءَ کي ڇهڪ ڏيئي ۲۳۰
- ۱۵۱- اڄ سرءُ جي مُند ۾ ۲۳۱
- ۱۵۲- ڄڻ ته ڪنهن بادل پٺيان ٿو هو وڃي ۲۳۲
- ۱۵۳- ڪيترا ڳل هيا ڪله املتاس جا ۲۳۴
- ۱۵۴- اُس جو ٽڙڪو پوي ٿو ۲۳۵
- ۱۵۵- تون انهيءَ رستي مٿان ويندو نه ڪر ۲۳۶
- ۱۵۶- هان تون سڀ ڏن دولت کڻ ۲۳۸
- ۱۵۷- مان پٽائي ڪونه آهيان ۲۴۰
- ۱۵۸- دوستي ڪجهه نه آ ۲۴۱
- ۱۵۹- ڪئن چوين ٿو ڪجهه به ناهي؟ ۲۴۲
- ۱۶۰- چنڊ ٿو مون کان پڇي اڄ واٽ تي ۲۴۴
- ۱۶۱- وقت ٿورو آه باقي، اُنءُ وڃڻو آهيان ۲۴۵

- ۲۴۷ - ۱۶۲. تون ائين ڪنهنجي نه آهين
- ۲۴۹ - ۱۶۳. تون ائين دل ۾ ڪڙي پئينءَ
- ۲۵۰ - ۱۶۴. تون اگر ٻيهر نه ايندينءَ
- ۲۵۱ - ۱۶۵. زندگانيءَ سڀ فنا
- ۲۵۳ - ۱۶۶. ڪيتريون محبوبڙيون وڃڻي ويون
- ۲۵۴ - ۱۶۷. تون نه ايندينءَ
- ۲۵۵ - ۱۶۸. ايتري گوشه نشينيءَ هل ته اڄ ٻاهر هُلون!
- ۲۵۶ - ۱۶۹. نندڙ ۾ پوپت اچن ٿا چار ۾
- ۲۵۷ - ۱۷۰. پاڻ ۾ پيهي ته ڏس!
- ۲۵۸ - ۱۷۱. جيستائين ساڻ ڏيندينءَ
- ۲۵۹ - ۱۷۲. مون شفق مان گل پتي
- ۲۶۰ - ۱۷۳. (هڪ سنڌي شاعره کي)
- ۱۶۱ - ۱۷۴. ايترا گل پوک جو تن کي چنڻ وارا هُجن
- ۱۶۲ - ۱۷۵. (گوا)
- ۲۶۳ - ۱۷۶. مينهن بس ڪر!
- ۲۶۵ - ۱۷۷. تون اڃان ڪيسين نه ايندينءَ؟
- ۲۶۶ - ۱۷۸. اي سدا رت! روڪ ٻيڙي
- ۲۶۷ - ۱۷۹. هي سياست زهر آهي
- ۲۶۹ - ۱۸۰. اڄ به زنداني چڪي زنجير پنهنجا
ڪرڙا ڪڙائن ٿا پيا
- ۲۷۰ - ۱۸۱. (شاهه سچل ۽ سامي سيمينار)
- ۲۷۲ - ۱۸۲. آلهه نگر جي تيز هوا
- ۲۷۳ - ۱۸۳. آڳوڏا بيچ (گوا تي)
- ۲۷۴ - ۱۸۴. ڪو کنگڻ بيچ (گوا)
- ۲۷۵ - ۱۸۵. هر جاڳ ۾ هر نندڙ ۾

- ۱۸۶۔ هو سرنهڻ تي مينهن ۾ ۲۷۶
- ۱۸۷۔ ڪيڏو نه آڏين ٿو ماڻهو ٿڙا! ۲۷۸
- ۱۸۸۔ زندگي سيلاب آ ۲۷۹
- ۱۸۹۔ سرمست! آڇ تن جا مٿا ٽڙڪي پيا ۲۸۱
- ۱۹۰۔ سن ستيتاليه ٻيهر آ وريو ۲۸۳
- ۱۹۱۔ ماڻهو جو ٻچو، انڪيو بيٽر ۾ ۲۸۵
- ۱۹۲۔ گهاو ڪي گهاو سان چٽائي ٿو ۲۸۷
- ۱۹۳۔ ساميواڊ ٻڌايو آ ۲۸۸
- ۱۹۴۔ آءُ مڃان ٿو. ۲۹۰
- ۱۹۵۔ چو پئي مون کان لکين؟ ۲۹۲
- ۱۹۶۔ هي سرءُ ڪيتري نه پياري آ ۲۹۴
- ۱۹۷۔ ڪيئن چئجي سَيان اُتان نه اُتان ۲۹۵
- زندگيءَ جو نه ڪٿ آ ڪوئي!

مهاڻ

گذريل پنجن سالن ۾، مون ڏانهن نثر ۽ نظم من وسيلوي وانگر آيو آهي. انهيءَ وقت ۾ مون جي ڪتاب لکيا آهن، انهن مان اُڀر چنڊ، پَسُ پرين، 'هينئڙو ڏاڙهونءَ گل جئن'، 'ڪتين ڪَر موريا جڏهن'، پاڳو پهريون ۽ ٻيو (پاڳو ٽيون به ذري گهٽ تيار آهي) 'نندوليون'، 'سر لوهيڙا ڳيا'، پاڳو پهريون (ٻيو پاڳو پريس لاءِ تيار آهي)، 'ڏيئا ڏيئا لاٽ اسان'، 'سورج مڪيءَ سانجھ' ۽ زير نظر ڪتاب 'چوليون ٻوليون سمنڊ جون' ڇپجي چڪا آهن. ٻيا ڪتاب جن کي مون لکي ترتيب ڏني آهي، اهي آهن 'چنڊ-ڳليون' (جن ۾ به سو کان وڌيڪ تراثيل آهن) ۽ 'ڪاريون ڌاريون رات جون'، 'اولڙا'، 'اکين نند اجهي'، 'جر-ڏيئا جهمڪن'، 'چانو-ڪپر' ۽ 'ڪارونپار ڪڪر' آهن، جي نشري شاعري ۾ منهنجا اصلوڪا ڪتاب آهن ۽ ڏه ڪتاب 'موڪيءَ مٿ اُٻيا' ۽ ٻين نالن سان آهن، جي مون پنهنجن نوٽ-بڪن تان اُتاريا آهن ۽ جن ۾ ڪي اصلي نگارشون ۽ ڪجهه ترجما آهن. مون کي ڪنهن دوست چيو ته تنهنجن اُٻيڻ ستن کان سواءِ، ڪجهه نشري نظم ۽ هائڪو به ترجما آهن. مون هن کي چيو ته مون کي انهن جو فوتو ڪاپيون موڪلي ڏي ته مان وضاحت ڪري ڇڏيان ڇو ته جڏهن مٿيون اُٻيڻ ستن ترجمو ڪيون ويون هيون، تڏهن اهي ٿورا نشري نظم ۽ هائڪو به ڪيا ويا هوندا ۽ مان اصل مصنف جو نالو ڏيڻ ڀلي ويو هوندس. دراصل منهنجيءَ ٻي ڪنهن به صنف ۾ اهڙي هڪ به سٺ نه آهي جا ڪنهن جو ترجمو هجي. جنهن شاعر هڪ لک کان وڌيڪ ستن لکيون هجن، ان لاءِ اها ڪا وڏي ڳالهه نه آهي. مان بيدل دهلوي، غالب، اقبال ۽ خود شاه لطيف ۽ ٻين ڪيترن ئي شاعرن ۾ اهڙا توارد جا مثال ڏيئي سگهان ٿو، جي سَرقِي وانگر لڳن

ٽا. بهر صورت مٿي ذڪر ڪيل ڪتابن ۾ ”موڪيءَ مت اُپٽيا“ وارن جلدن کان سواءِ، ٻي ڪنهن به ڪتاب ۾ هڪ سٽ به ترجمو نه آهي. مون اهي ترجما تڏهن ڪيا ها جڏهن مان وائيس چانسلر هوس ۽ مون کي ذاتِ دُئڙ ڏئي وئي هئي.

هن وقت مان پنهنجا سنڌ، پاڪستان، بنگلاديش ۽ هند جا سفر ۽ يادگيريون لکي رهيو آهيان، جن جا ساڍا چار سَوَ صفحا اڳ ئي لکي چُڪو آهيان ۽ اٽڪل هڪ هزار صفحا اڃا لکڻا آهن. اهي سفر مون جمال ابڙي ۽ ٻين دوستن سان گڏجي ڪيا ها. اهو ڪتاب دراصل سفر در سفر جو مثال آهي ۽ اندريون سفر ٻاهرين سفر کان زياده اهم آهي. مان انهن شاعرن مان آهيان، جن لاءِ پٺاڻي چيو هو:

سَرتيون جي مون وسهو، نڌَ نه هيريونيٺ

جوين به ٿي ڏينھڙا

امير خسرو، پنهنجي پير و مُرشد خواجہ نظام الدين اوليا کي ساريون راتيون عبادت ۽ رياضت ڪندي ڏٺو هو، جنهن ڪري خواجہ صاحب جون اکيون صبح جو خُماريل هونديون هيون. ان تي ’امير خسرو‘ چيو هو:

تو شبانه مي نمائي به بَرَڪه بُودي امشب
ڪم هنوز چشم مست اثرِ خُمار دارد

(ترجمو:-- تون اڃان نڊاڪڙو ٿو لڳين، رات ڪنهن جي چاٽيءَ تي ليٽيل هئين، جو اڃا تائين تنهنجي مست اکين ۾ خمار جو اثر آهي.)

هي ڪتاب لکندي منهنجي به اها حالت هوندي هئي ۽ رات جي ڏهين بجي کان وٺي، صبح جي پنجين بجي تائين سانڌ ڏهه پنڌنهن نظم لکي پورا ڪندو هوس. انهن ۾ سٽ جي اندرين ترنم تي وڌيڪ ڌيان ڏنو ويو آهي. شايد اوهان کي ٻي ڪنهن شاعريءَ ۾ ايترو ترنم ملي ۽ جي ملي ته مون کي اهڙو اطلاع ڏيو ته اوهان جو احسان مند رهندس.

مون گذريل ڇهن سالن ۾ ايتري تيزيءَ سان لکيو آهي، جو مون کي پنهنجي شعر جي هڪ سٽ به ياد نه آهي. جڏهن مون کي ڪوئي پنهنجو اٽوگراف بُڪ پيش ڪندو آهي تڏهن هن کي ڪجهه نثر ۾ لکي ڏيندو آهيان. ٻيو ته جڏهن کان وَن يونٽ ٿيو آهي، مون مشاعرن ۾ پڙهڻ ڇڏي ڏنو آهي. (مان گهڻو ڪري هڪ شاعر جو مُشاعرو هوندو هوس، جو ٽي

چار ڪلاڪ سانده هلندو هو.) رڳو چار سال اڳ مان موتي پرڪاش جي دعوت تي انگلينڊ مان پاڪستان ايندي دُئي ۾ لٿو هوس. شارجا ۾ ڪجهه دوستن جي فرمائش تي مون پنهنجي ڪتاب ’بُڙ جي ڇانو اڳي کان گهاتي‘ مان ڪجهه نظم هنن کي پڙهي ٻڌايا ها. جوانيءَ ۾ مان ميز ڪرسيءَ تي ويهي، شعر ڪڏهن به نه لکندو هوس. ڪڏهن شڪارپور ۾ شاهي باغ، چؤدڳي يا ريل جي بند تان ويندي، شعر پاڻ ئي منهنجي من ۾ جڙي ويندو هو ۽ ڪيترائي ڏينهن مون کي ياد رهندو هو. ۽ جڏهن مان چاهيندو هُيس، تڏهن اهو نوٽ بُڪ ۾ لکي ڇڏيندو هيس. مان هر روز پنيپرڪي کان اڳ اُتي، شاهي باغ ۽ شڪارپور جي ٻين باغن جا چڪر ڏيندو هوس، جي الف شاه جي مقبري کان ٿوري پنڌ تي هوندا ها ۽ شام جو ريل جو بند وٺي ڪيئي ميل پنڌ ڪندو هوس. اهڙيءَ طرح چانڊوڪين راتين ۾، شڪارپور جي ريلوي اسٽيشن کان ڪجهه پري رستم ڳوٺ تائين ويندو هوس. شام جو ڪنهن وقت منهنجا همعصر شاعر لعل محمد لعل، مرحوم نعيم صديقي ۽ مرحوم احسان بدوي گڏ هوندا ها ۽ رات جو مون سان منهنجا ٻه دوست مرحوم جمال صديقي ۽ غلام قادر مطلبائي (معلوم نه آهي ته قيد حيات ۾ آهي يا نه!) گڏ هوندا ها ۽ ريلوي اسٽيشن کان ڪجهه پري، سياري جي چانڊوڪين راتين ۾ خان بدوشن جا قافلا ڏسندا هياسين، جي اسٽيشن کان ڪجهه پنڌ تي پڙاءُ هڻندا ها، ۽ انهن جون ريتيون رسمون جاچيندا هياسين، انهن جون سڊول عورتون ڏسندا هياسين ۽ رات جي هڪ وڳي تائين انهن جا روماني گيت ٻُڌندا ۽ ناچ ڏسندا هياسين. انهن ۾ ڪي جوڳي به هوندا هئا ۽ گهڻو ڪري اُهي خان بدوش سنڌ جو قديم قومون پيل، ڪولهي ۽ مينگهوڙ هوندا ها. منهنجي نوجوان دوست انور فگار هڪڙي مون کي هڪ نظم جي فوٽو ڪاپي موڪلي آهي جو مون انهن خان بدوشن تي لکيو هو ۽ غالباً سنڌو رسالي ۾ پڇيو هُيو. اُن جي پهرين ست آهي:

خان بدوش تانِيو، ڪيڏانهن آخر قافلو؟

جڏهن مان شڪارپور ۾ پڙهندو هوس، تڏهن گهٽ ۾ گهٽ ڏه ٻارنهن ميل پنڌ روز ڪندو هوس، ۽ اڃا تائين منهنجون پنيون ايئن لڳنديون آهن چڻ رُڪ جو ٺهيل آهن. روز هڪ به غزل منهنجي دماغ ۾ تيار ٿي

ويندا ها، جيڪي ان جي ته خاني ۾ حفاظت سان رکيل هوندا هئا جيستائين مهينو اڌ پوءِ مان انهن کي لکي ڇڏيندو هيس. ڪراچيءَ ۾ به منهنجي ساڳي ڪيفيت هوندي هئي جڏهن مان اتي تعليم پرائيندو هوس ۽ گهڻو ڪري ڪورس برج (Lover's Bridge) (جنهن جي اڳيان هاڻي شيرٽن هوٽل آهي) تان ٿي سڌو نيتوجيتيءَ ۽ ڪياماڙيءَ تائين ويندو هوس. ان پنڌ ۾ منهنجو دوست ارجن شاد مون سان گڏ هوندو جو هاڻي بمبئي جو مشهور شاعر آهي ۽ جنهن کي ساهتيه اڪادمي انعام ۽ مهاراسترا سرڪار جو انعام مليو آهي. مان جڏهن هن کي پنهنجا سوين شعر حافظي مان ٻڌائيندو هوس. تڏهن هو حيران ٿي ويندو هو. مان ڪارادر وٽان ريشم کي گهران کڻي، هن سان گڏ نيتوجيتيءَ ويندو هوس ۽ اتان مندر ٻاهران آکا وٺي، اسان ٻئي بينل سمنڊ ۾ مڇين کي وجهندا هئاسين، يا ڪجهه پنڌ تي سمنڊ جي ڪناري تي بينل ٻيڙيءَ تي وڃي ويهندا هئاسين، ۽ ڳالهين ڪندي، پاڻي ۾ لهندي سڄ جو منظر ڏسندا هئاسين. جڏهن مان اڪيلو ڪلفٽن يا ڪياماڙيءَ ويندو هيس ته منهنجي دماغ ۾ ڪيئي شعر جڙي ويندا هيا، جي ڪافي ڏينهن کان پوءِ مان لکي ڇڏيندو هوس. مون ڪيئي نظم برنس گارڊن (هاڻي آئي ميوزيم ناهيو ويو آهي) ۽ گانڌي گارڊن ۾ (جنهن کي هاڻي جناح باغ ٿا چون) جوڙيا ها. انهن جا ٽي مجموعا ها، هڪ جو نالو 'خواب و خيال' هو ۽ ٻين جا نالا وسري ويا آهن. هڪ ڀيري مان شڪارپور کان ڪراچيءَ ريل ۾ اچي رهيو هوس ۽ پنهنجا سمورا ڪتاب ٻن لوھ جي ٻيتين ۾ وجهي پاڻ سان کنيا هينم. اهو ٻي مهاڀاري لڙائي وارو زمانو هو ۽ مان ٿرڊ ڪلاس ۾ سفر ڪري رهيو هوس. گاڏيءَ ۾ پيم ۽ ڳاڳيه لڳي پيئي هئي ۽ مان گاڏي ۾ رات جي ٻي وڳي تائين بيٺو هوس. اوجتو هڪ اسٽيشن تي ڪوئي مسافر سيٽ خالي ڪري لهي ويو ۽ مان ان تي ويهي رهيس. ٿڪ سبب مون کي اک لڳي ويئي ۽ ڪينٽ اسٽيشن تي جاڳ ٿي. مون ڏٺو ته منهنجون ٻئي لوهي پٽيون ڪونه هيون جي ڪوئي شاهينگ ڳريون ڏسي، ٽڳائي ويو هو. انهن ۾ منهنجا هڪ هزار صفحا گيت، غزل ۽ نظم به هئا، جن مان ڪي ٿورا مختلف رسالن ۾ ڇپيل ها، جي مون پوءِ 'يوزر ڀري آڪاس' ۾ شامل ڪيا هيا. هڪ ڳالهه جنهن جو مون اعتراف ڪئي نه

ڪيو آهي، اها آهي شاگردي واري زماني ۾ سائڪل تي آواره گردي، جا مان فريئر روڊ ۽ گاڏي کاتي جي آس پاس ڪندو هوس. تن ڏينهن ۾ شام جو ڪجهه ماڙن ۾ بجليءَ بتيون ٻرنديون هيون، ۽ ڪجهه ۾ لالٽين ۽ ڏيٿا ٻرندا هيا. مان ڪنهن نه ڪنهن ماڙي هيٺان سائيل کي ڪلف ڏئي مٿي چڙهي ويندو هوس ۽ ان ۾ ڪنهن نه ڪنهن فليٽ جو در کڙڪائيندو هوس. جڏهن در کٽندو هو ۽ ڪاٺي هندو چوڪري منگالي تي ماني پچائيندي نظر ايندي هئي تڏهن مان هن کان پڇندو هوس ته فلاٽو هتي ٿو رهي ڇا؟ منگالي ۾ ٻرندڙ ڪوئلن جي روشني ۾ مون کي هن جو چهرو ڏاڍو وڻندو هو، خاص ڪري جڏهن هوءَ حيرت مان مون کي ڏسي چوندي هئي ته هي فلاٽي جو گهر ته نه آهي! ان کان پوءِ ٻيءَ ڪنهن فليٽ تي ٺڪ ٺڪ ڪري، ساڳيو سوال پڇندو هوس، ساڳو منظر نظر ايندو هو ۽ ساڳيو جواب ملندو هو. ٽيهارو سال پوءِ مون اها ڪيفيت پنهنجي سنگيت نانڪ ’ڀڳت سگهه کي ڦاسي‘ ۾ سُڪديو جي ڪردار ۾ اظهاري هئي.

مون کي اردو ۽ فارسي شاعري لاءِ غير معمولي حافظو هوندو هو. جڏهن انءُ پنجين درجي انگريزيءَ ۾ پڙهندو هوس تڏهن مون کي نه رڳو ديوان حافظ، رباعيات خيام، ديوان غالب ۽ علامه اقبال جا ٻانگ درا، بال جبريل، ضرب ڪليم ۽ پيامر مشرق ۽ شاه، سچل ۽ ساميءَ جا ۽ بيوس جا سمورا ڪتاب ياد هوندا هئا، پر نثر ۾ سعديءَ جو سارو گلستان به ياد هوندو هو. ڪافي وقت پوءِ جڏهن ون يونٽ خلاف تحريڪ هلائيندي مون پنهنجي شاعريءَ کي سياسي مقصد لاءِ استعمال ڪيو هو تڏهن اها مون کي ايترو ياد ٿي وئي هئي جو جي-ايم سيد جي سالگره تي مون پنهنجي ساري آپرا ’دودي جو موت‘ اٽڪل پنجاهه هزار ماڻهن جي سامهون پنهنجي حافظي مان پڙهي هئي ۽ اي-ڪي- بروهي جو منهنجي ڀرسان اسٽيج تي ويٺو هو تنهن مون کي منهنجي حافظي تي داد ڏيندي چيو: ”اياز، مان سمجهندو هوس ته سنڌ ۾ منهنجو حافظو هر ڪنهن کان تيز آهي پر تنهنجو حافظو مون کان به تيز آهي.“ مرحوم علي محمد راشدي جو مرحوم خانقادر کهڙي ڀرسان ويٺو هو تنهن منهنجي پُٺي ٺپيندي چيو هو: ”سنڌ کي اهڙي شاعريءَ جي ضرورت هئي.“

هڪ پيري سال ٦٣ ۾ مان ۽ رشيد پٽي، سڳن آهوجا، موهن ڪلپنا

۽ ٻين اديبن جي دعوت تي ڪلياڻ ڪئمپ ۾ ويو هوس. رات جي مانيءَ کان پوءِ ۱۰ بجي اسان سڳن جي گهر جي ٻاهران پٿر ۾ وڇايل گلمر تي چاليهارو ڄڻا وڃي ويٺا هئاسين جن ۾ سُندري اتمچنداڻي، گيتا راج، ميا راهي ۽ ٻيون عورتون به شامل هيون. گلمر پٽ تائين پٽاريل هو ۽ پٽ سان ٽيڪ لاءِ وهاڻا رکيا هيائون. مان اتي رات جي ڏهين بجي کان صبح جي ڇهين بجي تائين زباني شعر پڙهندو رهيس. اهڙا ڪلياڻ ڪئمپ جا مون وٽ فوتا به آهن. ان تي موهن ڪلپنا مون کي ڏاڍي پيار سان چيو هو: ”اياز، تنهنجي ڪويتا ٻڌي مون کي راڻي پرتاپ جي زندگي مان هڪ واقعو ياد آيو. راڻو پرتاپ ڪنهن مهم تي ويل هو ۽ ڪنهن کي معلوم نه هو ته هو چتور جي قلعي ۾ موتي آيو آهي. اوچتو ڪنهن پوڙهي راجپوت پنهنجي پٽ کي چيو ته راڻو موتي آيو آهي ۽ قلعي ۾ آهي. هن جي پٽ حيرت مان ڪانس پڇيو ’ابا، توکي ڪيئن معلوم ٿيو ته راڻو قلعي ۾ موتي آيو آهي؟‘ جنهن تي پيءُ وراڻيو: ’تو تلوار جا سانده ست ڙيڪا ٻڌا، جڏهن هن جي پٽ هائو ڪندي ڪنڌ ڌوڻيو تڏهن هن جي پيءُ چيو: سانده ست پيرا ايتري زور سان تلوار جا ڙيڪا فقط راڻو ئي ته ڪري سگهندو آهي. اياز! ايتري روانيءَ ۽ جوش سان سانده ستر پيرا نظم فقط تون ئي پڙهي سگهندو آهين.“ منهنجي شاعريءَ لاءِ اهڙي زوردار ۽ خوبصورت تشبيه ڪنهن اڃا تائين نه ڏني آهي.

دراصل منهنجو حافظو رڳو شعر و ادب جي باري ۾ تيز آهي. ماڻهن ۽ جاين جا نالا، واقعن جون تاريخون، ٽيلي فون نمبر، انڊريسون، ماڻهن جا چهرا وغيره مون کي ياد نه رهندا آهن. ايئن سکر ۾ به جڏهن مان وڪالت ڪندو هوس تڏهن يا گهر جي چٽين تي چڪر ڏيندو هوس ۽ سنڌوءَ جي ڇولين ۾ چنڊ کي ڏسندو هوس يا گهر کان ليوڪس پارڪ تائين چڪر ڏيندو هوس ۽ ڪيئي شعر ان وقت جوڙي وٺندو هوس. پنهنجي شاعري جو مجموعو ’ڪپر ٿو ڪُن ڪري‘ مون سکر جيل ۾ ذري گهٽ ويهي لکيو آهي پر اُتي به گهمندي ڦرندي شعر منهنجي دماغ ۾ جڙي ويندا هئا.

ننڍي هوندي صبح جو چئين بجي ڪوئي منگتو اسان جي گهر ٻاهران سٺن هڻندو هو ۽ منڙي لات ڪندو هو ”پکي لات لنون“، اهو ست جو پويون اڌ هوندو هو، پهريون اڌ شايد ”اسر وير اٿي“ هو پر مون کي

پوري، طرح ياد نٿو اچي. جڏهن مون لکيو هو ته: ”هي سٺن نه ڏيندي چئن، اُتي ڏس ڪوئي آيو آ پيارا“ تڏهن مٿيون منظر منهنجي اکين اڳيان اُپري آيو هو.

ڪيئي سال اڳ مان انگريز شاعر ۽ نقاد اسٽيفن اسپينڊر (Stephen Spender) جو مضمون ’نظم جي تخليق‘ (The making of a poem) پڙهيو هو، جنهن ۾ هن انهيءَ ڳالهه تي زور ڏنو هو ته شاعريءَ جي تخليق ۾ شاعر جو حافظو اهم ڪردار ادا ڪري ٿو. ان مضمون ۾ هن چيو آهي ته جڏهن اطالوي شاعر ڊانٽي نون سالن جي عمر جو هو تڏهن هو پنهنجيءَ محبوبه بيٽرس (Beatrice) سان مليو هو. ۽ انهيءَ علامت پوءِ هن جي شاهڪار ’مقدس طربيه‘ (Divine Comedey) جو روپ ورتو هو. هن وڌيڪ چيو آهي ته وردس ورٿ جي فطري شاعريءَ جو پس منظر به اهي فطري نظارا آهن جي هن ننڍي هوندي ڏٺا ها ۽ پوئين عمر ۾ هن ليڪ ڊسٽرڪٽ (Lake District) ۾ رهڻ جو فيصلو ان سبب ڪيو هو جو هن انهن ننڍي پڻ جي احساسن ڏانهن موٽڻ ٿي چاهيو جي هن کي اتي ٿيا ها.

ساڳيءَ ريت مون ڪيئي ڀيرا چاهيو آهي ته شڪارپور ڏانهن موٽي وڃان. جڏهن منهنجو پٽ انيس ويهين ورهين جي عمر ۾ شڪارپور ميونسپالٽيءَ جو ائڊمنسٽريٽر ٿيو هو تڏهن مون هن کي چيو هو ته شاهي باغ جا سڀ وڻ ڌوئاري جي هن پوءِ فائبرگيڊ جي مدد سان ڌوئاريا ها. جڏهن مان شاهي باغ ويو هوس ته بيگاري واھ سڪي چُڪو هو، جنهن جي پاڻيءَ ۾ اسان بڙ جي لامن تي لڏي پاڻي ۾ ٽپا ڏيندا هياسين. مان تمام چڱو تارون هوندو هوس ۽ جڏهن ڪراچيءَ ۾ نيٽوجيٽيءَ تي ويندو هوس تڏهن ڪڏهن ڪڏهن روشن ڪي ڏاڪڻ وٽ ڇڏي سوئنگ سوٽ پاڻي سمنڊ ۾ تري ٻي ٻار ٻيٽ کي هٿ لائي موٽي ايندو هوس. ايئن ننڍي بيگاريءَ، وڏي بيگاريءَ، سنڌ واھ جون يادگيريون شاعريءَ ۾ نوان رنگ روپ وٺي آيون آهن. هونءَ هن زير نظر ڪتاب ۾ خاص طور سمنڊ مون لاءِ ابد ۽ موت جي علامت آهي.

فرينچ شاعر پال وئليري (Paul Vallery) چيو هو ته:

One line is given to the poet by god or by nature, the rest he has to discover for himself

(ترجمو: هڪ سٺ خدا يا قدرت شاعر کي عطا ڪري ٿي. باقي ستون هن کي پاڻ ڳولي لهڻيون آهن.)

دراصل مون سان ائين نه آهي. مان چاندوڪي رات ۾ ڪئپس روڊ سکر واري گهر تان سادو ٻيلي ڏانهن ڏسي رهيو هوس ته رات آئي وئي، تون نه ائين ڪهي، واري ساري غزل جون ستون مون ڏانهن ڪونجڻ جي وڳر وانگر آيون هيون ۽ انهن ڪٿي به پاڻ ۾ ڀرت نه چيني هئي. هاڻي ته ڪتابن جا ڪتاب مون ننڍي مان اُتي لکيا آهن. ڏه ڏه، پندرهن پندرهن نظم ساڳي وقت لکي ويندو آهيان. انهيءَ ڪاوش ۾ فقط منهنجو لاشعور ۽ تحت الشعور حصو وٺندا آهن، شعوري طرح ته مان صبح جو انهيءَ شاعريءَ ۾ ٿورڙي ڦير گهير ڪندو آهيان.

مون هميشه سوچيو آهي ته شاعري عمل واري زندگيءَ کان بي نياز هوندي آهي. هونءَ ته جيڪي به عمل جي تيز رفتاريءَ ۾ محو آهن، اهي اهم ماڻهو آهن پر اهي ايترا گهڻا آهن جو ان اقليت جي اهميت وڌي وڃي ٿي جا غور ۽ فڪر، علم ۽ ادب جي دنيا ۾ رهي ٿي. ڪجهه شاعر ساهي منجهائي، ٿوري وقت ۾ علم ادب جا شاهڪار تخليق ڪندا آهن ۽ ٻيا درجي بدرجي تخليق ڪندا آهن، هڪ تحرير ڦاڙي ٻي لکندا آهن ۽ ڪافي دير سان ان کي آخري شڪل ڏيندا آهن. اقبال پهرين مان هو ۽ فيض پوين مان آهي. اقبال ۾ آمد ئي آمد آهي، فيض ۾ آمد ۽ آورد جو ميلاپ آهي پر فيض جي آورد سنگ مرمر جي تراش خراش ۾ سڦيد شگفتگيءَ وانگر آهي.

موسيقيءَ ۾ اهي به مختلف ڌارا آهن اسان کي موزارٽ (Mozart) ۽ بيوڊون (Beethoven) ۾ ملن ٿيون. موزارٽ سمفونون، چؤٻولا يا چؤ مصرع (Quartets) ۽ اوپيرون مان ڏيک يا چهچتا پنهنجي دماغ ۾ سوچي وٺندو هو. گهڻو ڪري هو مسافريءَ ۾ ايئن ڪندو هو. جيئن مون شاه جي رسالي جو منظوم اردو ترجمو ڪيو هو. پر ڪڏهن ڪڏهن هو تخليق وقت ضروري مسئلن سان دوچار هوندو هو. بيوڊون پنهنجا ترجما ۽ اڀياس (Themes) نوٽ بڪ ۾ درج ڪري ڇڏيندو هو جي هن جي ڀرسان رکيا هوندا هيا ۽ جن تي هو ڪيئي سال مشق ڪندو رهندو هو ۽ انهن ۾ اضافو ڪندو رهندو هو. هر جينيس کي پنهنجي انتهائي رسائيءَ

لاءِ الڳ الڳ طريقا آهن موزارت جهڙو جينيس وڌيڪ تابان ۽ تجلي دار آهي هن کي اهڙي نگاهه گهري هئي جا جمالياتي تخليق ۾ فوراً پيهي وڃي ۽ اهو نتيجو پيدا ڪري، جو ٻيا سالها سال ڪوشش ڪري پيدا ڪندا آهن.

هن پيري مون تي شاعري ايتريءَ شدت ۽ روانيءَ سان آئي آهي جو ڪَپر ڪنارا معدوم ٿي ويا آهن، ڪنهن به شعوري ڪوشش جي ضرورت نه پئي آهي ۽ لاشعور ۽ تحت الشعور ئي تخليق جو سرچشمو رهيو آهي. ڪن شاعرن لاءِ ڪي نظم اهڙا هوندا آهن جو انهن کي نڪڻ لاءِ، پنهنجا ئي ساڳي موضوع تي لکيل ست اٺ نظم رد ڪرڻا پوندا آهن. اهي شاعر ڄڻ ته جاکوڙ سان پوڻ تان ڪوس کي ڇڪي، گهڙو پريندا آهن ۽ انهن ۾ درياھ جي رواني ته درڪنار، چشمي جي رواني به ڪو نه هوندي آهي.

شاعريءَ لاءِ خيال کي جائيتو ڪرڻ ضروري آهي، ايڪا گرتا ۽ ڌيان کان سواءِ ڪويتا جي رچنا محال آهي. حيرت آهي ته جرمن شاعر شلر ميز هيٺان صوف لڪائي رکندو هو ۽ جڏهن اُهي ڪِنا ۽ باسي ٿيندا هئا، تڏهن پُرسان ڪُسيءَ تي ويهي شاعريءَ جي تخليق ڪندو هو ۽ انهن صوفن جي ٽڪي گنڌ هن کي ڌيان لڳائڻ ۾ ڪارآمد ثابت ٿيندي هئي. انگريز شاعر والتر ڊي لاميئر (Walter de la Mare) چوندو هو ته جڏهن هو شعر لکندو هو تڏهن هن کي سگريٽ جي ٻاڙ لڳندي هئي. اڏن ڇاءِ جا ڪوپ پيئندو هو. اسٽيفن اسپينڊر جي ڪمزوري ڪافيءَ جا ڪوپ هئي. اردو ۽ فارسيءَ جا شاعر غزل گوئيءَ وقت شراب پيئندا هئا. اسرار الحق مجاز ۽ جوش مليح آبادي نرو پيئندا هئا ۽ هنن جي باري ۾ مشهور لطيفو آهي. ته هڪ دفعي جوش ۽ مجاز گڏجي پي رهيا ها ته مجاز جام تي جام پيئندو ٿي ويو ۽ بس نه ٿي ڪيائين. جوش جيترو روز پيئندو هو، اوترو پي ڇڪو هو. (مان ڀانيان تو سڄ لٿي کان پوءِ هو ورلي پيئندو هو) هن مجاز کي صلاح ڏني، ”ميان! گهڙي رکي پيئندو ڪر.“ مجاز کيس يڪدم جواب ڏنو، ”جوش صاحب! جيءَ ۾ ته اچي تو ته گهڙو رکي پيٿان.“ جگر مراد آباديءَ جون من مستيون ته مشهور هونديون هيون. هڪ پيري هو غالباً علي ڳڙھ ۾ مشاعري ۾ پيتل آيو هو ۽ اڌ غزل پڙهي وٺي

ڀڳو هو ۽ ماڻهو هن جي ڪڍ ڀڄندا ويا ها، جيستائين ڪنهن مجسمي وٽ بيهي، اُن سان سر ٽڪرائي هن چيو هو، ”تون ڪٿي آهين؟ تون مون کي ڇو ڇڏي وئي آهين؟“ جگر شراب به پيئندو هو ۽ شعر لکڻ وقت حقو به پيئندو هو، جنهن جي باري ۾ مون هڪ لطيفو آدل سومري کي ٻڌايو هو، جو هن منهنجي خاڪي ۾ ڇپايو آهي. اتفاق سان فيض جي دوست لڊميلا مون کي لينن گراڊ ۾ ملي. هوءَ ڪنهن جپاني شاعر سان گڏجي آئي هئي، جنهن سان هن منهنجو تعارف ڪرايو. منهنجيءَ گائيد لينا اڳ ۾ منهنجو لڊميلا سان تعارف ڪرائيندي چيو هو. ”لڊ ميلا فيض کي ووڊڪا يا وسڪيءَ جا جامر ٺاهي ڏيندي هئي. جي هو ساري رات، ماني کان پوءِ به پيئندو رهندو هو ۽ هوش نه وڃائيندو هو ۽ جڏهن پيئندو هو ته شعر نه لکندو هو، باقي اهو دوستن کي ٻڌائيندو هو.“

مون کي فيض جي اها خبر اڳ ئي هئي. ڪئي سال اڳ هو سکر جي ڪنهن ڊپٽي ڪمشنر جو مهمان هو. ون يونٽ وارو دؤر، مصطفيٰ زيديءَ وارو دؤر، اردو شاعرن لاءِ يادگار دؤر آهي. فيض سکر ۾ پيش مهل مون کي هميشه نياپو موڪليندو هو. هن جا ميزبان گهڻو ڪري بيوقوف هوندا ها ۽ انهن کي نظرانداز ڪري، هو پيئندو به هو ۽ مون سان ادبي رهاڻ به ڪندو هو. هڪ ڀيري اسان ڏينهن جي ٻارهين بجي کان رات جي نوين بجي تائين پيئندا رهياسين، جنهن کان پوءِ ماني گڏجي کاڌي سين. فيض ڏاڍو اصرار ڪيو ته مان به هن سان گڏجي مشاعري ۾ هلاڻ ۽ ڪجهه سنڌيءَ ۾ شعر پڙهان پر مون هن کي انڪار ڪندي چيو: ”فيض! مان مشاعري کي عبادت گاه ۽ شاعريءَ کي عبادت سمجهندو آهيان. ٻيو ته مان ڪنهن به شاعر سان گڏجي هڪ يا ٻه غزل نه پڙهندو آهيان، جيئن ماسڪو ۾ لينن اسڪائر ۾ ايوٽو شينڪو ڪلاڪن جا ڪلاڪ پڙهندو آهي مان به ايئن پڙهندو آهيان. بهر صورت مان پي ڪري عوام اڳيان اچڻ نه چاهيندو آهيان.“

تنهن وقت مان سگريٽ به تمام گهڻا پيئندو هوس ۽ ايئن سمجهندو هوس ته سگريٽ ۽ وسڪي شاعريءَ لاءِ سازگار آهن. دراصل اها ڪنهن آياڻي جي سوچ هئي، جا مون تائين پهتي هئي. ڪيئي سال ٿيا آهن جو مون سگريٽ ۽ شراب ڇڏي ڏنو آهي ۽ انهيءَ عرصي ۾ مون اُن وقت کان

ڏه پيرا وڌيڪ لکيو آهي، جڏهن مان سگريٽ ۽ شراب پيئندو هوس. سگريٽ ۽ شراب نه رڳو صحت لاءِ مضر آهن پر شاعري لاءِ سازگار به نه آهن. نه وري مان چانه يا ڪافي شعر لکڻ وقت پيئندو آهيان. شاعري ته خود هڪ نشو آهي. شعر جي آمد وقت مون کان وسري ويندو آهي ته مون کي ڪوئي جسم به آهي. مون کي جذبات جي لنگر انداز ٿيڻ لاءِ نه شراب جي ضرورت هوندي آهي ۽ نه سگريٽ جي نه چانه جي نه ڪافيءَ جي. ڄڻ منهنجو من ڪيلاش جي چوٽيءَ تي پهچي ويندو آهي ۽ سارا نشيب و فراز وساري ڇڏيندو آهي. شاعريءَ لاءِ مون کي ايئن ترسڻو نه ٿو پوي جيئن بيدوون موسيقيءَ جي تخليق لاءِ ترسندو هو ۽ جي ايئن ترسڻو پوي ها ته مان شاعري ڇڏي ڏيان ها ۽ جي ايئن نه ڪري سگهان ها ته خودڪشي ڪيان ها. پيءُ ست لاءِ انتظار مون لاءِ موت جي برابر آهي.

شاعر جيترو ڄاڻي سگهي، ڄاڻي. بقول سعدي 'هر ورقي دفترست معرفت ڪردگار' شاعر لاءِ ڪوبه موضوع اجنبي نه آهي ۽ جيترو هن کي علم گهرو هوندو اوتري ئي گهراڻي هن جي شاعريءَ کي هوندي. اڪثر سنڌ جا محقق سطحي ڪافين جا قائل رهيا آهن جي رڳو جذباتي جڪ هونديون آهن. هيٺيون شعر ڪنهن پيغمبر جي باري ۾ صحيح ٿي سگهي ٿو. باقي هن دؤر ۾ ڪنهن شاعر جي باري ۾ بي معنيٰ آهي:

نگار ماڪه بمڪتب نرفت وخط نپوشت

بغمزه مسئله آموز صد مدرس شد

(ترجمو: اسان جو محبوب جيڪو مڪتب ۾ نه ويو ۽ ڪجهه نه لکيائين،

پنهنجي غمزي سان سو استادن کي مسئلا سمجھائي ويو)

اڄ ڪله هڪ سگهڙ ته اُمي ٿي سگهي ٿو پر شاعر اُمي نه ٿو ٿي سگهي. ڪي سياستدان سگهڙن کي استعمال ڪري پنهنجي مطلب کي سڌ ڪرڻ لاءِ آرٽ کي تلف تاراج ڪن ٿا. هي جيٽ جو دؤر آهي، دنيا سسي وئي آهي ۽ ملڪ هڪ ٻئي جي ويجهو اچي ويا آهن. پوريءَ دنيا جو ادب بين الاقوامي ٻولين ۾ ترجمو ٿي چڪو آهي. شاعر کي پراڻا ۽ نوان گهاٽا سڀئي اچڻ گهرجن ۽ هن ۾ ايتري انفراديت هجڻ گهرجي جو هو پنهنجا گهاٽا گهڙي سگهي ۽ هيٺ ۽ موضوع ۾ مطابقت ۽ هم آهنگي پيدا ڪري سگهي. هن کي ڪڏهن ڪڏهن روايت کي ريتي، پنهنجي

وجدان تي پاڙڻ گهرجي. نه وري هن کي عوام جي ساراه ۽ گلا جو خيال ڪرڻ گهرجي. عوامي شاعر سطحي ۽ وقتي هوندا آهن جيئن مرحوم جيب حالب هو. هو دور رس نگاه کان عاري هوندا آهن.

مون اڳ ۾ لکيو آهي ۽ هاڻ وري ورجايان ٿو ته شاھ لطيف عوامي شاعر نه هو، جي عوامي شاعر هجي ها ته هن جون ايتريون تشريحوڻ لکيون نه وڃن ها. هن عوامي زندگي مان استعارا ته ورتا آهن پر هن کي سمجهي رهڻو خواص سگهن ٿا. هاڻ ته مان انهيءَ راءِ جو آهيان ته شاعري ۾ تحت الشعور ۽ لاشعور جو اظهار وڌيڪ آهي. ڪاش! هر شاعر کي ان اظهار تي عبور حاصل ٿئي ۽ ان ڳالهه جي اظهار جي جرئت پيدا ٿئي. ان ۾ شڪ نه آهي ته پهراڙيءَ جي باري ۾ شاعري شهري شاعريءَ کان زياده اهم آهي. ۱۹۹۰ع ۾ مصور وان گوگ جو سال ملهايو ويو جڏهن وان گوگ جي هڪ تصوير هڪ چپاني سرمائيدار ساڍن پياسي ملين ڊالرن ۾ خريد ڪئي. ان کان پوءِ آرٽ جي نقاد جو ڊي سنڊ (Judy Sund) هن تي هڪ مضمون لکيو، جنهن ۾ وان گوگ جو پنهنجي پيءُ ’ٿيو‘ ڏانهن لکيل خط مان هي ٽڪرو ڏنائين:

”جيڪي مصور پهراڙي جي زندگي يا اتي رهيل عوام جي زندگي جي باري ۾ تصويرون ڪين ٿا، توڙي اهي مصور پنهنجي دؤر ۾ اثرائتا نه ٿا ٿين، پر اهي انهن کان وڌيڪ پائيدار آهن جي ڪنهن غير جي حرم سرائن جون يا پوپ جي چونڊڻي سيا جي مشيرن (Cardinals) جون تصويرون ڪين ٿا.“

ان ۾ شڪ نه آهي ته پنهنجي ندائي غيبي ۾ يقين، جو عارفانه حد تائين شديد ٿي وڃي ٿو، اهو شاعريءَ لاءِ وڏو سهارو آهي. شيڪسپيئر جي اڪثر ’سائيٽن‘ ۾ اهڙيون سٽون آهن جن مان ظاهر آهي ته هن جو ابد تائين پنهنجيءَ پابندگيءَ ۾ اعتبار آهي. اهو خود اعتماديءَ جو اظهار آهي، نرگسيت نه آهي. شاعر هونءَ به زندگي کي ناپائيدار ۽ شاعريءَ کي پائيدار سمجهندا آهن. صائب چيو آهي:

عندلبي که ز تعجيل بهار آگاه است

در شکر خند گل آوازه رحلت شنود

(ترجمو: عندليب (بلبل) جنهن کي اها ڄاڻ آهي ته بهار اُپهرو آهي،

اها گل جي مٽريءَ مرڪ ۾ لاڏاڻي جو سڏ سڻي ٿي.)
 زندگيءَ جي اختصار ۽ فنا جو احساس، شاعر ۾ تخليق لاءِ بي پناه
 تيزي پيدا ڪندو آهي. جيئن مائڪل اينجيلو سِسٽين چپل (Sistine
 Chapel) جي گنبد تي مصوريءَ ۽ صنم تراشيءَ لاءِ ڏينهن رات لڳاتار
 محنت ڪندو هو تيئن ڪي شاعر شاعريءَ جي تخليق ۾ ڏينهن رات
 مصروف هوندا آهن. چون ٿا ته بيدل دهلويءَ، جنهن جو غالب ۽ اقبال تي
 ڪافي اثر هو، پنج لک شعر لکيا ها، جي وقت تلف تاراج ڪري ڇڏيا ۽
 هن جو 'حافظ' جيترو ديوان وڃي رهيو آهي. مون کي ته سدائين اهو
 احساس هوندو آهي جيترو ان فارسي شاعر کي هو، جنهن هيٺيون شعر
 لکيو آهي:

خاموشيءَ اربابِ فنا بانگِ رحيل است
 گوشِ شنوا هر که در اين قافله دارد
 (ترجمو: جي به فنا ٿي ويا آهن، انهن جي خاموشي سفر جو سڏ آهي
 انهيءَ هر ماڻهوءَ لاءِ، جنهن کي هن قافلي ۾ سرلا ڪن آهن.)
 آمريڪي شاعره ائمي لوويل (Amy Lowell) پنهنجي مضمون
 ”شاعري جي تخليق جو طريقو“ ۾ لکيو آهي ته ”جيڪڏهن ڪوئي مون
 کان پڇي ته ”نظم ڪيئن جڙندا آهن؟“ ته مان هن کي سڌو جواب ڏيان
 ته ”مون کي خبر نه آهي،“ پوءِ اهو سوال منهنجيءَ پنهنجيءَ شاعريءَ جي
 باري ۾ هجي يا ٻئي ڪنهن جي شاعريءَ جي باري ۾ هجي، چو ته نه مون
 کي پنهنجي باري ۾ خبر آهي ۽ نه ٻئي ڪنهن جي باري ۾، ته نظم تخليق
 ڪيئن ٿيندو آهي. مان انهن نظمن سان ملندي آهيان جڏهن اهي منهنجي
 شعور کي ڇهندا آهن، پر اها جاءِ ان ڇههءَ کان ڪافي دور هوندي آهي
 جتي اهي تخليق ٿيندا آهن.“ دراصل مون کي به ائمي لوويل وانگر
 محسوس ٿيندو آهي پر مان پنهنجن نظمن جي تخليقي ابتدا تائين پهچي
 ويندو آهيان چو ته منهنجي مستقبل جو منهنجي ماضيءَ سان ايئن تعلق
 رهيو آهي جيئن ’غالب‘ چيو آهي:

راه زين ديده و ران پرس که در گرم روي
 جاده چون نبضِ تپان در تن صحرا بينند
 (ترجمو: راه پيچن ته هنن چٽيءَ بصارت وارن کان پُچ، جيڪي

پنهنجي گرم رفتاريءَ ۾، رستي کي ايئن ڏسندا آهن، ڄڻ صحرا جي تن ۾ تتل نبض ڏسندا هجن.)

مون سدائين محسوس ڪيو آهي ته شاعر ريڊيو ايريل (Radio-aerial) وانگر آهي ۽ هن کي لهرن تي ڪي آواز ٻڌڻ ۾ اچن ٿا، جن جو اظهار هو پنهنجي شاعريءَ ۾ ڪندو رهندو آهي. ڀٽائي چيو آهي:

جي تون بيت پائين، سي آيتون آهين

نيو من لائين، پريان سندي پار ڏي.

پر شاعرن ۾ 'پرين' ۽ 'ان جي پار' جو تصور مختلف آهي.

مون هن ڪتاب ۾ سڀ ئي ننڍا توڙي وڏا نظم بيخوديءَ جي ڪيفيت ۾ لکيا آهن. ساڳيءَ ريت انهن کان اڳ بيت، گيت، وايون، غزل، نظم، آزاد نظم، آپرائون، هائڪو ۽ ٽرائيل به ساڳيءَ بي خوديءَ جي ڪيفيت ۾ لکيا ها جن ۾ وري رخنو پيو هو. رڳو پنهنجي آپرا پڳت سنگھ کي ڦاسيءَ جو 'اڪٽ پيو' مون پهرين اڪٽ کان ڪافي وقت پوءِ لکيو هو ڇو ته پهرين اڪٽ لکڻ مهل مون اکين سان ڦاسي نه ڏني هئي، جا ٻئي اڪٽ لکڻ کان اڳ مون سکر جيل ۾ ڏني هئي، جڏهن پکي پڪڙ وٺڻ تي ننڊ پيا ها. باقي 'دودي جو موت' ۽ 'رني ڪوٽ جا ڌاڙيل' جهڙيون ڊگهيون آپرائون مون ساندھ لکيون هيون.

ايئن آهي ته ڪڏهن ڪنهن ٻاهرين ترغيب (Stimulus) منهنجي شاعريءَ جو لبلبو ڏياريو آهي؛ ڪڏهن ان جو محرڪ ڪوئي ياد آيل منظر آهي، يا ڪوئي آواز، خيال يا جذبو آهي، جيتوڻيڪ مون ان تي يڪدم ڪجهه وري لکيو آهي. ڪڏهن ڪڏهن ته مون ان کي چاليهه پنجاه سالن گذرڻ کان پوءِ نظاميو آهي. ڪنهن وقت شاعري جي اوائلي من- اڇل منهنجي سارسينار کي لنوائي وئي آهي ۽ مان ڏاڍيءَ هيٺين- گهر کان پوءِ به ان کي ڦولي نه سگهيو آهيان، ۽ اها منهنجي حافظي جي ڪنهن چُر ۾ چڙهي وئي آهي. چڙو ڪنهن ڪنهن وقت اها ڪارڻ سان يا اڪارڻ منهنجي هيٺين ۾ هري آهي. جيئن مڇي تر مان چر تي اُڀري ايندي آهي. ان وقت ايئن لڳندو آهي ته اچتو ڪائي وينگس مونگهڙو هڻائي هلي ائي آهي، ۽ ڪري ۾ اوڍڻ لاءِ مون کان شاعريءَ جي شال ورتي آهين.

ڪي شاعر دعويٰ ڪندا آهن ته هنن الهام وانگر ڪوئي آواز ٻڌو آهي، اڳلوڪا شاعر ان کي ’هاتف‘ چوندا ها. مون به ايئن محسوس ڪيو آهي ته منهنجي بدران ٻيو ڪوئي لکي رهيو آهي، رڳو قلم منهنجي هٿ ۾ آهي، پر هلي خودبخود رهيو آهي. وليم بليڪ، انگريزي جي مشهور عارف- شاعر به اها ڪيفيت محسوس ڪئي هئي جڏهن هيٺيون سٽون لکيون هيائين:

”جنهن دؤر ۾ شاعر پنهنجي ڪرت ڪار پوري ڪندو آهي، اُن دؤر ۾ وڏا واقعا ظهور پذير ٿيندا آهن، هڪ لحظي ۾، ايتري وقت ۾ جيتري ۾ نبض دڪ دڪ ڪندي آهي.“ مون اڳيئي ڪٿي چيو آهي ته شاعري کي آلهي آواز اُتساهن ٿا. عيسيٰ خدا جو پيغام تڏهن ڏئي سگهندو هو جڏهن ڪوئي فرشتو هن جا ناپاڪ چپ ٻرندڙ ٽانڊن سان پاڪ ڪندو هو ۽ ملٽن (Milton) به اهڙي تصور جو اظهار ڪيو آهي جڏهن چيو اٿائين ته پونيرن لاءِ هو اهو ڪجهه چڙي وڃي ٿو جو امر آهي. ’بليڪ‘ ان کان انڪاري آهي ته حافظي ۾ شاعريءَ جون جڙون آهن. هن چواڻي ”اهڙي ڳالهه اهو مڃي نه ٿو سگهي جو بيڪن (Bacon) جي فلسفي، سترنهن صديءَ جي دانشوري ۽ انقلابي تصور ۽ ارڙهين صديءَ جي هيڃان انگيز نظرين ۽ همعصر سائنس جي مادي عقيدن کي ڏڪاري ٿو.“ ’بليڪ‘ ته فرشتن ۽ تصور جي ابدي حقيقت ۾ اعتبار ڪندو هو. ساڳي ريت علامه اقبال پنهنجي اردو شاعريءَ جي ٻي ڪتاب جو نالو ’بالِ جبريل‘ ۽ ٽين جو ’ضربِ ڪليم‘ رکيو هو. غالب به شاعر جي درؤن بنيءَ جي اهميت تي زور ڏنو آهي:

ديده ور آن که تانهد دل بشمار دلبري

در دل سنگ بنگرد رقصِ بُتان آذري

(ترجمو: ديده ور اهو آهي جنهن جي دل جڏهن دلبريءَ جو شمار

ڪرڻ چاهي ته تڏهن هو پٿر جي دل ۾ باهه جي بُتن (چڻنگن) جو رقص ڏسي سگهي.)

’بليڪ‘ پنهنجي هڪ شعر جي باري ۾ لکيو آهي ته ”مان اُن ڳالهه کي تحسين جي نگاه سان ڏسان ٿو، مان ٻيو ڪجهه به ٿي نه ٿو سگهان، نه اها ڳالهه لڪائي ٿو سگهان ته مان ازل جي مصنفن جو مير مُنشي

آهيان. ” اها ڪا نرگست نه آهي هڪ عظيم شاعر جي خوداعتمادِي آهي. مون کي ان ڳالهه تي تعجب نه ٿو اچي ته ٽئگور جي گيتانجليءَ جي انگريزيءَ ۾ مترجم شاعر پيٽس (Yeats) پنهنجون ڪيئي تخليقون ڪراماتي ۽ فوق الفطرت قوتن جي ڪرم سان منسوب ڪيون هيون. ’بليڪ‘ جي مطالعي هُن جي انهيءَ گمان کي يقين ۾ تبديل ڪيو هيو. اها ڳالهه امڪان کان خارج نه آهي ته شاعري جا ڪارڻ دماغي عدم توازن، يا خواب يا ذهن ۾ تحت الشعور جي ڪار گذاري ٿي سگهي ٿي. ان ڪري ئي شيڪسپيئر هڪ ديواني، عاشق ۽ شاعر ۾ هڪ جهڙائي ڏئي هئي. جڏهن روسي رقا ص نجنسڪيءَ (جنهنجو ذڪر مون اڳ به ڪتابن ۾ ڪيو آهي) جنگ جي موضوع تي رقص ڪيو تڏهن هن جي تصور جي دٻاوَ جڻ اسٽيج جي پردي کي پار ۽ ڪري ڇڏيو ۽ هن جي باطن جي بلند پروازيءَ کي هيٺ آڻيو. برنارڊشا، اهو گفتو ته نظم نثر کان سولو آهي، شيڪسپيئر جي نظم کان ناشناسيءَ سبب لکيو هو. هونءَ ته هن شيڪسپيئر جي شاعريءَ کي ساراهيو هو پر پوءِ هن تي هڪ ڊرامانويس ۽ مفڪر جي حيثيت ۽ ٽونڪزني ڪئي هئي. هن اهو نه ڄاتو هو ته ڊرامانگاري ۽ تفڪر شيڪسپيئر جي شاعري ۾ هو ۽ مڪيٿ (Macbeth)، هئمليٽ ۽ قليو پطره جهڙا ڪردار هن جي شاعريءَ جي لب ولهجي، ترتيب ۽ ترنر مان اظهارجن ٿا. برنارڊشا اهو نه ڄاتو ته هر ناٽڪ کي هڪ سلفيءَ جهڙي ڪيفيت آهي، جنهن ۾ آخر ڊرامانگار متضاد موضوع تحليل ڪري ڇڏي ٿو. ڪيترا نادان منهنجن سنگيت ناٽڪن تي به ساڳي تنقيد ڪندا آهن، پر مان ٻڌي اڻ ٻڌي ڪري لنوائي ڇڏيندو آهيان.

ديوانگي ڪنهن وقت فرزانگيءَ جي انتها ٿيندي آهي. برنارڊشا ته ”ديوانگي کي نه رڳو شاعر جي ذلت پانيو پر انهن قوتن جي دهشت ناڪ يادگيري سمجهو جي انسان جي دور انديشيءَ ۽ زيرڪيءَ سان گڏوگڏ وڌي رهيو آهي ۽ پوري ضابطي هيٺ نه آنديون ويون آهن. اُڻهويهينءَ ۽ ويهين صديءَ جا آرٽسٽ ۽ شاعر ته ديوانگي ۽ ماليخوليا کي تخليق لاءِ سازگار ٿا سمجهن.“ دراصل ائين نه آهي. ديوانگي ڪنهن به ماڻهوءَ کي شاعر ۾ بدلائي نه سگهندي آهي. ائين آهي ته ديوانگي ذهن جي ڪجهه صلاحيتن

کي چوٽڪو ڏئي سگهي ٿي. مصوَر وان گوگ، شاعر ڪُوپر (Cowper)، سمارٽ (Smart)، ڪليئر (Clare) هولڊرلن (Holderlin)، نرول (De Nerval)، مائڪو فسڪي ۽ روسي رقادس نجسڪي ان ڳالهه جا مغرب مان ڪجهه مثال آهن. مشرق ۾ نذرالاسلام، اسرار الحق مجاز، ميراجي، سارا شگفته وغيره ساڳي ڳالهه جا مثال آهن، پر ان جي خاطري نه آهي ته ديوانگي نيون صلاحيتون پيدا ڪري ٿي. شيڪسپيئر جي هڪ ڪردار اوفيليا (Ophelia) جڏهن ديواني ٿي پئي ٿي، تڏهن هڪ واهيات گيت ڳائي ٿي ۽ اها ڳالهه شيڪسپيئر جي جپنيس جي نشاني آهي جو اهو گيت ائين ٿو لڳي جڏهن ڏاهي جي واتان نڪتو آهي. دراصل روميءَ صحيح چيو آهي ته 'شاعري جزويست از پيغمبري'، ان کي الهامي ڪيفيت ۽ آلهي اسرار آهي، ايترو ئي اسرار جيترو ٿر جي ڪنهن گل ۾ هوندو آهي، جو مند تي پاڻ ئي ڦٽي پوندو آهي. فرق رڳو ايترو آهي ته سٺي شاعري ٻارهوئي شگفته هوندي آهي، گل مند تي ڦٽندو آهي. ڪنهن چيو آهي:

It is the infinite depth of unknown called by religious people God, which gives depth to poetry.

(ترجمو: اها اڻ ڄاتل جي بي انت اونهائي آهي، جنهن کي مذهبي ماڻهو خدا چون ٿا، جا شاعريءَ کي اونهائي ڏئي ٿي.) قراة العين طاهره جا ايران جي بابي تحريڪ ۾ شهيد ڪئي وئي هئي، تنهن به ساڳي ڳالهه چئي هئي:

ميرَ وَد از فراقِ تو خونِ دل از دو دیده ام
دَجَله به دَجَله مير به مير، چشم به چشم، جو بجو
مهرِ تَرَا دل حَزِين يافته باقماشِ جان
رشته برشته، نَخ به نَخ، تار بتار، پو به پو

(تنهنجي وچوڙي ۾ منهنجين ٻنهي اکين مان رتُ ٿو وهي جڏهن ندي (دجله ندي) نديءَ سان، سمنڊ سمنڊ سان، جهرڻو جهرڻي سان ۽ واهڙ واهڙ (سان ملي ٿو وڃي)

دل جي جوا ٻيڙي مون تنهنجي مهر هٿ ڪئي آهي،

رشتو رشتي سان، ڏاڳو ڏاڳي سان، تاجي تاجيءَ سان ۽ پيتو پيتي سان
ڳنڍيل آهي)

شاعريءَ جي به اُن ازلي ۽ ابدي حقيقت سان ايئن وابستگي آهي جيئن
مٿين شعر ۾ اظهاري وئي آهي. ڪنهن ڪنهن وقت شاعر تي پٽائي واري
ڪيفيت ڇانئجي وڃي ٿي:

ڪاڏي ڪاهيان ڪرهو، چوڏس ڇٽاڻو،

راڻو ئي راڻو، ريءَ راڻي پيو ناه ڪي.

شاعريءَ جي تخليق وقت جسم روح ۾ بدلجي وڃي ٿو، مَنُ تَن جي
پجري جون تيليون ڏاهي هوا ۾ اڏامي ٿو، زندگي پنهنجا سارا ٻنڌن ٽوڙي،
پنهنجيءَ غلاميءَ مان اجهل آزادي ماڻي ٿي، ۽ ريت جي ڪُڻ ڪُڻ کان
وٺي تارن جي رمر جهم تائين ساري ڪائنات شاعريءَ جي دائري ۾ اچي
وڃي ٿي. رومي نمازي هو ته ڇا هو اَوّل شاعر هو، تُلُسي داس سُمڙي
سوريندو هيو ته ڇا، ڪويتا هن جي وڏي ۾ وڏي آڙاڻا هئي، ۽ وليم
بليڪ جي ڏات هر گرجا جي گهنڊ کان مٿي نيولوفري گنبد ۾ گونجندي
هئي.

شاعري ساحري به آهي، پيغمبري به آهي. هاڻي ته منهنجي ساري ’مان‘
والاري وئي آهي. اُن ۾ ميران ٻائي جي گيت ’گهٽ گهٽ مين پنڇي
بولتا‘ يا پٽائي جي بيت ’جر تر تڪ تنوار. وڻ ٿڻ وائي هيڪڙي‘ جهڙي
ڪيفيت آهي. ڪوئي ازل ابد جو گيت منهنجي پجري مان ٻولڙيون ٻولي
آهي. نه ڄاڻان اهو پڪي ڪڏهن چُپ ٿي ويندو ۽ پجري مان اڏامي ويندو،
ڪيڏانهن ۽ ڪيستائين؟ ڪيئن چئجي! مون کي ’ڪليم‘ جو هيٺيون
شعر نهايت شدت سان ياد اچي رهيو آهي:

ماز آغاز وز انجام جهانُ بي خبريم

اَوّل و آخر اين ڪُهَن ڪتاب اُفتاداست

(ترجمو: اسان جهان جي آغاز ۽ انجام کان بي خبر آهيون، هن پراڻي

ڪتاب جو پهريون ۽ پويون پَنو ڦاٽي ويو آهي.)

شيخ اياز

۱۹ آگسٽ ۱۹۹۳

دلي ڪه رنگ تعلق نه ڳيرد، آزادست
اگر بدست فُتد، خاتم سليمان است
(صائب)

(ترجمو: اها دل جنهن کي تعلق جو رنگ نه لڳي ۽ آزاد آهي، جيڪڏهن
تنهنجي هٿ اچي، ته سليمان جي مُنڍي ۽ وانگر آهي.)

انهيءَ آواز جي ڪَڍ وڃ، جو توکي ڪيتري وقت کان سڏي ٿو، جو اُزلي
۽ ابدِي آهي. ۽ توکي ڪنهن به فريب ۾ مبتلا نه ڪندو.
(شيخ اياز)

شاعريءَ جي منتهاءِ حسن جي تخليق آهي، ٻيا سڀ نظريا بڪواس آهن.
(شيخ اياز)

اوڙي گهوڙي سوار

تنهنجي منزل ڪٿي آ اڃا؟

راس آئي نه توکي ڪٿي ڪا سراءِ

سيءَ جي سانجھ ۾ هي اتر جي هواءِ!

جڻ ڪٿي ٿي ڪٿار!

اوڙي گهوڙي سوار

تنهنجي منزل ڪٿي آ اڃا؟

واڳ روڪي نه تو ڪنهن گهڙيءَ گهاٽ تي

لاٽ تي لاٽ ٻرندي ڏٺي واٽ تي

ڪا ڪٿين جي قطار،

تنهنجي منزل ڪٿي آ اڃا؟

پير ڌرتيءَ لٿو ناه تهنجو اڃا!

هنج ڪنهنجي مٿو ناه تهنجو اڃا!

روڪ هاڻي اڏار،

تنهنجي منزل ڪٿي آ اڃا؟

اوڙي گهوڙي سوار!

اوڙي گهوڙي سوار!

نِينَهَن جِي مِهْران کي
بُکَ ۾ کيسين جِهَليندينء؟
دُکَ سان کيسين پَليندينء پياس کي
تون ملڻ جِي آس کي؟
جَنهن مِهيني ماس ۾ برسات پونديء
تون نہ رهندينء،

نيٺ مُنهنجي پارِ ڪَهندينء،
کيترائي دُکَ سَهندينء،
پو به مون ڏي پَنڌ پوندينء،
پو به پنهنجي پاڻ کي هر وقت چَوَندينء،
”ڪو پرينء جو پار آهي
”دور ڪوئي يار آهي
”جيء جو جنسار آهي
”جو سڏي ٿو

”ننڊ توڙي جاڳ ۾ سَپنا اڏي ٿو.
آنءُ ٻيو جو ڪجھ به چاهيان
”ان سوا مان ڪجھ به ناهيان
”ڪجھ به ناهيان.“

رات ۾ رخسار تهنجا ٿا ڦرن،
وار تهنجا ٿا ڦرن،
ڄڻ گهٽائون ٿيون اچن، سنسار تهنجا ٿا ڦرن.
چنڊ ۾ اسرار تهنجا ٿا ڦرن
دور گردش ۾ ستارا ايئن ڏيکاري ڏين
نيٺ تهنجا جيئن ڏيکاري ڏين،
دور تائين ڪيترا قنديل آهن پر اهي اڳتي وڃن ٿا.
زندگانيءَ جي ڳجهارت کي پڇن ٿا
جا ڏني آ پيار تهنجي،
سار تهنجي
ڪائناتون جا سمائي ٿي پئي
چنڊ تارا ائن وڃائي ٿي پئي
ڄڻ اهي ڦالين آهن،
ڪيترن سارن جڳن کان جي ائن ٿيون يادگيريون،
اُپ جئن ڪنهن وقت نيريون،
۽ انهن ۾ باڪ جئن ڪنهن وقت ڄڻ
ڳيرا ڪروڙين،
آمن جا پيرا ڪروڙين،
لڙڪندڙ ڍانڍيڙن جا ڄڻ ته آڪيرا ڪروڙين
جي هوائن ۾ لڏن ٿا!
ڪيترا قنديل آهن جي ڪڏن ٿا

ڇٽَ نيريءَ مان نھاري
 ۽ ھوائن ۾ پري کان جوت ٻاري؟
 تون نظر جن ۾ اچين ٿي،
 چنڊ تارن ۾ نچين ٿي؛
 پوءِ تون رڳ رڳ رچين ٿي، رت ۾ ڦيرا ڪرين ٿي
 رات ۾ جاڳين پئي ۽ باڪ جي ويرا ڪرين ٿي
 سار جي وٺ تي لهي تون روز واهيرا ڪرين ٿي
 ڪنهن پڪيءَ وانگر لڳين ٿي
 يا صدين کان پريت جنهنجي تنهن سڪيءَ وانگر لڳين ٿي!
 چانو تنهنجي آه مون تي نانءُ تنهنجو
 آءُ گوليان ڪيستائين گانءُ* تنهنجو
 آه ڪو ٿر تانءُ تنهنجو؟
 هانءُ منهنجو ڪيترا گولي گهروندا**؟
 دس تنهنجا
 آءُ جنهن کان ٿو پڇان ٻيا ٻيا ڏئي ٿو،
 ڪا گهڙي ساڻي ٿي ٿو
 پو وٺي ٿو واٽ پنهنجي،
 جات منهنجي
 ڇا ڪڏهن ڪٿي نه آهي؟
 ڇا ڪڏهن ڪٿي نه آهي؟

* گانءُ - ڳوٺ
 ** گهروندا - گهرڙا.

ننڊ ۾ مون ڏي اچين ٿي،
شاعريءَ جي ڳوٺ ٿين ٿي.
عاشقيءَ سان ڪيترو شطرنج جي بازي ڪندين؟
پاڻ کي راضي ڪندين؟
حال کي ماضي ڪندين؟
دور مستقبل به تنهنجي دائري ۾ ٿو ڦري،
جا وڃائي تو بساط آهي انهيءَ تي ٿو ڪري!
حافظ ۽ خيام پڻ ائين
ڇا ڪئي هئي شاعري، آ مون ڪئي جئن؟
هو به شاعر ها مگر مون جئن گرفتاري انهن
جي ڪانه هئي.
زلف تنهنجا ور وڪڙ آڳ پي هئا،
ياري انهن جي ڪانه هئي
ڪائناتون جا رکي پيرن مٿان،
هار پوئي تن منجهان،
۽ چوي، ”ٿي آڇيان
”پيٽ توکي اي ازل پنهنجي عبوديت ائين
”ڪنهن ڏني ناهي جئين؟“

شاعري! محبوب منهنجي
تون ابد کان آن رهي مطلوب منهنجي،
ننڊ مان مونکي اُٿاري ٿي چوڻ،
ڳوٺ پنهنجيءَ کي ڏري تون موت مان
مون کي جيارِي ٿي چوڻ
”اٿ شاعر! ڪيڏُ مون سان!
”ڪيڏُ مون سان!
”ڪيڏُ مون سان...“

آنءُ ڳل تنهنجا چُهي
تو چوان چاهي خدا؟
تون پڇين ٿي ڇا اهو آهي ڳلاب
ڇا اهو ڪو موٽي جو آراب
جو هوا ۾ نخه زن آ؟
هيءُ جو تنهنجو بدن آ
آ مصور ڪيرُ تنهنجو، نقش جو ناهي مٽائي ٿو ڇڏي،
ڳلُ تارين تي جهلائي ٿو ڇڏي،
پوءِ پت جهڙو ٿي گهلي ٿو، پتيون تن جون رلائي ٿو ڇڏي!
مان مصور ٿي سگهان،
مان انهيءَ جو نقش ڪو ناهي ڏسان،
هو نظر ۾ ناه پر منهنجي تصور ۾ ته هو موجود آ،
تا چون ماڻهو ته هو معبود آ
پر اها تصوير ساري ئي عبادت آ سندم،
هو اگر بيمار آهي هي عبادت آ سندم،
آنءُ هن جي زندگي ٿي ٿو سگهان
مُو قلم منهنجو دمِ عيسيٰ جيان هن کي جيارِي ٿو سگهي،
تا بجهن قنديل جي، هي تيلُ ٻاري ٿو سگهي

مَر* ۽ لوبانَ جو،
 عشق جي ارمانَ جو،
 پيار جو مون سان ڪيو تو تنهن عجب احسان جو،
 چنڊ تارا جهولَ پنهنجيءَ کي جهلي
 ٿا چُون توکي سڏي،
 ”ڪجهه فقيرن کي به ڏي،
 ”روشنِي پنهنجي ورهائين جي چڱو،
 ”جڳ سارو جڳمگائين جي چڱو!
 ”تون ازل جو حسن آهين جو مجسم آ ٿيو انسان ۾،
 ”ڇا نه ريم جهم آ ٿيو انسان ۾!“

* مَر:۔ مشرقِ وسطِي جو هڪ خوشبودار ٻوٽو، جنهنجو ذڪر اڪثر انجيل ۾ آيو آهي
 ۽ جنهنجو تيل چراغن ۾ عبادت لاءِ ٻاريندا هئا.

بودليئر!

تون به هوندين مان به هوندس!

نيٺ هي ويهين به اڪويهين ٿئي

هي صدي جا ڏک اهرڙي ٿي ڏئي

ڄڻ ته ڪو ڪورو لڳي ٿي

ڄڻ ته ڪوئي خواب آڻ پورو لڳي ٿي،

حسن جو سوداءُ جو توکي هئو

گهءُ جو توکي هئو

سو چڪي ٿو شاعرن مان ڄڻ ته ڪو ناسور ٿي

تنهن پرينءَ جو پور ٿي

جو ڪڏهن ملڻو نه آهي؛

دؤر منهنجو هر طرف ديوار ڊاهي

چنڊ جي ديدار کان محروم ڇو آ؟

شهر ۾ جيڪو مليو سو يار کان محروم ڇو آ؟

عشق جي اسرار کان محروم ڇو آ؟

ايتري پيڙا لڪائي پيار کان محروم ڇو آ؟

ڪارِ جون ڪيڏيون بتيون آهن تڪيءَ رفتار ۾

روشنيءَ جي چار ۾

ڄڻ ته هو ڪيئي مڇيون ڪنهن ڌار ۾

موت جي آڇي شڪاريءَ کان وڃن ٿيون بي خبر،

غور سان ڏسجي اگر

موت جي اوجهاڻ* ۾ ٿيون روزِ قاسن اوچتو،
 موت جو ڪوئي پرو
 اڳواٽ تن کي ڪونه آ؟
 ڇو نه آ؟
 آدميءَ کي راهِ پيغمبر ته ڏيکاري ويا
 سچ سڀڪاري ويا
 پوءِ هرڪو ائين لڳي ٿو ڄڻ ته مَرُ ٿو ڪونه آ!
 ڄڻ ته پَرُ ٿو ڪونه آ
 ڏن هن کي موت جو،
 موت جنهن سونگي وئي، ڪنهن کي نه آ پيهر ڏنو،
 جنهن فقيريءَ ۽ اميريءَ کي حقارت سان ڏسي،
 ناه ڪا پروا ڪئي،
 موت جنهن کي ڪيترا آمر وساري ٿا ڇڏن،
 وقت پنهنجو ائين گذاري ٿا ڇڏن
 ڄڻ ته تن جو انت اچڻو ئي نه آ،
 ڄڻ ته تن جي لاش تي ڪو ميڙ مچڻو ئي نه آ
 جبر ٿورا ڏينها،
 ڪير ڄاڻي هر مٽيءَ تي مينهڙا
 تو جيان ۽ مون جيان
 تا ابد وسندا نه هر ڪنهن تي مٿان!
 بودليئر!
 تون به رهندين، مان به رهندس.

* اوجهاڻ = چار

ڪئن گل لالا سڄو صحرا سمائي ٿو هلي
۽ صدين جا ٿا وڃن ناقوس اُن مان،
قافلا ڪيڏا سمائي ٿو هلي!
ٿورڙي ڳاڙهاڻ اُن جي سَو شفق آ پاڻ ۾،
جي پوين اِن جاڻ ۾
تون هئين منصور جئن نعرو وري ڦاهي چڙهي،
جو هنيو ڏاهي ڪڙهي
آءُ انا الحق آهيان، حق! تون مون کان سوا،
(مان چوان ٿو ٻر ملا)
مون سوا تون ڪجهه به ناهين؟
آءُ جي آهيان ته آهين،
آءُ تنهنجو اصل آهيان،
آءُ تنهنجو وصل آهيان
آءُ آهيان!
آءُ آهيان!!
آءُ آهيان!!!

آنء ڪو وهمي نه آهيان
موت تون هڪ وهم آهين!
مان ٿيو تاريڪ ناهيان
جو ابد تائين پري ٿو مان اهو فانوس آهيان،
چنڊ تارن تي رکي ٿو جو نظر، زندان ۾
جي چيچڙا ڪاهن پيا!
پوءِ توکي ڇڻ ته سارا هن پيا
۽ چون ٿا تون اهو سنسار ناهي، پوءِ ڏاهي ٿو سگهين،
هي آڻا ٻيهر وراهي ٿو سگهين
ڪابه توتي جهل ناهي؛
پوءِ ڪائي ڪل ناهي
تون ڪڏهن مون سان وسامي ٿو وڃين،
۽ ڪروڙين سال ڪامي ٿو وڃين
پوءِ وري ٻيهر پرين ٿو،
روشني مون کي به ڏين ٿو،
۽ وري فانوس وانگر آنءِ زنداني ڏسان ٿو
روءِ انساني ڏسان ٿو
ڪنهن عجب آزادگيءَ جي روشنيءَ ۾
زندگيءَ جي روشنيءَ ۾.

ٿي ٻري خوشبو هوا ۾
آسرنهن ڦولار ۾
آءُ توکي ڳوليان ٿو.
آشفق ڇانئي فضا ۾
سجَ جي سنسار ۾
آءُ توکي ڳوليان ٿو.
ٿورڙي ڪاراڻ آهي
ڇو طرف ولهار ۾
آءُ توکي ڳوليان ٿو.
ڪيتري ڇانڊاڻ آهي
اي پکي! وٽڪار ۾
آءُ توکي ڳوليان ٿو.
ڪوبه آکيرو نه آهي
اُپَ جي اسرار ۾
آءُ توکي ڳوليان ٿو.
ايترو ويجهو ته آهين
پو به ڪهڙي پار ۾
آءُ توکي ڳوليان ٿو؟
آءُ توکي ڳوليان ٿو؟
آءُ توکي ڳوليان ٿو؟

رم جهم مينهن وسي ٿو يارو
سارو ڏينهن وسي ٿو يارو
سرتي نينهن وسي ٿو يارو
پر هوءَ ڪٿي آ؟
ڪُونيَتَ جو ڦولاريا آهن
مورن ڏيئا ٻاريا آهن
ڏينهن تهوڪن تاريا آهن
پر هوءَ ڪٿي آ؟
واتهڙين تي مان ڦوليان ٿو
رڻ ۾ پل پل ڪي روليان ٿو
مان ڪنهن هرڙيءَ کي ڳوليان ٿو
پر هوءَ ڪٿي آ؟
چا هو پنهنجي پياس ٻجھائي
چَپَ چَپَن سان منهنجي لائي
ٻي ڪنهن تر لاءِ ٿي واجھائي؟
پر هوءَ ڪٿي آ؟
هرڙيون هونءَ به هرڙيون ناهن
تنهنجون ناهن منهنجون ناهن

اڄ تائين ڪنهنجون ٿيون ناهن
پر هوءَ ڪٿي آ؟

پوءِ به هن جي سار اچي ٿي؛

سڪ لڳي ٿي؛ سار اچي ٿي

ڇا لئه ايندي سار اچي ٿي

اڄ هوءَ ڪٿي آ؟

اڄ هوءَ ڪٿي آ؟

اڄ هوءَ ڪٿي آ؟

تون ته ڪو سقراط ناهين
 ۽ نه افلاطون آهين
 ۽ ارسطو ۽ نه اُن جي ذات آهين؛
 تون ته ڪائي ذات ناهين؛
 بس؛ ڪٿي جي آتم ڪڪري، ڪا پيري برسات ناهين؛
 جي هيون گهنگهورُ مون جئن، تن گهٽائن سان،
 رهيو هان آءُ ساري عمر لڙ
 رقص ۾ ها مور جي، تن جي آڏائن سان،
 رهيو هان آءُ ساري عمر لڙ
 آءُ جو سنگيت آهيان
 آءُ ڪاليداس آهيان ۽ اُمارو جي انوکي ريت آهيان
 آءُ جو ودياڀٽيءَ* جو ميت آهيان،
 جو سَمءِ تي جيت آهيان
 آءُ سنڌوءَ جي ڪڏهن گجگوڙ آهيان.
 ۽ ڪڏهن مان سانت هان،
 ۽ سيرَ جي مان لوڙ آهيان.
 سانت جنهن ۾ ڪيترا آواز پلجن ٿا پيا،
 چنگ ۽ مردنگ وانگر ساز پلجن ٿا پيا،
 راز پلجن ٿا پيا،
 گيت ۽ ظاهر ٿين ٿا اوچتو اهڙا سوين

* نوٽ:- هنديءَ ۾ وديا جو 'دال' مشد آهي، پر سنڌيءَ ۾ مان اُن کي غير مشد جائز
 ٿو سمجهان.

انداز پلجن ٿا پيا .

تون ته هڪڙي سٺ منهنجي سو جنم وٺندين
ته توکان ڪا نه لکبي،

وس ۾ تنهنجي نه آجا سانه لکبي
تون قلمڪاري ڪرين ٿو يا قلم ڪارو ڪرين ٿو
ڳجه جئن مارو ڪرين ٿو
ديوندي تي جيڪو سڙي ٿو سنڌڙيءَ جي شاعريءَ ۾
تون ته جيءَ ۾

اڻن سمجهين ٿو ته ڪو شاعر، مفڪر، فلسفي آڻ
تون رهڻو مون لاءِ نفي آڻ،
ذات جي اثبات کان،
زندگي جا سمنڊ وانگر آه، ان جي گونج جي
سوغات کان۔

ڪن تنهنجا ٿا لنوائن

گيت منهنجا ٿا گنوائن؟

چو ته تون ڪيئي سوا ڪجه ڪين آهين
همعصر توکي چوان ڪئن؟ تون ته منهنجي دؤر جو
انسان ناهين،

شاعري تنهنجي هئي يا فلسفو تنهنجو هيو؟
ڇڻ ته ڪنهن لنگور جو هو، جو مٿو تنهنجو هيو!
دارون جي ارتقا ۾ تون ڪٿي آهين اهو
سوچان پيو؟

نيٺ تون چاهين اهو سوچان پيو!

شهر جي آنبوه ۾ ڪيڏي اڪيلائي رهي ٿي!
ياد ڪيان ٿو ڪٿ ملي آن؟
روز ملندي آه، پر چو ڪانه گهرائي رهي ٿي
اجنبيت چو ائين چائي رهي ٿي؟
هي به سوچان ٿو ڪڏهن گهري نه ٿي آن؛
ڪيترا پيرا ملي آن؛
ڪيترا پيرا چُهيو مون آه توکي پوءِ پي آن!
اجنبي آن

پيار ۾ مشعل جيان مون لاءِ جلي ان
۽ ٻجهي آن

ننڊ ۾ سڀني نه ٿي آن،
جڻ ته مان توکي سڃاڻان ڪونه ٿو
هي به ڄاڻان ڪونه ٿو
چا ڪڏهن مون لاءِ تون
مينهن وسندي ۾ پئون
نيٺ جي قولاريون
ٿي به سگهندين؟
شاعري ٿي جي به سگهندين؟

مون چيو 'سُفُو' پلي تون پيار ڪر پنهنجي سڪيءَ سان
زندگيءَ سان

آنءُ تنهنجي گيت جو مداح آهيان
آنءُ سو ملاح آهيان

جنهن سوين ڪشتيون هلايون
توہ چيوءَ کان سوا جيڪي چلايون
آنءُ چو ڪرڪر ڪيان؟

عشق تنهنجي کي ڏسي مان چو سڙان؟
آنءُ تنهنجا گيت ساريان ٿو پيو
آنءُ توتي عشق واريان ٿو پيو

عشق تون ڪنهن سان به ڪر پر واعدو ڏي!
گيت هڪ مون کي پيو ڏي!
آنءُ جي بربط کڻي ڳايان وري
گيت تنهنجا آنءُ ورجايان وري
موت تي پاڻان وري

جيت جا هومر* جيان پاتي نه آ ڪنهن
شاعري ڳايان ائين، جيئن اڳي ڳاتي نه آ ڪنهن!

* هومر:- يونان جو ڪلاسيڪي شاعر

باک جو آواز آيو

”کير آهين؟“

مون جيئن ٽنگور کي ٿي ٽنگنايو،

”کير آهين؟“

ڪنهن پرندي ڇهڇهايو،

”کير آهين؟“

وڻ به ٿي وارو وٺايو،

”کير آهين؟“

”کير آهين؟“ ”کير آهين؟“ ڪنهن پڇي

جادو جڳايو،

”کير آهين؟“

نير آهين يا ندي جنهن بڙبڙايو،

”کير آهين؟“

تون شفق ۾ ٿو ٻڏين،

آکاس ۾ درياه ڪنهن کي ٿي ڪنايو،

”کير آهين؟“

ڪنهن پڇيو ٿي جيئن ستارن

جڳمڳايو

”کير آهين؟“

ٿي چيو سنسار ”پنهنجو يا پرايو؟“

”ڪير آهين؟“

ڪنهن پٿي وَر وَر اچي ٻَر ٻَر ٻُڙايو

”ڪير آهين؟“

ريٽِ ڪُڻ ڪُڻ ۾ صدائڻ ڪي سمايو؛

”ڪير آهين؟“

رات ۾ سورج سمايو ۽ وري

آواز آيو،

”ڪير آهين؟“

”ڪير آهين؟“

”ڪير آهين؟“

خدا آهين؟
صدين جو شور ايدو آ، چٽو ناهين!
وري منهن کي ڏئي مونا
گهران مان طور سينا جو
اگر ٻيهر جواب اڳ جان،
متان اهڙو گمان آئين
ته مان بيهوش ٿي ويندس،
متان ڄاڻين
ته تون ايدو پري آهين،
ائين توڏانهن ڪئن ايندس!
اهو رستو ته لنبو آ، مگر تون واٽ تي
مون سان ڪٿو آهين،
اها ٻي ڳالهه آهي، مون ڪٿي توکي ڏٺو ناهي!

آنء سانوڻ مينهن آهيان،
نينهن آهيان،
مان جهڙالو ڏينهن آهيان!
ڪيتريون مون سان گهڻائون ٿيون اچن،
ڪيتريون مون مان صدائون ٿيون اچن
مور مون ۾ ٿا ڪڏن،
واءُ ۽ ڏس ڪيئن ٿا ڪونيٽ لڏن!
مان اُٺي جي هير آهيان،
نيٺ منهنجا واٽرين جڻن ٿا وهن،
هر ترائيءَ تي هرڻ جڻن ٿو اچان،
چنڊ تي چانهينءَ مٿان ٿو چائنجان،
رڻ جا راهي ڏسو!
مون پٽي ساهي ڏسو!
پر شڪاري جو مٿي افلاڪ ۾ آ
جڻ ته منهنجي ٽاڪ ۾ آ،
آنءَ زخمي شينهن آهيان
پو به سارو نينهن آهيان!

او چمڪڻين جا گل لڏي
آڪاس جا جهومر ٿيو!
گل مھر سانوڻ مينهن ۾
اڃ دويجي زبور ٿيو،
ڳاڙها ٽڪا جئن نرڙ تي جهومن جُهَلن!
ڳاڙهيون هيون ڪاريون هيون
جي ڪوھ تي ناريون هيون
تن جا پڙا
اڃ ٻائريون* پيئون ڍڪن!
تن جا گهگها
سُگھڙ سگها
چاتين چُڳا
سڀ کان چپائن ٿا پيا!
مان راھ ھُن جي ٿو تڪيان
جُھڙ ٿا جِھمن، لارون لڪيان،
ھو باڪ جو اچڻي تہ آ
بھڙو ڪٿي نچڻي تہ آ

* ٻائري:- ٿر جي ھڪ وڻ جو نالو

واريءَ مٿان ڪنهن ڏيل جي رفتار سان
 ۽ پٽ جي هوءَ ڌار تان
 سورج جيان لهڻي به آ،
 مان تو ڏسان لوڙهو پريان
 جيڏانهن هو ڪهڻي به آ
 سامهون پڙو
 پو مونگهڙو،
 گهر هاڻ هن جو دور ناهي
 پر ٽڪي هو مور ناهي
 پنڌ ۾ هوءَ چور ناهي!

ڏس ته طارق روڊ تي هي ڪجهه اڇيرا ڇيلڙا
ڇڻ ته رستي جي نڙيءَ ۾ پيلڙا
سَر جريءَ* جي لاءِ آهن؛
راهروُ جنهن وقت ڇاهن
هو ٻئون کولي ڪري ٿا ساهِ تن جو بند ڪن؛
آدميءَ جي پيٽ جو دوزخ پرن
سيخ ڪن؛ تن کي ترن؛
مُگ هن سنسار جي سيني مٿان ٿا ڄڻ ڏرن؛
ڄاڻ تن ڪائي نه آ
موت جئن ڪوئي به ڪاسائي نه آ
آه جا هن جي آڏي؛
ساهواري چيز ناهي تنهن ڇڏي؛
ڪوبه چاهي يا نه چاهي؛
موت هر ڪنهن لاءِ آهي.

* سرجري (انگريزي) :- وَدَ ڪَپَ.

رات جو رڙهي ڏکي،
 هو صدر مان ٿو وڃي،
 جهوپڙي هن جي پري، ڏاڍو پري
 آه اورنگيءَ ڏي
 تيم رپيا هو ڪمائي ٿو وڃي
 عمر مان هڪڙي ڏهاڙي کي ڪٽائي ٿو وڃي
 ڪير آهو؟ ڇا بهاري آه هو
 شڪل ڌاري آه هو
 هن ته توتي مير* جو نالو ٻڌو ناهي ڪٿي،
 هو هتي ڇا ٿو ڪري؟
 هن ٻڌو آ ميرپور ۾ روز مڪتي باهني،
 ٿي ڪلاشنڪوف سان ٺڪ ٺڪ ڪئي،
 ۽ بهاري ماري،
 ٿي سوين ڏيسي و ڏيسي ساريا،
 جي هٿان ٿاريا ويا
 (ڇو آهي ماري ويا، ڇا لاءِ هو ماري ويا؟)
 زندگي هن لاءِ رڳو ٿي ٻار آ
 زال هڪ مرٽينگ آهي، ماءُ وٽ آ، ڌار آ
 آدمي انبوه ۾ نعرا هڻي ٿو مارجي
 ڄڻ ته ڪنهنجي ڊوه ۾ نعرا هڻي ٿو مارجي
 نظريو ڪا شيءِ نه آهي
 هي چرو، بندوق، ڇا ڇا شيءِ نه آهي،
 جا رکي پاڙيسري

* توتي مير:- بهار جو تجديد پسند ويڙهاڪ.

ٽا وجهن انسان ۽ انسان ۾ ايڏي وري؛
 جا وري تن کي ملائي ڪانه ٿي
 پريت جو ڪو ڪيت ڳائي ڪانه ٿي؛
 نفرتون ڦٽا ته ٻاهن جيءَ ۾ ريڙهيءَ جيان
 مان چوان ٿو اي ميان
 هي سياست راند آ رانديگرن جي واسطي
 پاڻ ڄاڻاسين ٻرن جي واسطي
 روز چترڪي ٿي سياست زهر جن تي؛
 ڦهر جن تي؛
 ٿا هڻن نعرا پيا؛
 پوءِ مون پارا پيا
 ٿاچڏي ريڙهي ورهن؛
 جئن ڪٿا ٻاهورجن
 ايئن هڪ ٻئي ڏي وڌن
 ۽ انهن جا خون ڪن،
 جي انهن لاءِ اجنبي ها.
 ها، مگر تن وانگيان هو آدمي ها،
 ٻارڙا تن لاءِ پي ها،
 هئي تنوڻ جي تانگه جن کي،
 چيٽ توڙي مانگه جن کي.
 نظرين سان پيٽ پاليو آه ڪنهن؟
 جئن اسان جاليون پيا ڇا ايئن جاليو آه ڪنهن؟
 جيترو سوچان پيو مون کي ته حيراني لڳي ٿي
 خلق ديواني لڳي ٿي
 خلق ديواني لڳي ٿي!

تون اهو سمجهي نه سگهندين
مان فنا في الفن آهيان،
ڪن آهيان
جو ٻڌي آواز ٿو اسرار جا
تنهن يار جا
طوفان ٿي جيڪو اڏائي ٿو سگهي،
خاروخس جئن آدميءَ جي ذات کي .
لفظ منهنجا ڪن چئي گونجن پيا،
منهنجا خدا!
تو ڪان معافي ٿو وٺان،
جو ويو رهجي ازل کان آءُ جي تنهنجي
تلافي ٿو ڪيان،
آءُ ٻوليءَ جي پروليءَ ۾ سوين
چنڊ تارا ٿو ڏيان!
روز ٿي ڏنڻي ڏنڻين
روح منهنجو رک وانگر ڪا عمارت ٿو اڏي،
ساه منهنجو سنگ مرمر ٿو گڏي،
تاج * سو اڀري اچن ٿا اوچتو،
چا هئي ممتاز ڪائي آءُ جو،
ٿو ڏيان پابندي
ياد هن جي کي اجاري، زندگي،

* تاج = تاج محل

آجڪائي موت کان؟

مان اڃان

روز شب پورهيو ڪري ٿڪجان نه ٿو،

آءُ جو

ڪو هڪن جئن ڪا ته جوئي شير آڻيان ٿو پيو

ڄڻ تصور ۾ چئي تصوير ٿي ڪائي ته مان

ڪاڻ خسروءَ** ڪي پڄان

۽ ڪيان آزاد شيرين ڪي اُتان

روز شب تيشو هلي ٿو،

پٿرن جو

ٿوائين آواز گونجي

ڄڻ ازل جو ساز گونجي،

ڪهڪشائن کان پري نغو وڃي ٿو

۽ اهو مون ڪي چوي ٿو

تنهنجي محنت رائگان ٿيڻي نه آهي

دل توکي موت ڪي ڏيئي نه آهي.

تون رعيت ناه ان جي، ڏن کان آزاد آهين

تون پلي چاهين نه چاهين،

موت تنهنجي تاس ۾ ڪا بادشاهي ڪانه ٿو ماڻي سگهي

موت هڪ پتو ته تنهنجي لاءِ آ

پر غلاميءَ کان سوا

تقدير ان جي ناه ٻي،

تون امر ان هار آهي موت جي،

همعصر! تون ان سراسر اجنبي

تون اهو سمجهي نه سگهندين!

** ڪاڻ خسرو = خسروءَ جو محل جتي شيرين بند هئي.

وان گوگ!
تو ائين پَرندا دَنا ها
کيت سَو سورج مُکيءَ جا
جئن شفق ۾ مان دَسان تو،
۽ چوان تو:
”رات جو سورج مکي مرجھائجن ٿا،
جئن اهي ٻي ڏينهن تي سونو پگهارن سِجَ ۾،
ائڻ نهارن سِجَ ۾
چئن نه هو نظرون جهڪائيندا ڪڏهن،
۽ نه هو ساري ڀت ۾ سر نوائيندا ڪڏهن!“
وان گوگ!
شاعري منهنجي به ائين آ، پوءِ اها ڪو نظر آ
يا بيت آ
سِجَ ۾ سورج مُکيءَ جو کيت آ.
اک جهڪائي ناه جنهن،
جيستائين موت جي اوندهه ڪڏهن،
رات جئن اُن تي لهي،
ذات منهنجي تي اچانڪ چائجي!

ٿو وڃان مان ۽
 هڪ چڪيءَ سان ٿو چٽان مان
 هاڻ تون زنجير قابو ڪر آهي!
 هاڻ تون زندان اوچا ڪر، نه جئن ڪوئي ٿپي!
 آءُ هر ديوار کي
 هڪ ٺوڪر ساڻ ڊاهي ٿو وڃان ۽
 زندگانيءَ سان نٻاهي ٿو وڃان ۽
 جو به چاهيو آه چاهي ٿو وڃان ۽
 تون مٿان سمجهين ته ڦاهي ٿو وڃان!
 آءُ هي سڀڙهي چڙهان ٿو اُپ ڏي ۽
 مان رڳو ڏاڪو مٽي
 پهچ ٿنهنجيءَ کان گهڻو ئي دور آهيان
 ۽ سگهوئي دور آهيان ۽
 بوٽ پنهنجي جي ڪهي
 ٿو اڃا ناهي ٻڌي!
 آءُ! پهريدار پڪڙي ڏس، ته تنهنجي رَسَ کان
 ڪيڏو پري

جوت ٿي منهنجي پري ۽
 ڪا ڏيائڻي آ ازل جي هٿ ۾ ۽
 نانءُ جنهن کي تو ڏنو آ تنهن اُجل جي هٿ ۾ ۽
 چنڊ جئن مان ٿو پُراڻ!
 اي ميان! ڇا تون اڃان....
 بوٽ تنهنجي جي ڪهي
 ڪهن ڇڳي؟

مان سَروَر آهيان
هنس وانگر تون اچي اُڌري وٺينءَ
ايترو پاڻي ڪٿي گهرو نه ملندو تو ڪٺن!
تو چيو ٿي اي چري
آءُ تنهنجي عشق جي
هامرَ ڪا توسان هٿان
ڪي چميون ڏيان ڪجهه ته پاڪر ۾ ڪٿان،
هي ته منهنجي لاءِ باسي ريت آءُ
ڇا اکين ۾ تو ڏٺي، تو لاءِ مون جا پريت آ
پريت جا سنگيت آءُ
چارڱو تون چنگ آهين جو چُمان؟
ڇا رڱي ويٺا چهي جنهن کي ڏسان؟
آءُ آهي باڪ ٿي
آءُ منهنجي پيروي
آءُ مان تنهنجي امرتا آهيان
آءُ مان توکي اهو آلاپ ڏيان
جوصدين کان ڪنهن ڪوي
ڪنهن کي ڏنو ناهي اڃان،
صبح ڪو اهڙو ڀنو ناهي اڃان!

ٲو جوا خانو ٲري، ٲاهر ٲئي برڪا ٲئي
جاء هي آهي جوالا ٲٲ وَٲ!
ڪيئن چئجي ٲو ٲئي اُن مان ڪڏهن لاوا ٲئي!
هونءَ جهرمر نانھ گهٽ!
هر جوارِي ٲو جلي جرڪي هتي،
ڏس تہ ڪنھن جرڪي هتي ڪيڏيون مڇيون ڳرڪائون!
هانو همياڻيون هڻن سان ڪوليون ۽ اشرفيون ٺهلائون،
ڪيتريون ٻھ ٻھ اچن ٿيون ٻوليون،
ڪيتري تھ تھ ٿئي ٿي بي سبب،
۽ جوالا ۾ ٻيو لاوا ٺهي،
موت سڀ تاري ٻيو ٲو توليون،
گگ ٿي هن جي وهي
ڄڻ ڇٽي راڪاس ڪي ججڪي اچي ٿي بي سبب
۽ چوي ٲو هيءَ سڀ اونڌو ڪيان،
هيءُ ميزون، هيءُ ڪرسيون، هيءُ ماڻهو، لوڀ کڻ اونڌو ڪيان،
هي جوا خانو سڄو ٲاڙون ٲئي،
آءُ هر ڪنھن ڪي جهڻي
اٺن مڻي اڇلائيان،
تاس جا ٻٽا جڻين هاريل جوارِي خار ۾
ٲو مڻي اڇلي سڻي،
مرد پنهنجا سوٽ ٲائي

عورتون لاليون لڳائي،
 هاڻ جي ڇم ڇم ڪري
 خالي پتون پنهنجا پري،
 جيءَ ۾ ٿا جهلملائن؛
 قمقما رخسار جن جا، جوت سان ٿا جڳمڳائن؛
 ٿو انهن کي ائين بولائون ڏيارين،
 جام اهڙا ٿو پيارين
 جو وري جاڳن نه هي،
 ۽ نه تن جي لاءِ ترسي رات اوجاڳن پري؛
 سر صراحين جيئن ٽوڙي ٿو پڇي پورا ڪيان!
 ڪيترو ترسان اڃان
 اڄ جوالا جيءَ ۾ لاوا نه ٿو سانڀي سگهي؛
 جيئن ڪنهن جو جيب هٿ پڻا نه ٿو سانڀي سگهي.

ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟
رات ڪيٽيءَ ٿي ٺهاريو،
ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟
ٿي لکن ٿو لڻ پُڪاريو
ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟
ڪرڪندي ايندي هئينءَ تون
سانت ٿي ٿو لاءِ ساريو،
ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟
مُرڪ تنهنجي ڏيڏ منهنجو
آنءُ تو بن هانئو هاريو
ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟
آگريون تارن ڊگهيڙي
تو طرف مون کي اُڀاريو،
ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟
آنءُ جو آڪاس آهيان
آنءُ ٿو لڻ ڪيئن ڌاريو؟
ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟
ڪُونج! تون ڪاڏي وٺينءَ؟

لوڪ سارو ٻوڪ آهي
لوڪ کي للڪار تون،
يا ته ڪرڪن بند پنهنجا ۽ نه ڪُجه ويچار تون!
جو به هُو توله چئي، ڦٽڪار تون،
جي ڪرين ٿي پيار ڪنهن کي، بس انهيءَ کي سار تون
جڻ هوا ۾ هانئو کولي، گل لڏي،
سج جڻ درياه ۾ چاهي ٻڏي
هو انهيءَ ۾ ٿو وڃي،
چا به ٿيون لهرون چُون، هو ڪونه ٿو ڪنهنجي مڃي،
سينگ پاڻيءَ ۾ سڃي
ڪنهن شڪاريءَ جيئن نڪتو آه هي؟
ڪيئن چوان تاري پيو ڪهڙي مڃي!
موت جي
ڳالهڙي تو مان اڃا ناهي ڪئي
تون جوانيءَ تي رسي
زندگيءَ جي پيار ۾ مخمور آن
ويجهڙو ويئي ته آن پر دور آن،
آنءُ پيريءَ کي پڇي،
شام نيريءَ کي پڇي،

سونَ جي زنجير ۾ سج جي اسيريءَ کي پُڄي،
 ڄڻ تہ تڻهنجي پيار کي اٿن تو ڏسان،
 سج لهرن کي ڏسي جڻن دور تان،
 پيار جي پوئين چُمي تِن کي ڏئي،
 اٿن وڃي ٿو هو ٻڏي.
 رنگ هو پنهنجي شفق جو ٿو ڇڏي درياه تي!
 آءُ تڻهنجي ساھ تي
 اٿن شفق تو لڙ ڇڏي ويندس پرين!
 تو متان مون کان ڦرين!
 لوڪ سارو ٻوڪ آهي.

آنء، ڪو جهي اک، ناممڪن مٺي!
تو ڪڏهن مون ۾ ڏٺي
ڪا تمنا عمر ۾ سونهن نه ڄا؟
آنء سارا عشق جا رستا ڏٺا
جي مڙي شهراھ تي پهتا اچي،
آنء ڄاڻان ٿو ته هي چپ، هي اکيون،
هيل تائين رب جي آھن رکيون
نيٺ مٽيءَ ۾ ملي
ٿي وڃن هڪ ڪوپري
جا لڳي اھڙي، لڏي جھڙي هئي پنيور ۾
پو ڏٺو مون اُپ تي چانيل گھٽا گھنگھور ۾،
لڙڪ ڪجهه برسي پيا
ڇا هئي سسئي اها؟
ڪير ڄاڻي زندگاني جي حقيقت مون جيان
سڀ صداقت مون جيان
هي ته آهي ڳالھ ٻي
روح آهي اُرسِي!
سونهن تنهنجي کي ڏسي جي ترورا جهمڪن مٺي!

چنڊ جهڙي! اڄ ته چوڏس رات آ
تون ڪانه آهين.
تو بنان هي رات منهنجي مات آ،
تون ڪانه آهين.
ڏس گهٽائون ٿي ويون گهنگهور اڄ،
ڏس ته اوله ڏي پري برسات آ،
تون ڪانه آهين.
تو بنا هي شعر منهنجا سڀ آڏورا،
تو بنا ڪيڏو ڏکي هي ذات آ،
تون ڪانه آهين.
آءُ ٻيڙي ٿي لڙهي منجهڙا ۾،
پارُ پيو، ڪيڏي پري جي بات آ
تون ڪانه آهين.
ٻولڙيون ٻولي پيو ڪوئي پڪي،
جڻ هوا ۾ تانگه تهنجي تات آ.
تون ڪانه آهين.
چنڊ جهڙي اڄ ته چوڏس رات آ
تون ڪانه آهين.

چنڊ کان پيارا پرين
آءُ تنهنجي نانگه آهيان .
نينهن کان نيارا پرين
آءُ تنهنجي نانگه آهيان .
آپ مان ڪيڏا ٿيا
هيل وسڪارا پرين
آءُ تنهنجي نانگه آهيان .
چنڊ ٿي ويندو رهين ؛
آپ۔ اُڃيارا پرين
آءُ تنهنجي نانگه آهيان .
آنءُ تنهنجي اُڃ هان ؛
اوءِ اُڃيارا پرين .
آءُ تنهنجي نانگه آهيان .
دور تون درياه ۾ ؛
آءُ ڪا ڌارا پرين
آءُ تنهنجي نانگه آهيان .

جي هجان تنهنجو ضمير
 ڇا اهو ڪافي نه آهي!
 ڇنڊ منهنجو آه ساڻي آنءُ ڪوئي راهگير
 ڇا اهو ڪافي نه آهي!
 نانءُ منهنجو ڇانو آهي، آه ڌرتيءَ لاءِ ڌيرُ
 ڇا اهو ڪافي نه آهي!
 شاعري آشیرِ مریم شاعري آ ماءُ۔ کيرُ
 ڇا اهو ڪافي نه آهي!
 مان صليبون ڇو سجايان؟ ڇو نه ٿيان تنهنجو خمير؟
 ڇا اهو ڪافي نه آهي!
 آنءُ هان تنهنجو ضمير
 ڇا اهو ڪافي نه آهي!

پرین! چند جھڑا، سوین نانوَ آھن،
رہگو تون نہ آھین .
ایا نینھن مون سان پیا تا نباھن،
رہگو تون نہ آھین .
وَرہ کی کڈھن واٹ ویندی وراھن،
رہگو تون نہ آھین .
کڈھن قافلا ٿی اچي پیر ساھن،
رہگو تون نہ آھین .
ایا تو جیان ساہ سان چاھ چاھن،
رہگو تون نہ آھین .
رہگو تون نہ آھین .

گيت منهنجا
تون هوائن کان به وڌ آزاد آهين
۽ گهٽائڻ جيئن تون اُپري سگهين ٿو
تون ڀرندا ٿي سگهين ٿو
آشيانا دُور جن جا بادلن جي بود ۾
ڇڻ ازل جي گود ۾؛
دُور، ڌرتيءَ کان پري لڏندا رهن ٿا،
۽ شفق جي رنگ ۾ ٻڏندا رهن ٿا،
وقت جي وهندي نديءَ جو چوڙ آ جنهن جاءِ تي،
وقت جت بيهي ڪري ۽ سَهَمجي؛
ڇڻ ته نشي ۾ اچي
ٿو ٻڏي اُن لات کي
گيت جي برسات کي
سونهن جي سوغات کي
ڇڻ ته پونم رات کي
تو ترُٽم ۾ سايو آھ اچ،
ايئن ڳايو آھ اچ،
جڻ خدائون ناچُ ڪن
مست ٿي ڪاريون گهٽائون ناچُ ڪن،
جڻ ڪڙي رابيل خوشبوءِ ۾ هوائون ناچُ ڪن

۽ بستن کي ڪرين تون وائڙو
 ڄڻ ٻڌو
 اٺن سڳنڌن سان ڀريو
 گيت اڄ تائين نه آ.
 مشعلون ڪيئي مگر تن ۾ ائين ڪوئي ٻريو
 گيت اڄ تائين نه آ
 ۽ شفق جي سمنڊ ۾ ايڏو تريو
 گيت اڄ تائين نه آ،
 آه جو شعلا ازل جا ۽ نريو
 گيت اڄ تائين نه آ.
 گيت منهنجا
 ايئن ڳاءِ
 گيت اٺن لهرون ڇڏاءِ
 نوح جو سيلاب ٿي،
 تنهن ازل جو خواب ٿي
 جو ابد جي گود ۾ جاڳيو نه آ
 نيڪ بد جي گود ۾ جاڳيو نه آ.

ننڊ ٿي توکي اچي اي بايزيد*!
کنهن به مرشد يا مُريد
ڇا عبادت هُنن نه ڪَئي آ؟
دُور راتين جي رُئي آ
چنڊ منهنجي ساٿ آهي، باک ٿي آ
رابعا بصري* ڪَري آ
۽ چوي ٿي ڪير هُنن نغمات ۾ گم ٿي ويو آ
ايئن گم سُم ٿي ويو آ
عرش جا آواز جيڪي ها اُپ
گڏ ٿيا هِن لاءِ سڀ
۽ لڳي ٿو ايئن اُپ
ڇڻ ته سجدي ۾ پيو آ،
عشق جو جلوو ويو آ
دور تائين،
هيءُ سجدي ۾ نه هوندي آه سجدي ۾ سدائين،
هيءُ عبادت ڪنهن ڏني آ؟
هيءُ ڪهڙي نعمتي آ
موت تائين ڪانه ٿي جيڪا ڪُتي،

* بايزيد ۽ رابع بصري = ٻه مشهور صوفي

صبح اونده مان ٿئي
 يا رات ٿي؛
 هيءَ پئي ٿي گونججي؛
 ڪن ڏيو ڪرويو **!
 هيئن ڪو راڳي ٿيو؟
 ماڳ جنهنجو موت آيا زندگي آ
 راڳ ۾ ڪائي عبادت ٿي رهي آ.

** ڪرويو = فرشتو

پيار ۾ سڀ ڪجهه جلي ويو،
پيار تنهنجو گيت ٿي ويو
رڪ جو ٿيڻو نه آهي.
جيڪڏهن ڌرتي مٿان آهي پُجهي ويو،
هو شفق جي آڳ ۾ گلزار ٿي ويو،
جڻ براهيمي روايت جو وري ديدار ٿيو آ؛
آڳ پيئي آ ٿري، جنهن جا آلا
ٿي گل لالا ويا
دشت ۾ ڪوئي عجب اسرار ٿيو آ.
۽ جڏهن کان پيار ٿيو آ
ٿا فرشتا هيٺ مون ڏي اٿن ڏسن؛
جڻ ته ڪنهن پيغمبري جڻن آه فن؛
ڪنهن ڪليسا جيئن منهنجي شاعري
رنگ، پٿر مان جڙي؛
ٿي سڃاڻي جڻ ته تنهنجي مورتِي؛
۽ جڏهن کان پيار، توسان پيار ٿيو آ
۽ ڳجهو اقرار ٿيو آ
جڻ نئون سنسار ٿيو آ،
شاعري منهنجي ڪڙي پئي آ ائين.
تو ڪڙي گل مهر مون در تي جڻين!

سُئي رات جي
 ڏاڇُ ڪنهن جو ازل کان اُٿي ٿي؟
 ستارا پيا جڳمگائن
 ڪڏهن چنڊ اُن جي رُئي ۾ لڳائن،
 پَرَن ٿيون ڪَتيون، ڇا تہ آه آرِتن جي!
 گجھارت پڳي ناه سنسارِتن جي
 ٻُڌايو تہ آ ڪُنوار ڪهڙي؟ رڳو روز ڌولي سَجي ٿي
 ڪَويءَ لاءِ ٻولي سَجي ٿي
 ڪُئي آه جنهن پريت اُن سان انوڪي،
 سڄي عمر رابيل پوکي،
 هوا ۾ ڦٽي جا جڏهن لههائي،
 پرين سارَ تَنهنجي تڏهن واءُ ۾ اٿن سمائي
 جئين واسُ گل مان وڃي ڦهلجي ۽ زمانو مَطر ٿئي ٿو،
 سڄو ڪارخانو مَطر ٿئي ٿو،
 جتي چنڊَـ چوڙيون بڻائي پيو ڪو،
 جتي روز جوڙا سڄائي پيو ڪو،
 چوي ٿي خدائي
 اجهو ڪُنوار ائي
 اڃا پند ۾ آ!
 اڃا پند ۾ آ!
 اڃا پند ۾ آ!

رات جو ايندي نه ڪر
لوڪَ توتي تهڪڙا ڏيندا ويا ٿي؛
سانت کي ڪجهه ڇهڪڙا ڏيندا ويا ٿي.
سانت جا پردي جيان
آه ڪڙڪيءَ جي مٿان.
رات جو ايندي نه ڪر
چنڊ جي چغلي هڻي؛
تو پراڻي هيرَ کي پورو ڪري؛
هوڏسي رخسار تنهنجا ٿو جلي؛
پاڻ کي پو ڪئن جهلي!
رات جو ايندي نه ڪر
واءُ آڏوتي وڌي
دور تائين زلف تنهنجي جي وٺي خوشبو ڪڍي؛
۽ چمي گويون ٿيون؛
داغَ توتي لاک جو لويون ٿيون!
رات جو ايندي نه ڪر
تو ته تاجي خلق جي گل رنگ ڪڍي؛
ڳالهه جا تو سَنگَ ڪڍي؛
واءُ ۾ رابيل جئن وٺي ڦهلجي
(واءُ ۾ رابيل ڪئن رهندي ڳجهي!)
پو به مون ڏي تون مٺي؛
رات جو ايندي نه ڪر!

آء تنهنجي لاءِ پوکيا ڪيترائي گيت آهن،
 جي چنڻ چاهين ته آءُ!
 آءُ تنهنجون ئي مُرڪون پوکيون، تن کي ڏسڻ چاهين ته آءُ!
 آءُ تنهنجي آربي درياهه جڻ، اُن ۾ لڏڻ چاهين ته آءُ
 چند سان مون ۾ ڪڍڻ چاهين ته آءُ!
 آءُ تنهنجي لاءِ جهولي
 آه کولي،
 آءُ تون راڌا جيان مون ڏي اچڻ چاهين ته آءُ!
 بنسري منهنجي ٻڌڻ چاهين ته آءُ.
 هن سُريلي سانت کي پنهنجو ڪرڻ چاهين ته آءُ!
 مورڻيون اُن تي نچن ٿيون ڪئن، ڏسڻ چاهين ته آءُ!
 مان صدين کان آس ۾
 چمڪڻ جي واس ۾
 ٿو ڏسان پيلن گلن کي اڄ گلابي سانجه ۾
 ڪنهن شرابي سانجه ۾
 ٿيڻ ڪاٽيندي نه تون ايندينءَ ڪڏهن؟
 پيٽ پنهنجي پيار جي ڏيندينءَ ڪڏهن؟
 تون جيان وَن واس جي هي جيت آهن،
 اُنءُ تنهنجي لاءِ پوکيا ڪيترائي گيت آهن!

هي وڃڻ جي مند آ، ڪينجهر! پڪي ويندا هلي،
سيءَ ۾ جنهن وقت خالي پيڙيون
ٿيون ڪناري پيڙيون
باهڙيون ٻرنديون نه پوءِ
آرين جي اکرين ۾ روشنيون ترنديون نه پوءِ
گندريون پنهنجن ترن ۾ وينديون،
آتنوڻ جي تانگه جن ۾ تن گهرن ۾ وينديون،
واءِ جون سيرون سرن ۾ وينديون،
ياد ايندي موت جي
۽ صدا ڪائي سڏيندي موت جي
۽ اڏاسائي هوا ۾ هرڪندي،
بيوفايون ياد اينديون، دل ته چڻ آهي بندي
دل ته چڻ زنجير گهليندي وڻي،
هر قدم تي ٿي ڏکي ٿيندي وڻي،
سار تنهنجي آ هوا ۾ آي سڪي ويندا هلي،
سڀ پڪي ويندا هلي!

دل وري توکي پُڪاري

آءُ ڪينجهر جي ڪِناري!

ڪو تماچي تر ڏٺي هت ڪونه آهي،

مان جيان ڪنهن جي سَهاري، آءُ ڪينجهر جي ڪِناري!

ٿا ڏسون جنهن کي ته آهي پاڻ ۾ پورو هتي هو،

ڪوبه ناهي ڪنهن پَناري، آءُ ڪينجهر جي ڪِناري!

اڄ مياڻيون ماڻ آهن ڪابه چُرير ڪانه آهي،

ڪجهه به ناهي ڪنهن به ڪاري، آءُ ڪينجهر جي ڪِناري!

سڄَ آهن آنڱريون پنهنجون اَنبُورَن وانگيان، پر

ڪيرُ اوچي سرِ نھاري؟ آءُ ڪينجهر جي ڪِناري!

چانو آهي نانءُ تَنهنجو جيستائين پر پيارا،

نانءُ دل ڪيسين ڏتاري؟ آءُ ڪينجهر جي ڪِناري!

اڄ چوان ٿو هانءُ ڌاري، موت ٿو بي وقت ماري

آءُ ڪينجهر جي ڪِناري!

تون مَرِينِ اَليٽَ* جيان يا تون مَرِينِ پاڻونڊ وانگر
يا مَرِينِ تو زندگيءَ جي چُونڊَ وانگر،
فرق چاهي؟
موت سڀ جي لاءِ آهي!
شاه هو ايران جو
مصر ۾ صدمو سَهي سَرتان جو،
ڪالم فردوسي چِپائي،
جي مٿو ڪنهن ڪنڊ ۾ پاسو ورائي،
فرق چاهي؟
موت سڀ جي لاءِ آهي.

* اَليٽ ۽ پاڻونڊ، ٻئي انگريزيءَ جا عظيم شاعر جي ڪجهه سال اڳ گذاري ويا.

ڳاله جا ايت چئي پائونڊ پري
اڄ به رهبي ڳائي،
ياد ايندو ڪونه فردوسي پڙهي،
شعر جي سهڻيءَ چپائيءَ کي ڏسي،
جنهن چپايو هو انهيءَ کي شان سان،
زندگيءَ کي پان جان
تو مزي سان موت ٽوڪاري ڇڏي،
شاه جنن ڪيئي چپي واري ڇڏي،
ڪيترا ساڃي ڪبي تاري ڇڏي.
پيو ڪبي ڪهڙو ثبوتُ
”پرده داري ميڪند برقصر قيصر عنكبوتُ
چغد نوبت مين زند برگنبد افراسياب“
اوچتو ڦاٽي پوي ٿو زندگانيءَ جو حُباب
زندگي ڄڻ آه خواب
ٿي ڪڏهن خواب پريشان ٿي وڃي،
موت ڪنهن جي ٿو مڃي!
حافظ ۽ خيام کان پر هو پڃي،
نيت سڪتي ۾ اچي
تو هڏا تن جا ڏسي،

چڻ ته ڪي ٽنپا ڏسي
 سنگ مرمر جا هوائن ۾ مٽي!
 ڏند اهڙا موت کي
 ڪونه آهن جو چپاڙي شاعريءَ جي خواب کي
 آب ۾ مهتاب کي؛
 ساز بربط جو ٻڌي
 موت پي
 سر جهڪائي ٿو ڇڏي
 حافظ ۽ خيام کان هو منهن ڇپائي ٿو ڇڏي.

ماءُ منهنجي
تون جڏهن مون کي چڻي
ڏوجهرن ۾ ڏئي وئينءَ ٻي ڏيه ڏي،
پيچرا ڪيڏا پيا مون جهاڳڻا
جاڳَ۔ سڀنا جاڳڻا
تون ڏئي وئينءَ مون کي،
۽ چڻي وئينءَ مون کي.
پُٽ! هي سنسار سارو ڏک آهي
ڪَڇ ۾ تو ڇو نه مون کي ٿي کنيو؟
ڇو نه اڳتي ٿي کنيو؟
ڇو ڇڏي وئينءَ هتي
۽ اڪيلو ئي لڏي وئينءَ پراڻهن پار ڏي
سانت جي سنسار ڏي،
سانجھ ٿيندي سج جنهن ۾ ٿو پڌي،
ڇو وئينءَ مون کي ڇڏي؟
ڇو وئينءَ مون کي ڇڏي؟

رقص ڪر!
مورَ سان جنهن ريت ڪارونجهَر ڪَڪر
رقص ڪن ٿا
۽ هوائن ۾ پَرَن ٿا
ٿي ڏيائون؛
زندگي ان کان چڱي ٻيو ڪيئن ڪاٽيون،
رقص ڪر!
واءُ ۾ گل رقص ڪن ٿا
جئن ٿرَن ٿا
ٿي اچي شبنم، چُميون تِن کي ڏئي،
واءُ ٿي آغوش ۾ تِن کي نٿي
۽ نچائي باڪَ جو،
جهانجهرا پو سڄ وڃائي باڪَ جو
تو انهن سان گڏ نچي،
۽ جڏهن ڌرتيءَ مٿان ٿو هُو اچي
جڻ سندس ڪِرٽا گلن کي ٿا چمن،
رقص ڪن.
رقص ۾ هُو ڪائناتون ٿيون وڃن
ڪيستائين سي وڌن؛

ڪيئن چئجي!
 آ ازل کان رقص جاري، ڪير ٿو تن ۾ نچي
 ڪير هي رقص آهي
 پير ٿو چم چم ڪري،
 آءُ ڀانوائتي نه ايندي
 جي انهيءَ جي طائفي ۾ رقص ٿيندي
 زندگاني
 عمر فاني؛
 رقص ڪر!
 ايترو تون رقص ڪر اي چلبلي
 جو وڃي هر شيءِ ڀلي!
 رقص ئي رهجي وڃي،
 رقص ئي رهجي وڃي!

(فون - ڪال)

گهڻا آيو ڄڻ ڇريءَ مان
بمبئيءَ مان
مون ٻڌو آواز تنهنجو-
سند جو ڪيڏو سُريلو
سند هو!
ڄڻ ته مون سان گڏ هو!
ڄڻ ته ڪوئي مڏ هو
جو هيو درياه جي ڇولين مٿان؛
ڇنڀري اُن کي اڃان
ڪنهن پڪاريو: ”تون ڪٿي ميهار آهين؟
”ڌار آهين
”مان ٻڌان ٿي پوءِ تون وسرين نٿو
”دور دل کان ٿين نٿو!
”دور دل کان ٿين نٿو!“

جيستائن هي سفر پورو ٿئي
ياد تنهنجي ٿي اچي
هاڻ ايتو دور اهيان،
موت کان پوءِ ڪيئن چئجي دور کان تون دور هوندين؟
جي ملينءَ مون کي ڪٿي
شڪ پوندو مون ڏٺو آهي ڪٿي!
”هيءُ چهرو هيءُ سونهن،
”هي رهي آهي ڪٿي منهنجي ورهين
”مينهن، آگم، سانوڻيون،
”مون هنيون هن سان ڪٿي ڪله چانوڻيون؟
”ڪيئن چئجي، ساڻ هو هن جو ڪٿي؟
”آءُ هن سان جهوليو هان انب ۾ جهولو ڪٿي؟
”هيءُ هئي يا ٻي هئي؟
”اٺن لڳو خوشبو ته جڻ ساڳي هئي
”واءِ جي جهلڪي جيان
”جا اچي ويندي رهي،
”پر ڪئن چوان...“

ڪيترائي سال تون
ڄڻ ته سارنگيءَ منجه سرجين پئي
اوچتو اي مڌ مئي
سُر جيان سرجي پئينءَ
گيت ڪوئي ٿي وئينءَ
آنءَ سارنگيءَ ۾ ڳوليان پيو، اُن ۾ ڪٿي رهندي هيئنءَ؟
سانت ايڏا سال ڪئن سهندي هيئنءَ؟
چو نه تون ٻاهر اچي ڪهندي هيئنءَ؟
ساز جي سنسار سان
اڄ ته ڪيڏي پيار سان
تون ٻرين پيئي پرين،
ڪيترائي گيت تون ڏيئي پرين
پوءِ چو گم ٿي وئينءَ؟
اوچتو گم ٿي وئينءَ!
ڄڻ ته تون موتي وئينءَ
سارنگيءَ جي تار ۾!
آءُ تنهنجي سار ۾
ڪيتري ڳولا ڪئي
ساز ۾ ڳولا ڪئي
ڏس ته منهنجا حال تون!
ڪيترائي سال تون.....

ڪيسٽائين نانءُ تنهنجي ڪي ڇپايان،
ڳالهه جو تنهنجي ڪڏهن نڪري پئي،
چاندني چمڪي پئي،
۽ سوين رابيل جا گل اٿن هوا ۾ لهلهاڻي
سو سو ڳنڍون ٿي ويا، پنهنجي پرائي
پاڻ ئي سمجهو ته تنهنجي ڳالهڙي پئي هلي،
ڪونج ڪي هر ڪو سڃاڻي ٿو وٺي
پل نظر کان دور هو ڪرڪر ڪري،
۽ شفق جي رنگ ۾ ٻر ٻر ڪري!
تون متان مون کي ميارون ڏين ڪڏهن؟
آنءُ آڻيان ٿو جڏهن
شاعريءَ ۾ نانءُ تنهنجو،
جڻ انهيءَ کي آنءُ ويڙهيان ٿو تڏهن
ڪنهن صحيفي وانگيان،
پو به پڌري آن پريان،
تون ئي چئه مان ڪئن ڪريان؟
ٿي ٿري رابيل تو مان، واس کي هو ڪئن ڀلن!
واءُ ۾ تنهنجون پيون چوليون چلن،
ڇا ڪيان جو سڀ پروڙي ٿا وڃن،
چئه ته ڪئن توکي لڪيان؟
ڪيسٽائين نانءُ تنهنجي ڪي ڇپايان!

تون نه آن جا شاعريءَ ۾ ويس پائي ٿي اچين
جيءَ ۾ جادو جڳائي ٿي اچين
ڪيترائي گيت ٿين،
(جڳ تي هن جندڙيءَ جي جيت ٿين)
گيت جن ۾، مون پريو تنهنجن چڳن جو واس آ
گيت جن ۾ ڪوٽ سَرو سواس آ،
نانءُ جو تنهنجو اُپاري ٿو پيو،
ڳاله تنهنجي ڪا ته ساري ٿو پيو!
چاندنيءَ کان تون چٽي آهين جيئن
گيت منهنجو آئين،
نريدا ۾ چنڊ ويندو ٿو رهي
چنڊ سان گڏ منڊ ويندو ٿو رهي
آنءُ توکي ٿو ڏسان
جا ڪڏهن سنڌوءَ مٿان
دور تان ڏسندي هُئينءَ
روپ ڪنهن ٻي ۾ مگر ساڳي هُئينءَ،
آنءُ تنهنجي روپ کي ڏوران سڃاڻي ٿو وٺان،
مور بادل کي پريان
جئن سڃاڻي ٿو وڃي؛

هن جنم ۾ ئي منڻ ٻي ٻي ڪهاڻي ٿو ٿئي،
 رات جي راڻي جڏهن اڳند ۾ منهنجي ڦٽي،
 مون چيو تون ويجهري
 ٿي رهين ڪنهن جاءِ ۾، مون کي نه ڄا معلوم آ،
 عشق جو معصوم آ
 پيار کي يڪدم پڇاڻي ٿو وٺي،
 گيت ايندي ئي چوي،
 تون ته آن پنهنجون سڳندون ڄا مٽائي ٿي اچين!
 تون ته آن ڄا شاعريءَ ۾ ويس پائي ٿي اچين!

مينهن ايذا مانگه ۾!
آنء تنهنجيء تانگه ۾
باک تائين راتريون جاڳان پيو
هيء پڻ سمجھان پيو
تون نه اچئي آهه ڪنهن برسات ۾،
آنء تنهنجي تات ۾
تو گهٽائين کان پڇان
رات ڪا هن تي مٿان
آ اوھان ڪاٽي ڪٽي،
مڏ جي اهرِي ڏني مائي ڪٽي؟
۽ اوھان آھي ڏني
پيار ۾ مون جيئن ڀانواڻي ڪٽي؟

موت جي منجهڙار ۾
آر کان اڳتي وڌي اٿن تار ۾
ڪير ٿو تو جئن ٿي ڏي،
۽ وڃي ٿو پار پهچي!
ڪنهن پرائينءَ سار ۾
ڪير ٿو گم ٿي وڃي،
۽ نه ٿو پيرو پڃي؟
سج جو سر ۾ لٿو، ڪاڏي ويو!
هنج جو اڏري ويو، ڪاڏي ويو!
تو نه ڄاتو موت مصريءَ تڙ هيو!
چو ائين ڪوڙو پئي توکي لڳو؟
توه جهڙيءَ زندگيءَ ۾ هو نسورا وڙهيو،
پوءِ چو توکي اٿائو ٿي لڳو؟
واءِ ڏس ڪيڏو سٿائو ٿي لڳو،
ناو جئن ويئي انڌيري ۾ هلي
۽ وري ظاهر نه ٿي!
ڪُن ڪيڏا ٿا ڦرن
موت جي گهيري جيان؟
آدمي انڌير اونهي جا ڏسن ٿا،

پو به ڀرتي ڪوبه اڪو ڪونه ڪن ٿا،
 جيستائين هو مرن ٿا،
 ۽ ترن ٿا
 ٿا وڃن ڪيڏانهن اڏري واءِ جي ڦيري جيان!
 زندگي ڏيري جيان
 روز ڪلندي ٿي رهي،
 جيستائين واءِ ۾ ڪاتا ٿئي
 اوچتو ڪوئي لڳڙ؛
 واءِ ڪو ڄاڻي نه وڙ
 ٿو لڳڙ اڏري وڃي ڪيڏانهن ڪو ڄاڻي نه ٿو!
 ڪو چڪي آڻي نه ٿو
 ٻار حيرت سان ڏسن ٿا
 اُپُ عبرت سان ڏسن ٿا

آء پاڳل ڪونه هان،
رات ساري ٿو لکان
ننڊ کي پورا ڪري،
جاڳ تي ٿورا ڪري
هي چپر چڻ ڪي ڪپر
ملندا نه جي
رات جي درياھ جي پيٽي نه ڀر،
وهندو وڃي، ڪيڏا نه سر
تنهن جي ڪنارن تي پڄن ٿا،
واءِ ڀر ور ور وڃن ٿا!
موت جا نغما اهي
زندگانيءَ کي سُرِ ڀلا ٿا لڳن
گيت ڀلا ٿا لڳن
اڄ پڄي آڪاس تي.
هر پرندي کان پري
زندگانيءَ جي درندي کان پري
آءُ جنهن خرگوش کان توله نفاست ٿو وٺان،
واءِ کان اُن جي رواني ۽ فصاحت ٿو وٺان
ٿو ڪيان جاويد تنهنجي زندگي
شاعري او شاعري!

ڪنهن سرءُ جي شام ۾ چيريءَ جو وڻ۔
تو ڏٺو اُن جو لڏڻ
۽ الهندي جي هوا ڏوڻيو پئي تنهن کي جڏهن
تو ڏٺو ساڻي تڏهن
گل انهيءَ جا ڦهلجي
صحن ساري ۾ ويا۔
تو سرءُ جا سانگ ڪي تن ۾ ڏٺا؟
ڪا به شي اهڙي نه آ،
جا بچي ٿي موت کان،
موت جو آهي خزان
موت جو آهي مرڻ کان پوءِ جَمڻ.
تو ڏٺو چيريءَ جو وڻ
ڪنهن سرءُ جي شام ۾،
۽ شفق جي جام ۾؟

گل پٽيندو ٿو اچين!
بُلبليون ڪيئي لٽيندو ٿو اچين!
چَنگُ بيجل ڪي ڏٺي،
سِر ڪٽيندو ٿو اچين،
جڻ تہ جهوناگرھ جھٽيندو ٿو اچين!
تھڪَ ڏيندو ٿو اچين!
ڪير آھين جو ائين گھوڙي چڙھي
ماريُون هر وقت نيندو ٿو وڃين؟
کوھ تي پَرجن اڃا جيسين گھڙا
تون ڪنڀيندو ٿو وڃين
ڪيتريون پاڻياريون
پاڻر۔ پرھ کان پياريون!
واءُ ۾ تون ايتريون ڪشتيون ھلائيندو ائين،
پار ڪھڙي ٿو وڃين؟
راھ ۾ ڪيڏا ڪنول پاڙون پئي،
اوچتو چڻو جھلي تن ڪي جھٽي،
ٿو پونر تن تي رٿاريندو وڃين

۽ نديءَ ۾ آگَ ٻاريندو وڃين!
 موت! تنهنجو نانءُ مون آهي ٻُڌو
 تون اچين ٿو اوچتو
 نِنڊَ مان سڀ کي اُٿاريندو ورتين.
 روز ٿو ٻيڙيون پري ٻي پارَ ڏي تن سان لڏين
 گهر مگر هن پار ٿو پنهنجو اڏين؛
 ۽ پتڻ ڏي پاڻي سڀ کي سڏين!
 ڪونه ٿو ڪنهن کي ڇڏين!
 ڪونه ٿو ڪنهن کي ڇڏين!

يا ته تون ايندي نه ڪر
منهن ائين رابيل جئن مون کي پَسائيندي نه ڪر
پو چڻي ويندي نه ڪر!
تو نه ڄاڻين گل جڏهن مرجھائبو آهي ڪڏهن
روح منهنجي ۾ تڏهن،
ڪيتري آهي اداسي ڇانڻي
شام ناسي ڇانڻي؟
سج لهي درياه ۾ آهي ٻڏي ويندو جڻين
روح منهنجو آڏي ويندو ائين،
هڪلائي تي هري
آنءُ اپنائي رهڻو آ شاعري
شاعريءَ تي ڪنهن پوئلڳ وانگر پيري،
تون اچين ٿي گهر گهري،
جي اچين اٿن اوچتو، ويندي نه ڪر!
يا ته تون ايندي نه ڪر!

اوچتو هُن کي اچي ڳوڙهو لڳو
 ۽ پکي بولاتيون کائي ڪري پيو گاه تي؛
 ۽ انهيءَ گهايل پکيءَ جي ساه تي؛
 ڪهل باغائيءَ نه آئي ۽ وڌيو گهر ڏانهن کانپاڻي ڪٽي؛
 ٿي ٻري جت باه جا هُن کي وٺي؛
 ۽ ونيءَ جي سونهن کي اُن ۾ ڏنائين چاه سان؛
 ٻارڙا مانيءَ مٿان ويٺا هيا تن کي چميائين چاه سان؛
 پوءِ ننڍڙي ڏيئڙي چاتيءَ لڳائي ساه سان؛
 هو وري ويساه سان؛
 زندگيءَ ۾ گرم جوشيءَ سان ائين گرم ٿي ويو؛
 ياد هن کي ڪونه هو جڻ باغ ۾ هُن ڪجهه ڪيو؛
 هن اهو ڄاتو نه ٿي جيڪو پکي ڦٽڪي ڪريو؛
 گيت تنهن ڳاتا پئي وٺ تي ته هو ڦه ٿي ڪريو
 ۽ اهو آواز جيڪو آسمانن تي پڳو؛
 اوچتو چپ ٿي ويو.
 هن اهو ڄاتو نه ٿي اُن کي به آڪيرو هيو؛
 ۽ جتي آنا اڃا تائين نه ڪنهن ڦوڙيا هيا؛
 ۽ اُهي هُن جنم پکي ٿيڻا هيا؛
 زندگي ٿيڻا هيا
 گيت تن جا ڳائجي ساڳي خوشي ٿيڻا هيا.

مان ايئن ڪڏهن به نه ڄامُ پريان
جييسين نه منجهس خيَامُ پريان
۽ چاندوڪيءَ جي چوٽِ ڏسي
مان ڄامُ اُيو اُن ڏانهن ڪريان
جي سَرُو صنوبر جي هيٺان
ڪو پيار ڪيان مان ايئن ڪيان
جو باد صبا جي جهوٽي کي ائين هِڙڪائي جو چيئن گهلي
هو زلف صنوبر جا پنهنجي
هٿ ساڻ لسائي ايئن گهلي
۽ تنهنجا زلف وِڪريان مان
ها، تن تي ائين هٿ ڦيرين مان.

مون پيارُ ته ڪيو آهي توسان
تو پریت سڃاڻي آ منهنجي؟
تون ياد ته مون کي ايندي آن
تون هوندي آ اٿن سيني ۾
جڻ پاڻيءَ جي آئيني ۾
تو چنڊ ڏسي چهرو پنهنجو،
۽ لهرن ۾ لهرائي ٿو،
آ چنڊ به موسيقار جيان،
جڻ پاڻي ۾ هو ڳائي ٿو،
درياه به ڪوئي بربط آ
مضراب جيان هر لهر مٿان
هُو واري ساڻ هلائي ٿو
اٿن عمر رواني ۾ آهي،
۽ ويڙ جيان ڪنهن زيني ۾
ڪو مون کي چنڊ مليو آهي،
۽ مون تي وقت ڪليو ناهي
هي چنڊ به ڪله جي چنڊ جيان
آ مون سان ساڻ سڦيني ۾؛
هي يار ڪڏهن به نه ٿيڻو آ
جڻ عڪس ڪڏهن آئيني جو
غمخوار ڪڏهن به نه ٿيڻو آ.

پڇري ۾ ڪڏهن تون بند نه ڪر
هي پڇي جي هر وقت هوا ۾ اُڏرن ٿا،
هي ٻاهر ڄم ڄم ڇهڪن ٿا،
جنهن وقت نديءَ تي ڪرڻا ٿي، ٿو سڄُ هوائن ڏي موٽي،
آزاد فضائين ڏي موٽي،
هي ڪيئن نه ٻه ٻه ٻهڪن ٿا،
۽ آزاديءَ سان ٺهڪن ٿا!
هو چنڊ به ائين آزاد آهي
ڪيڏو نه فضا ۾ شاد آهي
جنهن وقت وڻن مان واجهَ وجهي،
ٿو ننڊ ڏسي آڪيرن جي،
آزاد لڳي ٿي هيءَ هوا
جا گل گل جي گل کي ٽٽڪي،
ٿي رمندي اُن مان واس وٺي،
آزاد پوئڙ ۽ پيڻپوڙيون
ماڪيءَ جون مڪيون،
ٿي ساٿ کڻي
۽ تن سان ڪوبه حسد نه ڪري،

جنهن وقت پري هو خوشبوءَ تي
 ڪي پيار- ڪهاڻيون ساندين ٿيون.
 ۽ سڀ ڪي ان ڏي ڪاندين ٿيون.
 هر چيز خدا جي قدرت ۾
 پابند به آ آزاد به آ،
 پر انءُ چوان ٿو فطرت ۾
 هي حق ڏنو توکي نه خدا
 تون پيرا پير،
 ۽ پنهنجي تر
 تون بند پڪي آزاد نه ڪر.

زندگي جُملي جيان آهي، ٻُڙي ڪوئي به ڏي،
موت گولي ٿي اچي،
اوچتو بندوق مان،
يا حياتي توڙ تي
ٻي طرح تنهنجي رسي،
آڏ آڪري ڊاڪٽر توکي ڏسن
اسپتالون تنگ ڪن،
بستري تي ساه ڏين
اينگهندي تون ختم ٿين،
يا ته پنهنجا گيت ڳائيندي مَرين،
مان ٻئي ڳالهيون ڏسان ٿو غور سان
۽ اهو توکي چوان
ڊاڪٽر جي ڪر ٻڌي ڪي اڻ ٻڌو
موت ۾ تون ڪي هڏا آهن رڳو.
زندگيءَ جي بنسري تن کي بڻائي جي سگهين
يا ته پنهنجي موت تائين سي وڃائي جي سگهين
سنڪ وانگر،
کوٽ ۾ ويندين نه تون،
منزلون ڪنهن کي به ملنديون، هيئن لوڙيندين نه تون
تون به هوندين راه ۾ ڪنهن کي نظر ايندين نه تون
جي اها تقدير توکي ٿي وڻين
گيت چونڊي ٿو ڪئين
تون نه ويندي کوٽ ۾!
تون نه ويندي کوٽ ۾!

ياد ڪر، ڪجه ياد ڪر!
 ڇا هتي اڳ ۽ به تون آيو هئين،
 گيت ۾ گونجيو هئين،
 گيت تنهنجو اڄ سرهنن جا ڪيت جي ڳائڻ پيا
 گيت پرڏيهي پکي جو اڄ به ورجائڻ پيا
 چنڊ جا ڪرڻا وڻن جيئن پيار تي
 گيت تنهنجو اڄ به اٿن سنسار تي،
 ٿو وڃي
 انب جا وڻ ۽ ڪجيون
 گيت تنهنجي کي ٻڌي چرڪي ويون.
 جڻ ته ڪي تارڙيون وڳيون ٿي واءُ ۾
 جهنگ جون جهازيون وڳيون ٿي واءُ ۾.
 ڏس ته لاڙي عورتون،
 گيت جو ڳائڻ پيون،
 ٿو وڃي ۽ گونججي،
 لارَ اُن جي ختم ٿي ناهي ڪڏهن.
 ڇا چيو اڳ گيت تو آهي ڪڏهن،
 جو جڏهن ڪوئل چوي ٿي رات جو؛
 چنڊ جي برسات سانوڻ مينهن جيئن
 ٿي وڃي جنسار تي؟
 اڄ سرهنن جي ڪيت ۾،
 ڇا اهو توکي اچي ٿو چيٽ ۾؟
 ياد ڪر! ڪجه ياد ڪر!

گل خوشبو کي چيو:
مون جڏهن توکي ڏٺو
اٺن پئي محسوس ٿيو
تون ته مون مان ٿي اچين!
پوءِ به تون مون کي ڇڏي ڪيڏانهن رهندي ٿي رهين؟
راترئيءَ چيو چنڊ کي:
تون اگر ترسين ته توکي جيءَ ۾ جايون ڏيان،
جي ستارو ڪو پڇي
تون وڃين ڪيڏانهن ٿو؟ مان ڇا چوان؟
سمنڊ کي درياھ چيو:
ڪوهسارن مان ڪيو
پنڌ آ تولا مان،
تون ته پرتي ٿو پيڇين مون کان اڃان
تون به اٺن دوري رکين!
پريت اٿپوري رکين!
پوءِ ڇٽ، مان ڇا ڪيان؟
پوءِ ڇٽ، مان ڇا ڪيان؟

هو چون ٿا ايترو چو ٿو لکي هي؟
جيترو هن وقت تائين ڪنهن لکيو ناهي ڪڏهن،
مون مٽي گهوري تڏهن،
هيءَ سرگوشي ڪئي،
”تون انهن کي ڏي جواب
ماهتاب! او ماهتاب!“
هو چون ٿا ايترو چالو ويو آ ڦهلجي
گيت هن جا ٿا پرن جهر جهنگ ۾،
آءُ تنهنجي سنگ ۾
ٿو چوان تن کي ڏسي
”چا ڪڏهن رابيل کان پريات پڇندي آه هي،
چو پئي هنن آه پنڌ
۽ وڃي ٿي ڪيستائين هي سڳند؟“
شام ٿي ا
اٿن نه ٿا سمجهن ته مون وٽ رات ايندي اوچتو
موت جي بارات ايندي اوچتو،
بس هنن لاءِ ڳالهه هڪڙي ئي ڳري آ
”ڏس ته گهاتي گج وانگر هن پري آ؟
هيءَ ڪهڙي شاعري آ؟“

موت تنهنجي لاءِ مان
هاڻ واندو آهيان
تون اچڻ چاهين ته آءُ!
آءُ ڄاڻان ٿو ته ٿورو وقت آهي هي چٽاءُ،
چاندنيءَ جڻن زندگيءَ جو،
راتريءَ جو
رات جي راڻي ٿري ويندي ڇڻي،
واءُ ۾ خوشبوءِ کڻي
واسي سڄي وٽراه کي،
پوڻ ڪهڙو آسرو آ ساهه کي؟
چاهه کي
آه اونو شاعريءَ جو
پر اها اڳتي ڪڏهن پوري ڪندس
ڪنهن به جڻن پوري نه ڪئي؟
شاعري
چنڊ کان جيڪا اڌاري مون وٽي،
چنڊ جي جادو-بتي
مون ڏني اشعار کي،
زندگيءَ جي پيار کي.
هاڻ واندو آهيان،
موت تنهنجي لاءِ مان.

ننڊ مان سڀنا بچاءِ
نظم ڪيڏا ننڊ تهنجيءَ ۾ جُڙن ٿا
پو مڙن ٿا
۽ وڃن رستو ڇڏي،
رات جون ڪاريون گُٺائون، وات ڇڻ ڦاڙي ڪري
روز ڳرڪائن پيون تنهنجون سٽون
نظم جون۔

جا به اڳتي زندگي آ
جاڳ باقي جا بچي آ،
سا انهن جي رونمائيءَ لاءِ آهي منتظر
ها مگر،

ننڊ تهنجي ۾ سٽون
جي سنڌءِ رچنا رچيون!
ننڊ جنهن کي ڇڻ ڪنڊر پائي وڃن ٿا
ڪابه وسٽو وڌيا*
جي نه ٿي ڳولي سگهي،
ننڊ جي ايڏي اُجڙ وستي ڀلا
ڪير ٿو ڦولي سگهي؟

* وسٽو وڌيا = آرڪيالاجي

ننب پنهنجي کي ڦٽاءِ!
 سٿ جا تنهنجي اچي مهمان ٿي،
 جا صديون توله لٽاري، جيءَ سان تنهن کي لڳاءِ!
 جي اها امڪان ٿي
 پوئتي موٽي وئي
 ڪونه سا پيهار ايندي هن سراءِ،
 ننب مان سڀنا بچاءِ،
 نظم ڪيڏا ننب تنهنجيءَ ۾ جڙن ٿا،
 ۽ افق جو وسعتون ريتي ڪري
 روح تنهنجي ڏي مڙن ٿا،
 سار ۾ تن کي ساءِ!
 ننب جا ٽڪرا بچاءِ!

موت جئن ڪجھ پي عوامي ڪو نه آ،
تون ته خاص الخاص ان
ڪيئن ٺهندء؟
هو سلامي توب جي
ڪنهن کي ڏئي
لاش هن جو ٿا ڪفن ڏيئي ڪئن،
ريٽ آ رومال آلا ٿي وڃن
خلق جا ڳوڙها ڳڙن.
لاش ۾ ڪائي به خامي ڪانه آ،
پر انهيءَ کي ساه ڪونهي،
موت سان ڪو ٺاه ڪونهي.
موت سان ڪا بدڪلامي،
خوش ڪلامي ڪانه آ
موت هر ڪنهن لاءِ ساڳو آ مسافر ماڻ جو
عارضي آهي دوامي ڪونه آ،
ڇانو ۾ ويهي نه ٿو،
اُس ۾ هو پنڌ پنهنجي کي لنوائي ڪونه ٿو،
ڪوبه هن لاءِ لاش ڳورو ڪونه آ،
ڪنهن مٿان ڪوئي به ٿورو ڪونه آ.
هو ته سڀ کي ٿو ڪٽي

زندگي جنهن کي ڄڻي،
 پو سڃاڻي ڪانه ٿي،
 زندگيءَ جئن ماءُ ڪائي تو ڏني؟
 ٻار پنهنجي کي وساري ٿي ڇڏي
 خاڪ جي هيٺان سهارِي ٿي ڇڏي
 موت جنهن جي لحد کي کوٽي پيو،
 چُپ سان جوئي انهيءَ کي، پوءِ هو موتي پيو
 موت جئن مزدور ڪوئي ڪونه آ
 ڪابه اجرت هون ٿو ڪنهن کان گهري
 ۽ نه ڪنهن تي ٿو ڪري،
 شاه آهي يا گدا، آهي پنهجي واسطي،
 موت تي ٿو هر سفر پورو ٿئي،
 جلد ٿي يا دير ۾
 پند ان وٽ ٿو کڻي.
 هر مسافر نيٺ هن جي پاس آ،
 موت هر ڪنهن جو سلامي ٿو ٿئي،
 موت جئن ڪوئي عوامي ڪونه آ.
 تون ته خاص الخاص آ
 ها، مگر تون
 موت لاءِ بي جئن عوام الناس آ.
 روز جو شاه و گدا ڪاهي وڃي ٿو
 لحد ۾ لاهي وڃي ٿو!

مينهن ايذا مانگه ۾؟
آءُ تنهنجي نانگه ۾
باڪ تائين راتريون جاڳان پيو
هيءُ پڻ سمجھان پيو
تون نه اچڻي آهه ڪنهن برسات ۾
آءُ تنهنجي تات ۾
تو گهٽائين ڪان پڇان
رات ڪا هن تي مٿان
آ اوھان ڪاڻي ڪٿي؟
۽ اوھان آھي ڏني
پيار ۾ مون جيئن ڀانواتي ڪٿي؟

ڪير ٿو مون مان لکي؟
رات جو چِرڪِي اُٿي
۽ ائين ڪاغذ مٿان هن جو قلم
دمبدم

نقش ڪاري ٿو ڪري؟
شاعري ڪيندي نه پياري ٿو ڪري!
ننڊ جا درياھ ويندي، چنڊ جو چهرو پسائن ٿا پيا،
سمند ۾ هر شيءِ سمائڻ ٿا پيا؛
ننڊ جي ڪاريءَ ڪنڌيءَ تي
ڪير روڪي

ناؤ پنهنجيءَ کي، مصوّر چنڊ جو
ٿو ڪري درياھ جي منظر ڪشي،
۽ روانيءَ کي رسي

چنڊ جي تصوير لهرن کان ڪسي؟
ڪير آهي هي مصوّر منڊ جو
چٽ جهنجا چنڊ تارا ٿا جهٽن؟
ننڊ ۾ ايڏا نظارا ٿا جهٽن

ننڊ جي توڙي غشي!
هو ڪري ٿو سرڪشي!
ڪير هي تخليق کان ڪا شيءِ ڪسي
ائڻ ڏئي ٿو خلق کي،
مان ته ناهيان!
مان ته ناهيان!

ڪيترو سَمجھائيو!
ڪيترو دل کي مَڃايو، ڪيترو اُن کي چيو!
”هن جيان آهن هزارين خوبصورت عورتون؛
”جن گهڻا ۾ چند جهڙيون عادتون.
”هو ته ڪا هڪڙي نه آ
”جا وري ملڻي نه آ!
”تو اڃايو تانگه ۾
”آ وڃائي مانگه ۾
”مڌ ڀري برسات ههڙي
”رات ههڙي!“

تون نه ايندينء پو به منهنجي شاعري
اڳ جيان هلندي پئي،
تون نه ايندينء، نند جون ڪاريون ڪنيزون رات جو،
چنڊُ ڏوليءَ ۾ ڏيڪينديون رات جو،
گيچ ڳائي اينديون،
سار تنهنجي ٿينديون؛
تون نه ايندينء پو به منهنجي زندگي
اڳ جيان هلندي پئي،
۽ صراحيءَ ۾ پري
تو ڏنو جو پيار، تنهنجيءَ ياد کي
روز اوتيندي پئي
شاعري ٿيندي پئي.

سدائين سمنڊ ۾ آهيان
ڪڏهن مون پيرُ ڌرتيءَ تي
رکيو آهي؟
هزارين کيڪڙا آهن ڪناري تي
انهن هن سمنڊ جي سوداءَ ساري کي
چڪيو ناهي،
ميجان ٿو ريت جو ڌڙو، ستارن جيئن ساري منڊ ۾ آهيان
'هٿ' جي ڏنڊ ۾ آهيان
مگر چوليون الوليون روز لوليون ٿيون ڏين مونکي؛
پروليون ٿيون ڏين مونکي
"ڪڏهن آڪاس ڇو توسان
'پڪيو ناهي؟
'ڪڏهن هو سجُ ڇو تو ۾
'پڪيو ناهي؟
'سدائين سمنڊ ۾ آهيان،
'ڪڏهن تو پيرُ ڌرتي تي رکيو آهي؟"
پَلا مان ڇا چوان تن کي؟
آلا مان ڇا چوان تن کي؟

تون چوين ٿو موت تي چو ٿو لکان؟
ايتريءَ ڳڻ ڳوت تي چو ٿو لکان؟
زندگانيءَ تي لکان،
۽ اڃان پئتي وڃي پنهنجي جوانيءَ تي لکان،
اُن روانيءَ تي لکان
ڪالھ جا سانوڻ ڏني درياھ کي
ڪيترا گجگاٽ ها اُن جي سنواريءَ راھ تي!
شام جو پاڻيءَ مٿان
آ شفق جي سانت، اُڏري آڙيون،
ڪئن چوان، ڪاڏي ويون!
وَر وَڪَر ڪيئيءَ لڪايا ڪيترا!
سمند ۾ پيرا سمايا ڪيترا!
پنڌ جن جي کي نه ڪا معنيٰ هئي؟
زندگاني ڇا هئي؟
ڪيئن اٿي ڪئن وئي؟
ٿي ندي وهندي رهي جنهن تي شفق ڪاري رهي
آ اُڏائي رات جي!
هي ڪهاڻي ٿي ڪٿي ڪنهن جاءِ تي سمجهان نه مان؟

موت تي سوچان نه مان؟
بس ائين وهندي نديءَ ۾ تو جيان وهندو رهان!
بس ائين ڪهندو رهان!
تو جيان ٿهندو رهان
موت جي ويچار کان؟
آنت جيڪو آھ اچڻو آءُ اُن جي سار کان
پاڻ کي غافل رکان؟
جڻ کي غافل رکان؟

تون چوين ٿي، ”تو بنا
شاعري مون کان نه ٿيندي“

ما چوان ٿو:

”تون جڏهن منهنجي اڱڻ ۾ آه ايندي
”چاندنيءَ جي ڪا ضرورت ناهه رهندي
”شاعريءَ جي ڪا حقيقت ناهه رهندي

”تون وڃين ٿي تو بنا

”سار تنهنجي چانهجي سنسار تي

”ڪيترا ٿي گيت ٿي

”تون جڏهن هوندي نه آهين شاعري

”جاءِ تنهنجيءَ تي اچي؛

”رنگ ۾ خوشبو پري

”ڪئن چوان ڪئن ٿي وري!

”سار تنهنجي هار آهي ٿي پئي،

”موتيا منهنجي وڇاڻي ٿي پئي

”رات منهنجي

”تاب منهنجي،

”ڏات منهنجي آه تون

”روز کنءُ کنءُ ۾ ٻري جا لات منهنجي آه تون

”تون اگر آهين ته مون وٽ شاعري گويا آجائي آ پرين

”شاعري تنهنجي جدائي آ پرين!“

وَأَرْپَنهِنجا تو وَرائي
ڪالم چو منهنجي ڳچيءَ ۾ ٿي وڌا؟
سور جا ايڏا سڳا!
هاڻ تون آهين آلائي،
* جاءِ ڪهڙيءَ تي پيا؟
آنءُ تُو لِه سَوَلِيا
وقت جي درياه ۾ وجهندو رهيس،
چنڊ جڻن اُن ۾ ڪهيس،
گيت۔ ترها توڙ تائين مون ڪنيا،
سُر سوين تُو لِه سدائين مون ڪنيا
جڻن مڇين جي لِه ڪنڊيون،
پر وري ڦاٿينءَ نه تون!
ڪئن چوان ڪيڏانهن تون ترڪي وئينءَ؟
اوچتو گهرڪي وئينءَ
وقت جي درياه ۾؟
پو به منهنجي ساه ۾
تون ائين آهين اڃا
اڳ جڻن اُن ۾ هئينءَ!

سارُ تنهنجي جي گهڙي
جيتري آهي مٺي
اوتري آهي ڪڙي!
زلف تنهنجا اڄ صنوبر وانگيان
ٿا هوائن ۾ لڏن،
هیر ۾ تنهنجي معطر آرزو
روح کي وَر وَر ڏين،
تون ڪٿي آهين؟ ڪڏهن کان آءُ ڳوليان ٿو ڀيو
جي پوي ٿو ڪو دھو، تو لاءِ ڳوليان ٿو ڀيو
سانجھ ٿي آءُ سڄ سَر ۾ ٿو لھي
سارُ تنهنجي ٿي اچي،
ڪيترا پيرا مليا آهيون آسان؟
ڪيترا پيرا اڃان
ڪا نئين صورت وٺي،
اوچتو بيهار گڏجاڻي ٿئي،
ڪيئن چئجي سارُ ٿي ساڻي ٿئي،
يا ڏسي رستو وٺون،
منهن ورائي شڪ سان،

يا چئون هن کي ڏٺو آ پڪَ سان،
پر ڪٿي؟ ڪهن ڏٺڻ ۾ رستو وڃي ٿو دور دور
پر ڏٺو آهي ضرور
هيءُ چهرو هيءُ نور
سجُ جئن سانجهيءَ سمنڊ سر ۾ لهي،
يا پُرنڊو ڪو ڪهي
۽ افق ۾ دور غائب ٿي وڃي،
ايترو وڃڻي وڃي،
جو سدائين لاءِ هو وسري وڃي!

تون آتہ چئون
 ڪي گيت محبت وارن جا،
 تن يارن جا
 جي ساز هلائي ويا سر تي
 ۽ هنج انهن جي آڌر تي
 اٿن چولين کي چلڪائي ويا،
 سي گيت اهيئي ڳائي ويا،
 خاموش هوا جي ڳائي ٿي
 مدهوش هوا جي ڳائي ٿي؛
 تون گيت نه چئه تلوارن جا،
 جي وار ڪرن ٿيون ڌرتيءَ تي؛
 سر ڌار ڪرن ٿيون ڌرتيءَ تي،
 ۽ نفرت جي ديوارن جا!
 ڇا لئه ته اڳيئي ماڻهوءَ جي
 گت ڪئي آ اهڙي گيت ٻري
 جو گيت لڳي ٿو تيز چري
 تون گيت نه چئه تڪرارن جا،
 ڪجهه گيت هوا کان هلڪا چئه،
 ٿي چانڊوڪيءَ جا جهلڪا چئه!
 جنهن ماڪ ڳلابي ٻوٽي تي
 اٿن ٿيءَ هوا جي جهوٽي تي؛
 تون گيت ڏئي مهڪارن جا!
 ڪي گيت محبت وارن جا
 تون آتہ چئون!

هيءَ تاندين ڦلهيرَ ڦوڪَ ڏئي
جي دور اڏائين ڌرتيءَ تان،
۽ ائين نپائين ڌرتيءَ سان
جئن آگ لڳي ٻيهر نه وري،
۽ ڇپَ ڇپي
ٻيهار نه سي شهتير ڇٽي،
ٿا ٽيڪَ ڏين جي هر گهر کي!
مون چاهيو هو سڀ رڪَ ڪيان
۽ جوئي ساري جڪَ ڪيان
پر عمر گهڻو سيڪاريو آ
مون واريو آ
مون شعلا شعلا گيتُ هتي
جهن وڃَ جيان للڪاريو آ
۽ ٻاريو آهي ڌرتيءَ کي
مون اڄ تنهن کي ڌٽڪاريو آ،
مون گيت گلابي پينگهن جا
ٿا جن تي سانوڻ۔ مينهن وسن،
۽ مست شرابي پينگهن جا
تو لاءِ گهڻائين مان آندا،
جنهن وقت انهن جا اوهيڙا،

ٽولاءِ وَسَن
 ۽ ٽوڪي ڏيئي ڪا پيڙا
 هُو چئن کسَن
 تون تَن جو آڌرياءُ ڪري
 ۽ روهيڙن سان جهولَ پري،
 ڏس واريءَ ڏي
 وسڪار وٺن ڪي ڏس ڪيڏو مهڪائي ٿي!
 ڪيڏيون نه وليون ڦهلائي ٿي!
 اٺن پال پلائين ڌرتيءَ سان
 گلرنگ هزارين گيت چئي
 ۽ تَن ۾ جڳ جي جيت چئي
 او شالِ نِپائين ڌرتيءَ سان!

ڪيستائين ائين لکي رهيو آهين؟
چڻ ته بيزار ٿي پيو آهين
آدميءَ جي وجود کان ئي تون!
نجد جي دشت جيئن ڪمري ۾
تون لڳين ٿو ائين جيئن مجنون
سر بزانو اگرچہ ناهين تون؛
ڪو هڪن جيئن روز ڪوٽين ٿو
کير جي نئن پهاڙ جي وچ مان
رات يا ڏينهن، جنگ جوٽين ٿو
وقت بيوقت چڻ ته تيشي سان
پو به ليليٰ لهي نه ٿي ڪاڻي،
ڪا جهلڪ ڪانه آه محمل مان،
کير جي نئن ته آوهي آئي
پر ملاقات ڪابه شيرينءَ سان
چو نه ٿي آه؟ چو اڃا تائين
تون رڳو بي ستون ڪوٽين ٿو؟
سج نصف النهار تي آهي
هي پگهر اڱهه، چو نه موٽين ٿو؟
ڪابه ليليٰ هتي نه اچي آ
دشت۔ ويرانيون ائين رهنديون
ڪابه شيرين؟ خيال بي معنيٰ
هي پرشانيون ائين رهنديون!

رابيل جيان چهري واري!
 چو دير ڪري تون آئي ان؟
 مون پنهنجي رت ڪئي پوري
 ۽ ڪيئي سانوڻ مينهن ڏنا،
 ڪيڏا نه جهڙالا ڏينهن ڏنا!

جن منجه جهمي
 مون لاءِ نمي
 تاري تاري،

رابيل جيان چهري واري!
 هاڻي ته سرءُ جي موسم آ
 ٿي ڪيڏي اڀري واءُ گهلي،
 دل ڪونه چلي
 ٿي چولين سان،
 ڪنهن وقت سُرلين ٻولين سان
 جي ڪينجهر مان
 مون ڪالم ٻڌيون-
 ڪيڏانهن ويون
 ايڏيون نوريون؟

هاڻي ته رڳو تن جون ڪاريون،
 جي گذري ويئون سي ياريون
 ڪنهن وقت ملن ٿيون مياڻيءَ ۾،
 ۽ پاڻيءَ ۾

پڙلاءُ نه آ، ڪيڏانهن ويون؟
 ٿي ڪنڌيءَ تي چمڪي واري،
 رابيل جيان چهري واري!

تو جڏهن در تي سندم ڪرڪو ٿئي
جڻ دل گواهي ٿي ڏئي
'هيءَ آه تون'
۽ دريءَ جي ٻاهران جي پات تي
ڪوئي ڪبو تر تو اچي
۽ چهنب سان چوڳو چڱي،
ٿي دل چوي
تون ڇو نه ٿي مونکي ڇڏين؟
پيئي سڏين
'هيءَ آه تون'!
ڪن منهنجا
سڏ تنهنجي لاءِ ڪنائن ٿا پيا،
۽ اڪيون
جڻ مون رکيون
تنهن راه تي
اڄ پير تنهنجا پنڌ ۾ هوندا جتي!
ڏس تنهنجو
سج کي
يا چنڊ کي ڪوئي نه آ،
مون پڇيا سڀ کان پتا،
نانه ڪو پيرو ڏنو تنهنجو هوا،

رہگذر تي ڪيترا
آدمي ٿو مان ڏسان
ڄڻ شڪ سان،

۽ پوڄوان
'هي آه تون'
'هو آه تون'
'او اها ناهين، پريان هو آه تون'
'۽ اڃان هو آه تون'
ٿورڙو اڳتي وڌان.
'هو آه تون'

ڇا نه مون تو لاءِ ڇهرا ڳوليا!
ڪيترا انبوهه تو لاءِ ڦوليا!
تو ائين گم ٿي وئينءِ،
جنهن شفق ۾ سڄ وڃي.
پل نه ڪو مون کي مڃي
تو فقط رويا هئينءِ
جي نه رويا، ڇا هئينءِ؟

تون اگر منهنجي هجين
زندگيءَ جي ساز تي
مان اهي نغما ٻڌايان جي نه ڪنهن ڳاتا هجن؛
تون اگر منهنجي هجين

ڏينهن جو سورج مڪي
سجَ بدران تو طرف نظرون ڪٽي، ساڳا
انهيءَ جي نينهن جا ناتا هجن؛

چو ته منهنجي شاعري
سونهن تنهنجي ۾ پري
سجَ جئن؛ تو کي اجاري؛ نيٺ سڀ تولا
ئي آتا هجن؛

ڏينهن مڌ ماما هجن
تون اگر منهنجي هجين
زندگيءَ جي راز تي
مان اهي نُڪتا ٻڌايان جي نه ڪنهن ڄاتا آڳي؛
پيارُ پورائي ڏئي
هر ڳالهه کي

تو سوا جيڪا اڌوري ٿي رهي،
تون جڏهن آهين ته پوري ٿي رهي.
تون نه ڄاڻين ٿي ته منهنجي چاندني
تو رڳو مون کي جدائي ٿي ڏني؛
بيوفائي ٿي ڏني؛
پوءِ مان ڳاڻيان پيو
ڪيترا اسرار سلجهايان پيو؛
تون اگر منهنجي هجين...

هي ماڻهو جي انسان اڃا
ٿيا ڪونه آهن،
هي ماڻهو جي حيوان اڃا،
لٽ مار ڪري اٿن ٿا موٽن
خونخوار جئين چيٽا موٽن،
نهن تن جا آڇ اڳ کان به وڏا،
اڳ جيئن اکين ڏي ڀرين ٿا؟
جنهن وقت به ڏس تنهن وقت هڏا
هو چس منجهارن چوپن ٿا،
الله! اهي اشرف آهن؟
هي ظالم ۽ جاهل ناهن؟
اشرف ته اهي اخلاقُ سنڌ جي پيدا ڪن،
انبوه اُتي ڇا ٿا چاهن
هو توڙ توڙ ۽ هڙتالون!
۽ سر تان مائٽن جون شالون
ڇو لاهن ٿا؟
ڇو ناهن ٺڳيءَ جا ناهن ٿا
۽ ڪيڏا ڪوڙ بدوڙ چئي

هو باهن ٿا
هر ويريءَ تي،
۽ ڪاريءَ رات انڌيريءَ تي
ايمان رکي پڙ پائڻ ٿا،
پو چوڌاري واجهائڻ ٿا
ڪٿ باه ڏئي ڪن روشنيون؟
هو جايون روز عبادت جون
ٿا ايڏيءَ آگ حوالي ڪن،
جئن شعلا تن جا عرش پجن!
الله! انهن کي ساڃھ ڏي
تو تن کي پنهنجو موت سڏي
پر ان کان اڳ هي باه وڌي
هر پاڙي کي وچڙائڻ ٿا،
۽ ڪيڏا مڇ مڇائڻ ٿا
جي صدين لڻ ٻجهندا نه ڪڏهن!
هو ڇا نه ڪڏهن
ڪنهن مسجد، دير، ڪليسا کي
۽ تنهنجيءَ ساريءَ دنيا کي
هڪ تنهنجو ئي جلوه سمجهي،
اپنائيندا،
يا جت ڪٿ توکي پيو سمجهي
تو ۾ امجهي
هڪ ٻئي جو خون وهائيندا،
قابلِ جيان
بي کي هابيل بڻائيندا؟

الله! انهن کي ساڃه ڏي
 جئن رنگُ شفق جو سورج کي
 جرڪائي ٿو،
 ۽ هر شيءِ ۾ جهلڪائي ٿو،
 هي سورج هونءَ تہ ٻاهر آ
 پر هي بہ حقيقت آهي جا
 ويڃائي اڳ ۾ آهي ڪنهن؛
 ۽ هيءَ چيو آ ڌر ڌر تنهن
 ”هڪ سورج ماڻهوءَ اندر آ
 دن رات ٻجهي ٿو جو نہ ڪڏهن،
 ۽ روشنيون ڦهلائي ٿو
 ۽ سڄُ سڄو سمجھائي ٿو.“

هن وقت ڪاريءَ رات ۾
برسات ۾؛

ٻاهر نه تون در کان نڪر!
آ موت گهريءَ گهات ۾

ٻاهر نه تون در کان نڪر!
ٻاهر گهٽا گنگهور آ
آ چنڊ اُن جي گهات ۾

ٻاهر نه تون در کان نڪر!
ترسائِ تيسين روشني،
لنءَ جا لڪائي لات ۾

ٻاهر نه تون در کان نڪر.
اوندھ ٿري ويندي ڪٿهن
آ باڪ اُن جي مات ۾

هن وقت ڪاريءَ رات ۾
ٻاهر نه تون در کان نڪر!

ور ور وِجن تا چانثا
کارا ککر
مون لاءِ پَر
آ راه تانداڻي جيان
کوئي اها
مون کان چپاڻي ٿو سگهي؟
مون کان سندنم رستو پلاڻي سگهي؟

ڪالم نمر جي ڌار تي
ڪجهه نمريون ٿي ٺڪيون نوريڙي،
ڦه ڪري هو اوچتو
هيٺ ڌرتيءَ تي ڪريو
مون ڏٺو ان کي مٿو
آڏي نموري وات ۾ .

جاڳَ هُئي سقراطُ تنهنجو ڀاڳَ پر
اڇ تہ هاڻي ٿا ڏسون
کيرُ ٿو ٿڪجي پوي؟
هي ارسطو آ مگر
جويو مون کي ٽڪي
۽ هزارين سال پوءِ
ٿو سڃاڻن جي ڪري،
زهر نوشي شاعريءَ جي جام ۾
مون ڪٿي آ عمر پُر
پوءِ جيئان ٿو مگر
تو ته اي سقراط پُر
زندگي هڪ جام سان ساري خيالِ خام ڪئي
عمر دستاويز وانگر موت جي چو نام ڪئي؟
زندگي ور ور ڪري وه جي پيئڻ جو نانو آ
اٺن جيئڻ جو نانو آ

هوءَ لاشَ مٿانَ ٿي پَارَ ڪڍي
ٿا پَارَ پُڄن ٻي پَارَ جتي
درياهَ ٿري هو پهتو آ،
۽ رات مَري هو پهتو آ.
هُنَ چاهيو هو جئنَ باڪَ ڦٽي
هي باقي نظمَ ڪندس پورو،
ٿي هاڻ تہ ڏاڍي نِنڊَ اچي،
ٿي ڪيڏيون ڳوٺيون نِنڊَ پري،
هاڻي تہ اڪيون مزدورن جئنَ
ڄڻ پنهنجي چيلہ جُهڪائن ٿيون!
ڪجھ ائين چَيرَ جھپڪائن ٿيون!
بھتر تہ ائين آ چار سئون
جيڪي بہ لکيون
اڄ رات چڏي، ڪُجھ نِنڊَ ڪري،
مان باڪَ ڦٽيءَ کان اڳ جاڳان،
منهن ڌوئي، پوءِ ڪجھ وقت لکان،
اخبار اچي جيسين در تي
هي نظم اڳيئي پورو ڪيان!

هر وقت سَهي جئن ڪَن ڪَڙا
 ٿو موت رکي اونداهيءَ ۾،
 ٿو مُرڪي چاڙهيءَ ڏانهن ڏسي
 پو هيٺ ڏسي ٿو لاهيءَ ۾،
 درياه حياتي پائي پيو،
 هو نند ڪندي ئي گم ٿي ويو.
 منجهدار وراڪا ڏي پيئي،
 ۽ نظم اڏورو رهجي ويو
 جئن ترندو ٿبو پاڻيءَ ۾،
 جئن دور پرندو پاڻيءَ ۾
 پَر ڦڙڪائيندو اُپري ٿو
 ۽ اُڏري ٿو آڪاش مٿان-
 هوءَ پار ڪڍي ٿي لاش مٿان.

هي چاندوڪيءَ ۾ روز بگهڙ،
اونارَ ڪري
من ماڻهوءَ جي ۾ تارَ ڪري
جنهن وقت ٽپن ٿا تانگها ٿڙ،
۽ اوچا ٻڙ
ٿا چنڊ ڏيکن،
تنهن وقت بگهاريون ڳولا ڪن
ڪيڏانهن ويو هو تيز سهو؟
هيءَ واءُ هڻي يا چنڊ-جهو!
ڇو چنڊ نه آهي پاڻي ۾
ڪيڏانهن ڇهي ويو آهي هو
اڄ ناهي هو
ڇو جيون جي آکاڻي ۾،
آسان رڳو سومهياڻي ۾!

هر نعري باز مري ويا سڀ
سارا آواز مري ويا سڀ
جن ڪاله غريبيءَ آڙ وڌي
۽ اهڙيءَ بي بيءَ آڙ وڌي
جنهن لاءِ ٿي ٿي مانيءَ لڻ
۽ بک ۾ ڪُڪ جي ڪانيءَ لڻ
هُڻو ڪونه آئون،
جنهن لاءِ لڻو
ٿي آندو ڪاريءَ رات رڳو،
جنهن لاءِ آجهو
آڪاس هيو.
ڪنهن ڄاتو ٿي راڪاس هيا؟
هو جن جا نعرا آس هيا
جا آس نه، جر تي ڦوٽو هڻي،
ڪيڏو نه تصور ڪوٽو هڻي!
اڄ تن جا نعرا رڌيءَ ۾
هن صديءَ ۾
تنهن جاءِ ڪپاري وڪڻن ٿا
جنهن جاءِ لپاڙون لڳنديون هيون،
۽ مانهوءَ جي ويساه مٿان
ڪله ٻڱنديون هيون.

سو شاعر ڪهڙو شاعر آ
جو آڱ ڏئي پيٽرول مٿان
جئن ڌرتي ۽ آڪاس جلي
۽ شعلا نڪرن ٻوليءَ مان؟
شاعر ته سدائين برڪا ها
جا ٿر بر ورسائيندي هئي،
توهر ۾ ڳاڙها قول ڏسي
جا گيت نوان ڳائيندي هئي!
هو هٿ دعا جا ڪندا ها
جئن ٻانوريون ۽ روھيڙا
سو چنڊ ستارا ٿي چمڪن،
۽ واريءَ تي چوڌار وليون
جهر جهر جهمڪن
سي شعر ته رحمت وانگر ها
تو جن مان زحمت ٺاهي آ!
تون ڇا لڻ باھ لڳائين ٿو
جا هر ڪنهن لاءِ تباهي آ؟

آنڊ گهاتي جهنگ جئن
۽ رات جا ٻارنهن سڱا
ٿا ڀڄ ڀاڄڙ ۾ اچن،
هو ڪئن نه ٻوڙا ٿا ٽپن
۽ پيل ڪن!
ڪنهن وقت ان ۾ رُج جي ڦهلاو جئن
ڪارا قبلا موت جا
ٿا دور پاڻيءَ لاءِ وڃن!
۽ روجهڙيون تن کي ڏسي ٻهڙا ڪئن!
هي ننڊ جو سارو نگر
ٻي آه وستي جاڳ کان؟
ٿو جيترو ان کي ڏسان
مون کي حقيقت ٿو لڳي،
۽ جاڳ جي وستي ڏسي مون کي ته حيرت ٿي اچي!

گل! چو ائن چٽي ٿا وڃو
ايشن خوشبو کٽي ٿا وڃو؟
اٿن هوائون نه هيرائيو
مند ڦيرائيو!
گل چو ائن وٽي ٿا وڃو؟
چو چڙهي هي اٿي ٿا وڃو
ٿي چٽي جا ڪنڊي جئن پئي ساهه ۾؟
انه وٽراه ۾
ڪيستائين ڏسان؟
ڪيستائين پڇان
تارين ۾ چٽي،
”ڪله سڳندون ڏئي
اه ڪاڏي ويءُ؟
اه ڪاڏي ويءُ؟“

جا گهڙي توکان سوا گذري وئي
سا آجائي وئي فنا جي پڪ ۾،
زندگيءَ جي جڪ ۾
جيترو گهاريو اٿم
پيار تنهنجو
اوترو ساريو اٿم.
تو متان سمجهين ته آن وسري وئي!
شاخ کان وسري گلاب
ايءُ ممڪن ئي نه آهي!
جامر کان وسري شراب
ايءُ ممڪن ئي نه آهي!
تو جيان ڪوئي به خواب
ٻيو وري اچڻو نه آهي،
تون هئين توڙي سراب
مان نه هان پٽڪي ٿڪو،
زندگانيءَ پَرَ اُجو
تو وڃان تو پوئتان
۽ ٿيو مايوس ناهيان مان اڃان!
نهر جهڙو نينهن تنهنجو آ حقيقت وانگيان!
پُڪَ ۾ منهن کي جهلي

ڪالهه تنهنجو پيارُ مون پيتو پئي
 ڇڻ منهنجا اڃ به منهنجي لپ جي مون کي
 گواهي ٿا ڏين،
 اڄ تهنجي آڳي جئن، ٻي ٽرائيءَ تي ٻجھن
 اِيءُ ممڪن ئي نه آهي.
 تون ته آھين هڪ جواب
 جو سوين منهنجا سوال
 حل ڪري ٿو!
 اڄ ۾ مون لاءِ اوجھل جَل ڪري ٿو،
 دستياب،

۽ اچي ٿو هي خيال
 تون ڪٿي مون ۾ ته ناهين؟
 آنءُ توکي رُڄ ۾ ڳوليان پيو،
 جڳ جڳانتر ٿي ويا جو، اڄ ۾ ڳوليان پيو
 تون ڪٿي مون ۾ ته ناهين؟
 تون ڪٿي مون ۾ ته ناهين؟

دل اڃان ساڻ ڏي
ڏهڪندي رَه اڃان!
رُت رابيل جي
مهڪندي رَه اڃان!
جيئن ڪوئي پکي
ڇهڪندي رَه اڃان!
سج اُڀري جڏهن
بهڪندي رَه اڃان!
دهڪندي رَه اڃان!
دهڪندي رَه اڃان!
دهڪندي رَه اڃان!

رات! تون مات منهنجي نه آن،
آنء جو سڄ جان
جهانجهرا ٿي پُراڻ ٿو پيو،
تنهن ٽراڙي ٽران ٿو پيو
جو گلن سان ويو جهنجهجي؛
زندگي، زندگي!
آءُ توکي سڳندون ڏيان ٿو پيو،
ڏيرَ تو لئه گلن جا ٿيان ٿو پيو
۽ اڱڻ واسيان ٿو پيو،
ڏات پوڙهي نه ٿيندي ڪڏهن،
هيءَ سوڙهي نه ٿيندي ڪڏهن
آنءُ ٻاري لڳائي پيو جا وڃان؛
گل ايڏا ڦٽن
جو افق تي ڪُٽن
سڄ شفق ۾ لهي
جيئن، تن ڏي ڪهي
ايئن سمجهي ته ڌرتي به آڪاسُ آ!
ايئن سمجهي سڳندون رڳيون سواسُ آ!

رات گذري وئي
پنج آهن لڳا
سُور جا تو سڳا
ڪيترا پوئيا!
گل انبار مان پيا اڃا سوئيا!
تون سپاڻي نه پوئي سگهين ٿو ڪنڊيون،
هان تون
ننڊ ڪر
ننڊ ڪر!

آنء پوڪيا پيو ڪيتريون ئي وليون
چو ته خوشبو سوا
ڪيئن لڳندي ڳليون!
جي تڙي گل پيا
۽ هوائون هليون!
پو ته توبن گهڙيون
اڻس لڳنديون ڀليون
ڄڻ ته تون ساڻ آڻ
ڄڻ ته تون سنگ آڻ!

ڪائڻرو! موت کان ٿا ڊڄو!
نانءُ جئن مون وٽو
موت جو
آ اوھان ۾ اچي ڪنٺي چو پئي؟
مون تہ ٿي ڳالھ سادي چئي،
زندگيءَ جي ڪھاڻيءَ جو انت آھي اھو،
موت کان ڪوبہ رستو نہ آ پاڇ جو،
پر اوھان نانءُ کان ئي پڇو ٿا پيا!
ايئن چو ٿا پيا
پئو ڪيو موت کان؟
موت جيڪو اڃان
دور ھوندي بہ ويجهو رھي ٿو پيو،
سارَ سڀ جي لھي ٿو پيو
ھن جيان ڪوبہ ھمدرد پاڙيسري
ناھ او بزدلي!

ننڊ جي ولھار ۾
آنءُ ڪارونپار ۾
ناريون ڏنيون ٿي ايتريون،
اُپ ۾ جيئن گھڻائون ڇانئجن،
پو به تون
ايتري آئينءَ نظر مون کي ڇڏي،
ڏک سانوڻ چنڊ جي
جيئن ڪڪرن مان اچي،
چنڊ ٺاهي ڪا وڻي
جڻ ته ٽڪرن مان ڏسي!

آلائي ايتري پيڙا ڏٺين ڇو ٿي؟
تون اوسيڙا ٿئين ڇو ٿي؟
هوائون پار تنهنجي جون سڳندون ڪون ٿيون آهن،
نه ڪي سي خلوتون ماڻن
جڏهن توکي ڇهي اينديون هيون،
تون ڦهلجي ويندي هئينءَ تر ۾
مگر تون هيل پاڪر ۾
اڳي وانگر نه آن انبار مگرن جا،
اڳي جئن سج اُڀرن ٿا،
مگر هو موتيا تنهنجي ڳلن جا اڄ ڪٿي آهن؟
مگر هو ماڪ جئن ڳوڙها ڪٿي آهن،
جدائيءَ جا ڪٿي آهن؟

مرگه نٺني!
آنء تنهنجي لاءِ ڳوليان ڪيترو؟
رُج ۾ تو لاءِ ڳوليان ڪيترو؟
اُڄ تنهنجي هر گهڙي وڌندي رهي ٿي
تو پٺيان پل پل ڪهي ٿي،
مون حقيقت نيٺ ڄاڻي
دير سان پٺڪي سڃاڻي
جي محبت رُج ناهي پوءِ ڇاهي؟
اُڄ پٺيان اُڄ ناهي پوءِ ڇاهي؟
مرگه نٺني!
مان متان ٿڪجي پوان،
تو منجهان ٿڪجي پوان،
ڪجهه ٿڪو آهيان اڃان ٿڪجي پوان!
ريت تي رُلندي ڪِران ٿڪجي پوان!
سُڄ جا نهن ڪيترا اڄ تيز آهن،
ڄڻ ته منهنجي لاءِ سي مهميز آهن.
تون نه ايندينءَ رُج ۾؟
ڏس! قدم منهنجا عدم جي سُڄ ۾
ڄاڻ پهتا
ڄاڻ پهتا

هو لئبريءَ کي ساڙن ٿا
هو تالسئاءَ لٽاڙن ٿا
۽ گانڌيءَ کي چيٽاڙن ٿا
۽ مون وٽ ساريءَ دنيا جو
جيڪو به ڪتاب ڏسن ٿا سو
هو ساڙن ٿا.
ڄڻ ڪوس گهرن تي ڪيئي هليون
جي جهڙپ ڏين ٿيون ڇيڙن تي
ائڻ ورق ورائيندي تن کي
جنهن وقت مليون
کي تصويرون،
ملهوش مصور گويا* جون
هو نظرن سان چيچاڙن ٿا
۽ انگ انهن جا تاڙن ٿا
پوِتن جا ننگ لٽاڙن ٿا
هوينهنجن مڙن پوِتن سان،
۽ اسلامي رانيون سان
هو رنگ انهن جا رهڙن ٿا

* گويا = هسپانوي مصور جو نالو

۽ اوري پاڙي ڇهڙن جا
 ڪيڏا نه گليلا اچن ٿا،
 جڻ ٻاهر ٻيلا اچن ٿا
 ٿا جن ۾ سَوَ هاتار ڦرن.
 هو چيئن جنن چنگهاڙن ٿا،
 دَر وٺن ** پتي ٿي واڳونءَ جنن
 هو ڪيئي ماڻهو واڙن ٿا،
 هو لئبريءَ کي ساڙن ٿا.

** وٺن (Van) = گاڏي. اهو لفظ سنڌي ٿي ويو آهي.

ڇا تنهنجي ڦاسي وسري وئي!
هي آهن ساڳيا ڪافي- گهر،
۽ تن ۾ ساڳيا دانشور،
جي ٻهڪن ٿا ۽ ڳالهه ٻڌي ڪا ڇهڪن ٿا
ڄڻ ٺڪر آهن ٺهڪن ٿا،
تن جا ويچار ڀلا ڪهڙا؟
اقرار به ڪافيءَ جا پيالا
۽ سار به ڪافيءَ جا پيالا
هئا تنهنجا يار ڀلا ڪهڙا،
ڇا تو ڪنهن وقت سڃاتا ها؟
هو پگهر پورهئي وارا جي
ڏينهن تتي هر ڪيريندا ها،
مينهن وئي ۾ جي ويندا ها
روز ٻنين تي ڏانڊن وانگر
سياسي هٿ چراندن وانگر
موقعي لاءِ نه هو ڏسندا ها،
هو مل- مزدور به مل مان جئن
ڪلهه ڏهڪي تنهنجي دل مان جئن
تو لاءِ لڳائيندا نعرا
گهر ويندا ها،
انسان اهيئي ها پيارا
جن سچ پچ تو سان پيار ڪيو

اقرار ڪيو،

جن کي تون سهارو سمجھو،

تن کي تون بهارو سمجھو

پنهنجي ڪرڪ چواريءَ لئه!

تون ئي چئه ڪنهن هاريءَ لئه

تنهنجي جيءَ کي جهوبو آيو؟

ڪله تنهنجي تقرير ٻڌي چو

پورهيت ٿي موڳو آيو،

پنڊال منجهان؟

چا توتي هن جي چال منجهان

ٿي ڪانه بکي ڪله مايوسي،

هو چيني ها توڙي روسي،

سڀ ٺاه ٺڳيءَ جا ٺاهن پيا،

هو امريڪا ۽ سائاري

سڀ چاهن پيا،

جا قاسي توکي اچڻي هئي

جا آئي پي،

پر هر هارين جي سڏڪن ۾

اڄ پي مزدورن جي من ۾

تون زنده آن،

پاينده آن!

جا گذري وئي سا گذري وئي،

پر تنهنجي قاسي وسري وئي.

سو ڪئن چئجي!

سو ڪئن چئجي!

هو ديوارن تي سو نعرا لڪرائن ٿا،
پو روز اهي ڊهرائن ٿا
تاريخ مٿان هو باهن ٿا،
۽ مسجد مندر ڊاهن ٿا
۽ ڪنڌ ڪڪوري لاهن ٿا
هو ٻارن جا،
تن هارن جا
تقدير وڌا جي ڌرتيءَ تي،
۽ هڪ ٻئي جي من ورتيءَ تي
ٽوڪارن ٿا
۽ ڏينهن اڳوڻا سارن ٿا،
جنهن وقت نه ماڻهو ماڻهوءَ کي
اڄ ڪالهه جيان کائيندو هو،
جنهن وقت ڪڏهن ڳائيندو هو
طنبور وڄائيندي ڌرتيءَ،
جي ڪنهن جو سيڻ نه ٿيندو هو
هو ڪنهن کي ويڻ نه ڏيندو هو،
اڄ دنيا ڪنهن هاتار جيان
ڏسُ ڏند ته ڪيڏا ٿي ڪرتي،
ڪيڏا نه اکين ۾ موري سر
جي ڏندلائن ٿا منظر کي!

تو چالڻ ڪنهن ڏاتار جيان
 اڄ تن تي ذات وڃائين ٿو؟
 ۽ باقي عمر ڳنڍائين ٿو
 تون تن جي جهيڙن جهيڙن ۾،
 ۽ ايڏن روڪن رڳڙن ۾؟
 ڏس شام سلوڻي آئي آ
 ۽ سورج پنهنجي سندرڻا
 ڪڻ پائيءَ تي ڦهلائي آ!
 هن وقت هوا ۾ ٻاٽيڀر
 جيڏانهن آفق ۾ اڏرن ٿا
 ڪيڏو نه چڱو ٿي جو تون شاعر
 ٿيڏانهن انهن جا ڪي رستا
 تون پنهنجي لاءِ لهين ڳولي،
 ڇا لاءِ ته جيڪو ٿو ڀولي،
 تو مان سو چڻ ته ڀرندو آ،
 اڄ ماڻهو چڻ ته درندو آ.
 ڪجهه اُن کان دور رهين ته چڱو!
 ڪجهه اُن کان دور رهين ته چڱو!!

بورِي* بازار کُلي پئي آ
آپه اڳي جشن ڪارن جي،
جت ٻم ڦاٽو ڪجه سال اڳي،
ات ڪارنهن آ ديوارن جي،
پر ڪنهن کي هاڻي ياد ته هُو
جي ڪاله ڌماڪي ماري ها
(ڪي پنهنجا ها ڪي ڌاريا ها)
سي ڪيئن مٿا، ڪيڏانهن ويا
هُو دونهُون دونهُون لاش چڏي،
۽ روتِيءَ لاءِ تلاش چڏي
تن چنڊ چپاتي کاڌي هئي،
۽ رات لڻي چپ ساڌي هئي
سڀ ستر گتر چپ هيا،
۽ چوڌاري گهر چپ هيا
۽ روحن ۾ جي ناليون هيون
سي ماڻهوءَ رت سان آليون هيون،
ڪوئي به ته ڪونه هيو تن وٽ
جنهن وقت ڪٿا پيشاب ڪري،

* بورِي بازار = ڪراچيءَ جي مشهور بازار.

اوڏانهن هڏن لاءِ سونجهڻ پيا۔
 ماڻهوءَ کي سارَ وِسارَ نه آ
 جيسين هن کي اخبار نه آ،
 پر هو جيڪي بي وقت مئا،
 هو کير هئا؟ هو کير هئا؟
 جي پنهنجا نوٽ ڳڻيندا ها
 اڪروٽ هيا ڄڻ سِر تن جا!
 ڪهڙو نه چڱو، انبوه ڏسي
 مان ڪونه وِيس ۽ جيئان ٿو!
 ڇا لاءِ ٿيان ٿو آءُ کڄي؟
 ۽ ڇو ڪائي وه پيئان ٿو!
 ويو آمر پنهنجي چالِ چلي
 ۽ هر ڪنهن کي هيسائي ويو،
 ۽ پنهنجو پاڻ مڃائي ويو.
 هو وقت گذرڻو، گذري ويو.
 سڀ ڪجهه ماڻهن کان وسري ويو؛
 ڪي روح تجوڙين جهڙا ها
 ۽ گونگاها ۽ ٻوڙا ها
 سڀئي ويا ڪيڏا نوٽ ڇڏي
 هي لوڪ لڏي،
 ڪنهن گمناميءَ ۾ پاڻ گڏي!
 اڄ ڪنهن به ٿڌي
 ڪوئي به نه تن کي ساري ٿو،
 بس، ويساري ۽ واري ٿو
 اڳ وانگر ٿي بازار هلي

۽ ڪو بيهي ٿو ڪارِ جهلي
 ۽ نوٽَ ڪڍي ٿو کيسي مان،
 وهنوار ڪري ٿو تيسي مان،
 ڪجهه ياد نه هن کي اه هتي،
 ڪلمَ بِمَ ڏني هئي باه هتي،
 ڏسُ ڪيڏي خلق چلي پئي آ!
 پوري بازار گلي پئي آ!

تو نيٽ ته دنيا بدلائي
چئه آه ٻنهي ۾ ڪير وڌو
تون يا سچ اڙي گڏيلو*؟
مون ڳاله ڳجهارت ۾ ڳائي
ڪهن ڪيئن چيو، ڪهن ڪيئن چيو؟
پر پڇئي آه سڀاڻي وٽ،
پر گروي آهي تائي وٽ
جا ذات ڪڏهن موڪي ويندي،
مون ڳاله پئي جا ورجائي،
سا نيٽ حقيقت ٿي ويندي.

تنها، تنها، تنها
جيئن برهم پُترا آ تنها
ناريل هيا يا اُن تي نارين تڻ هيا
ڪجه سوپارين جا وڻ هيا،
يا ڳوٺ ڪناري تي، جن ۾
گوڏول* هئي ۽ ڏڻ هيا،
تن مان وڻي ٿي نديا تنها؛
دور هماليه مان نڪتي هئي
جئن هوءَ پهريون ڀيرو تنها
جنهن جاءِ اُها ٿي چور ڪري
۽ آهي پويون ڀيرو تنها
تيسين ناهي ڪنهن ٺاڀر ۾
چُپ نه آ تنهنجي چُرپُر ۾
پيدا ٿي ناپيد ٿي هئي
ساگر ۾ به ته پيد ٿي ٿي،
ماڻهوءَ سڀنا تنها
ڪوبه نه گڏ آ، تنها
سڀ لڻ سڌ آ تنها

* گوڏول = ڳڻن جي آڏايل ڌوڙ

جنم مرن جي ڏس، هر ڪنهن لاءِ
 آهي ساڀيا تنها
 مٽي تنها
 آ جانڊوڪي چٽي تنها
 امر! منهنجي
 هر جيون جي گهٽي تنها
 ڪنڊا تنها، اھ ڦلن جي سيجَ به تنها
 هيچَ به تنها
 هنجون تنها،
 نيٺ ته تون مان آهيون تنها،
 آءُ به تنها جئن تون تنها،
 تنها، تنها، تنها!

نندڄا لاءِ تون
 آيترو وقت منهنجو وڃائين پئي؟
 اٿن ته ناهي ته موتي اپائين پئي
 سانت جي سڀ ۾!
 اٿن ته ناهي چپي چپ ۾
 ڪي وٺيون تون وڃائين پئي؛
 جي ڦٽي گل پهاڙين مٿان ٿيون پڪيڙي ڇڏن،
 چنڊ تارا انهن ۾ سهيڙي ڇڏن،
 واءِ جي سمنڊ مان
 ماڪَ موتي اُسُ لاءِ ميڙي ڇڏن،
 سوچ جا ڪوھ گيڙي ڇڏن
 * ڪوسَ تن مان پري پياس وارا پيارين پئي
 آس ڪا جيءُ ۾ تون جيارين پئي!
 ماڳَ جي ماڳَ ۾
 جاڳَ ئي جاڳَ آ،
 پاڳَ جي پاڳَ ۾،
 جاڳَ ئي جاڳَ آ
 نند! تون جاڳَ ۾ روز ڳائين پئي؟
 وقت پنهنجو سڃايو وڃائين پئي؟
 رات جي ڪنوار کي
 باڪ مينديءَ جيان تون لڳائين پئي؟
 جاڳَ ۾ راڳَ ڪيئي جڳائين پئي
 ماڳَ تن جا پَسائين پئي
 نندَ ڪيئي اُٿي هار پائين پئي
 زندگيءَ کي سڃائين پئي؟

هو پيل جو وٺ ڦٽي ديوار ۾
 شهر جي آندين گهٽين ۾ ڪيئن نه ڪجهه ڳولي پيو!
 ڪير ويو هو سڙڪ تان ٿي ڪار ۾؟
 مان ته ٿو ڀانيان ته ڏامر جو تئل رستو به ڪجهه ڦولي پيو!
 ڪارخاني آه دونهائي هوا
 هل جنهن ڪاٿي هوا،
 ۽ ڪيو رستو آفت جي پار ڏي،
 ڄڻ پئي سوچيو آفت جي پار ڏي
 آدميءَ لاءِ مان سوين ڇيڙا ڇڏي، نڪري وڃان!
 دور هن کان ايترو اُڌري وڃان
 جو وران ٻيهر نه ڌرتيءَ ڏانهن مان!
 ڍانڍ جي ٻاري پيو
 ڍونڍ جي ٺاهي پيو ۽ آدمي ماري پيو،
 پل انهن کي پاڻ ڪاٿي،
 ڇو آلائي
 ڌرتيءَ کان ڪرپ ٿي مونکي اچي!
 آدميءَ جي زندگيءَ کان ڪرپ ٿي مون کي اچي!
 ڏوٽ صدين جي لاءِ مون کي جنهن ڪرايو آه اڄ!
 پڻ ماڻهوءَ ماس سان ايڏو پرايو آه اڄ!

هي مري ويو هو مري ويو،
 جو ڪڏهن مرڻو نه هو مائو* مري ويو
 ۽ انهيءَ جي جوءَ ڦاهي تي چڙهي،
 هي پڙهي تو ڪونه ڄاتو آ اڃان!
 موت تنهنجي تاڪ ۾ ڇو آ اڃان؟
 تون به ان لاءِ گرھ
 موت اڄ تائين نرھ
 ناھ لقمي کان ڪڏهن،
 هاڻ، ڪڏهن.
 مون ٻڌو آهي ته ڪو تائو** هيو
 موت جنهن کي ڪونه ماريو آ اڃان!
 واسندو ورجائو هيو
 ڪوئي ڪنفيوشس**، انهيءَ آ موت کي تاريو آ اڃان!
 ڪالهه ٻهرايو هيو
 اُن جو مندر، ڇا چوان مائوءَ ڇو؟
 هو مگر ڌڙڪي پيو
 چين جي دل ۾ اڃان!
 مان تڏهن توکي مڃان
 تو ڪڏهن بندوق سان تائو اُڏائي جي سگهين!
 ڪوئي ڪنفيوشس مٽائي جي سگهين!

* مائو = مائوزي تنگ
 ** تائو ۽ ڪنفيوشس = چين جا ٻه پيغمبر

هو توکي کونه چڏيندا
تون هاري آڻه، پروھت آڻ،
تون شاعر آڻه صحافي آڻ.
مزدور اچين ٿو تون مل مان
تون توڙي تن لاءِ معافي آڻ
هو توکي معافي ڏيندا؟
هو توکي کونه چڏيندا.
ڇا لاءِ ته تون ماڻهو آهين،
ڪئن بخشيندا تو ڪاريهر،
ڪنهن وقت ڪٿي هو ڪارا ڪر،
هو توکي نيٺ ڏنگيندا،
هو توکي کونه چڏيندا.
جي تو وٽ ڪو 'آندي' * آ
تون جنهن سان پيار ڪيو آهي
هي توڙي پوءِ چلي ناهي
هو توڏي موٽي ايندا.
هو توکي کونه چڏيندا.
هر وردي ساڳي وردي آ
هي ڌرتي ساڳي ڌرتي آ
هر ملڪ هتي چڻ چلي آ
نڪ، نو، نا ساڳي ٿيندا،
هو توکي کونه چڏيندا.

*آندي = چليءَ جو ڪنهن وقت پرڙيدڻ

نظـم جو پاڻي نقابِ ديس کي تو آ ڏنو!
 ٻن گهرن جي وچ ۾
 ڄڻ ته آهي ڪا رسي
 تون پيو جنهن تان گهمين!
 ۽ هوا کي اٿن چمين،
 ڄڻ ته پاڻيءَ ۾ حباب
 سير ۾ ڪسڪي ويو!

ٻن گهرن جي وچ ۾
 ڪار ڪا ڪاسائڪي
 آدميءَ سان ڪن پيا
 بي سبب مارن پيا،
 سر جيئن ڪوئي رباب
 اوچتو ٽرڪي پيو!

ٻن گهرن جي وچ ۾
 ڪيترا سر ٿي وڳا
 ساز ڪو گونجيو پئي؟
 هاڻ هل آبي حساب
 ميرُ ايتو آ ڪنو!

ٻن گهرن جي وچ ۾
 ڪيترا اڄ رت* - جڳا!
 ٿا وڃن ڪارا ڪڪر
 ڄڻ ته اونداها ٽڪر،
 زندگيءَ لئه اضطراب؛

چند جو ڪنهن کي پتو!

* رت جڳا (هندي) = رات جو ڏيڻ تي اوجاڳو.

اڙي! هيءَ ناري
پرھ کان به پياري
هتي ڪيئن آئي؟
هتي سڄَ جي لاکَ وانگر
هتي کيرٿر جي مٿان باک وانگر
بکي ڪيئن هن جي پيلائي؟
ڪٿي آڳِ ملي آ
ڪٿيءَ جي ڪڪرَ جيئن ٿلي آ؟
اها سونهن آڳِ جي ڏنل آ
اها باک ۾ جا پئل آ
سُڳند آه منهنجي ڪڏهن آڳِ به آ ڳندِ آئي،
جڏهن پندِ آئي
نمي نمرِ مٿانئس پئي پورِ اڇلايو،
هوا وارَ هن جا وِڪيڙي، پئي جيءَ بهلايو،
اها سڄَ جي ٽڪَ جهڙي
اها ساهَ جي چڪَ جهڙي
لکن ۾ اها هڪَ جهڙي
بهارون لتاڙي،
صبا جيئن آئي،
هتي ڪيئن آئي؟
هتي ڪيئن آئي؟

خبر ناهي ته چو تون ڪونه آئينء؟
بهارن چيو ته تون ايندينء،
هوائن ۾ خمارن چيو ته تون ايندينء،
وري بيهار ڪهندينء تون، نه رهندينء تون،
اڪين جي آبهارن چيو ته تون ايندينء،
گهٽائون ٿي وئي آهين وري آئي نه آهين تون،
اڳي جئن چانو ٿي چائئي نه آهين تون،
يلا آڪاس ايندو آ
پڇان ڪهڙي ستاري کان پتو تنهنجو؟
وئينء جڻ سمنڊ ۾ پيهي
پڇان ڪهڙي ڪناري کان پتو تنهنجو،
رڳو هي گيت ٿي منهنجو سهارو آ
پڇان تون ان سھاري کان پتو تنهنجو،
خبر ناهي ڪٿي آهين؟
خبر ناهي ڪٿي آهين؟

متان سمجهين جوانيءَ آند ۾ تون ۽
تہ توڏي موت اچڻو ڪونه آهي!
اها بندوق تنهنجي ڏيه کي ڌاري تہ سگهندي
مگر ڪنهن وقت تنهنجي موت کي ماري نہ سگهندي!
هزارين انقلابي مارجي ويا
اهو ٿاڻو بہ آيو تارجي ويا
نہ ڄاتو زندگانيءَ آند ۾ تون
تہ تنهنجو موت آڳ يا پوءِ ايندو ۽
هجين جنهن لوءِ ۽ ايندو!
اگر ان کي مٽائي ٿو سگهين تون
تہ ان جڻن انقلاب آهي نہ ڪوئي
تہ ان وانگر شراب آهي نہ ڪوئي
اڙي او ميگسارو آ اها مِيءَ
نہ جنهن جهڙي ڪٿي ڪا آھ ٻي شيءِ
انهيءَ جا گيت ڳايو!
اها ئي انت ۾ آ جيت ۽ ڳايو!

مان خواب جيان جرڪان،
اي سنڌ وري توتي مهتاب جيان جرڪان.
ڪنهن وقت ٽپي توکي جي آءُ ڪڏهن لويان
شل لڙڪ ٻه ٽي پويان
۽ هارَ وجهان توتي!
ڪا سارَ ڏيان توکي
جو وقت ويو گذري توڏانهن وري موٽي
رابيل پٽيان ايڏي
جو جڳ سڳندون ڏي!
جڻ جندُ جو ڪيڏي
بيڪار سڪا ڪوٽا تو ڪالم گتيا آهن
جي وقت ڇڏيا ريئي،
۽ ڪونه مٽيا آهن؛
ڪوئي ته ڇڏي ميٽي
هينئر ته آجائي آ،
يا اڄ به سڄائي آ
جا سارَ سميتي تو گلدان جيان آهي؟
انسان ڪٿي تو وٽ انسان جيان آهي؟
اڳ کان به برو آهي

حيوانَ جيان آهي؛
 في الحال تہ مان توتي هي سازُ پيو ڦوڙيان
 پر ڪيئن اها ٿوڙيان
 جا ماڻ اڃا مڪليءَ چوڌارِ وڃائي آ،
 جا ماڻ هوائن ۾ هر وقت سمائي آ؟
 مان هيءَ تہ ڄاڻان ٿو
 آ ڪا تہ حقيقت جا طوفان جيان آهي!
 گهمسان جيان آهي!
 ڪيڏيون نه صديون گهري تو نند ڪئي آهي
 تو اک پٽي ناهي
 مان گهنڊ وڃايان ٿو
 ۽ نند ڦٽايان ٿو
 اي ڪاش ٿئي تنهنجي هي ماڻ ازل جهڙي
 هي نند اجل جهڙي!

وارن وڌن سان،
 ايڏن سڏن سان
 تون ڪير آهين؟
 ٿا نين، ٽنهنجا مون کي پڪارن
 جن جي ميارن
 ۾ جُڳ آهين،
 جيڪي پڇن ٿا، ”سنسارُ سارو،
 تو لاءِ ڳولي ڪيڏو ٿڪس مان،
 ڪنهن جاءِ تي هو ٽنهنجو پसारو؟
 روئي نھاري ٿو لڻ پُرس مان،
 تو لاءِ ڏاڍي آئي ٿيس مان
 ۽ پو ڏنس مان
 تو آھ شايد نرواڻ پاتي!
 اڄ هيءَ جھاتي؟
 صورت سڃاتي
 مون آھ ٺھ پھ!
 چو هيئن ٻھ ٻھ
 ڌرتي ٻري ها؟
 تو لاءِ دل چو ڪارون ڪري ها؟“
 مان اوچتو ٿو توکي سڃاڻان
 ۽ هي به سڃاڻان
 تون انءُ آهيان
 جا مون ويڃائي ڪنهن زندگيءَ ۾
 ٻيهار پاتي، آهي سڃاتي
 اڄ شاعريءَ ۾!

مون کان منهنجو حال پڇين ٿو؟
زهر اکين ۾ ڪونه ڏسين ٿو؟
ڪوڙيون نظرون، جي چڻ ڪوئي خنجر آهن،
تنهنجو خون پيئڻ ٿيون چاهين،
تون جو منهنجو دوست هئين، پر
هاڻي منهنجو دشمن آهين،
پر پوءِ مان سوچان ٿو، ڇا تون
ان عزت جي قابل آهين؟
جو مان توکي دشمن سمجهان؟
پوءِ مان توکان
نظرون ڦيري، ميان اندر ٿو خنجر رکڻ،
تون ڪجهه ناهين،
ايءَ سزا توهان ڪافي آ،
ها سچ پچ تون ڪجهه به نه ناهين
بس، تهج آهين!

صبح هُجي يا رات،
مايا ڏاٽڻ*!
ڏند انهيءَ جا وِجَ هُيا جڻ وات،
مايا ڏاٽڻ!
تانگر چيو ٿي پرھ ڦٽيءَ پريات،
”مايا ڏاٽڻ!“
”پُونر پريو ٿي“ هيءَ نہ تنهنجي ذات،
مايا ڏاٽڻ!
سابَ رهي جي توسان تنهنجي تات،
مايا ڏاٽڻ!
تو وانگر هئي ساميءَ ساڳي ذات،
مايا ڏاٽڻ!
پاسو وٺ تون، گهٽ گهٽ اُن جي گهاتِ
مايا ڏاٽڻ!

* مايا ڏاٽڻ ڏندري (سامي)

جيءَ اڪيلي جاڻ

بهتر آهي.

وہ جا پيالا هي جي ماڻهن ڳاڻ،

جيءَ اڪيلي جاڻ

بهتر آهي.

توڙي سر تي وڃ ڪري ڪڙڪاڻ،

جيءَ اڪيلي جاڻ

بهتر آهي.

هر ماڻهوءَ کي ڪاريهر جي ڪاڻ،

جيءَ اڪيلي جاڻ

بهتر آهي.

ڏنيون ديورا نيٺ ته ڏيندا وات

جيءَ اڪيلي جاڻ

بهتر آهي.

لنءَ لنءَ جي تون لاڻ،

ٻاهر ڪاري پاڻ،

گهٽ هجن يا گهاٽ،

جيءَ اڪيلي جاڻ

بهتر آهي.

ڪاريهر سان ڪهڙي ياري
وَج، وَج، وَج!
اڏري نيٺ پڪيٽڙا ويندين
ڪو دم تو لڙ لڏندي تاري،
وَج، وَج، وَج!
ڪهڙا من جا ميت، آڙي تون
ديوندين جي دنيا ساري،
وَج، وَج، وَج!
چٽيءَ ڪٽيءَ ڦير نه هٿڙا
ڪهڙي دنيا؟ هي هٿياري!
وَج، وَج، وَج!
موتُ انهن کان بهتر آهي،
هيڏا پجرا، هيڏا ماري!
وَج، وَج، وَج!
دوتيءَ جي دڌڪار ڏهڻ ۾،
ڇوڦيرا ڏي ٿي چوڌاري،
وَج، وَج، وَج!
هو نيرو آڪاش چڱو آ،
مٽيءَ ڪهڙي مٽا چاري!
وَج، وَج، وَج!

ڌرتي ڪيڏي وڌ ڀاڳي هئي
گوگين* جي دنيا تياڳي هئي!
ڀونوچ سمنڊ، هوائون، جن ۾ وڻ لڏن ٿا،
سورج مڪيءَ جا ڀيلا ڀيلا
ڪيٽ ٻُڌن ٿا،
رنگ شفق جو چانيل آهي،
رانيل آهي
ڌرتي ۽ آڪاس اُٿاهون،
۽ هو ڪڪيون پوريون ناريون،
ننگيون ساريون،
ڄڻ ڪي ڳاهون
ڄڻ ته ڳجهارت هن ڌرتيءَ جي
ڄڻ ڪا ڀارت هن ڌرتيءَ جي!
پسو ڪونهي
نانءُ نه آهي
ٿانءُ نه آهي
پو به انهيءَ جو بُرش ازل جي رنگن ۾
ڪهڙن آنت-آمنگن ۾
آ مدھوش نه ڄاڻي ٿو!

* گوگين = هڪ مغربي مصور

ماڻهو هو تصويرن ۾
 ڪيڏو دور اُماڻي ٿو
 هن ڌرتيءَ کي واڻي ٿو
 چانڊوڪيءَ جي تنڊن سان
 ڄڻ ته خدا وانگر هو 'ڪُن' سان
 ڪا تخليق بڻائي ويٺو،
 هي سنسار سڃاڻي ويٺو.
 اٺن سي هن کي پرڻيون آهن،
 هي جي هن جون سرڻيون آهن
 هن جون تصويرون پڻ آهن
 ۽ ڄڻ تقديرون پڻ آهن.
 ڪاٺيل آهي
 بيماريءَ کان،
 پوءِ مصوَر ڇٽ ڇڻي ٿو
 پنهنجي من جا مٽ ڇڻي ٿو.

تون وٽينءَ جئن ڪونج ڪيٽيءَ تي اڏامي
ڏيکُ پنهنجو ڪونه ڏئي،

۽ شفق ۾ گم ٿئي،

رات اونڌاهيءَ ۾ تارا آڱريون پنهنجون وڌائي

جا چڏن مون کان چپائي،

چا هوائن کان لڪي تو

هٻَ ڪا ايندي ڏني آ؟

۽ چُبي سا گلَ جو سِينو چڏي ويندي ڏني آ؟

جي سڳند آهين ته پو تون ڦهلنديءَ

ڪئن اڪيلو ٽهلنديءَ؟

واسَ کي واري نه سگهنديءَ، ڪيترو چپنديءَ تون؟

جيترو چپنديءَ تون

اوترو پڌرو ڪنديءَ تون پاڻ کي.

اهو تون نه ڄاڻين
 ستارا به شعلا ٿين ٿا
 نه ئي تون سڃاڻين
 ته اهڙا به لمحا ٿين ٿا
 جڏهن چند آ تاج وانگر،
 جڏهن شاعري شاهزادي لڳي ٿي،
 جڏهن ساهُ سوراج وانگر
 ائين آه آزاد، آڪاڙ جُونِ جڻن هوائون،
 جڏهن لفظ بڻجي خُدائون
 نيون ڪائناتون اکين کي ڏين ٿا،
 تڏهن حسن لئي هو ثباتون ٿين ٿا،
 جڏهن هو پين ٿا
 اُهي جام جي بادلن ڪونه پيٽا،
 جڏهن هو وسيا ٿي سَلن ڪونه پيٽا،
 اڃا شاعري مٽي نرالي پيڻي ٿي،
 ازل جي صراحي اڃا ڪانه ٿي آه خالي، پيڻي ٿي،
 انهيءَ کان وڌي ڪيپَ ٻي آه ڪهڙي؟
 اها شاعري جيٽَ جهڙي
 نه هر ڪنهن ملي ٿي
 ائين آه توڙي صدين کان ٽلي ٿي
 سُويمبرَ ڪنهن وقت ورلي ڪري ٿي،
 وجهي ڦول- مالا انهيءَ ڏي وري ٿي
 وڌو آه سنسار جنهن جهول پنهنجي،
 گهٽائون سڀيون رهيون ٻولَ جنهنجي!

تون نيٺ ايندينء
دل جي گواهي ڪيڏي سڃي آ!
ڪنهن هيئن ڌر تي نڪ نڪ ڪئي آ؟
جڻ چنڊ آيو
منهنجي اڱڻ ۾!
جڻ آس وڻ ۾
ڦل ڪيترائي جائِي لڏن ٿا!
جڻ مَن - نديءَ ۾ آ ويڙ آئي،
۽ عمر ساري آهي سڄاڻِي!
هي ڪير آئي؟
ڇا هي پڇان مان
”تو دير ڇو ڪئي؟“
هو رات جي رڻي
ڪيئي ستارا آڪاش نيلي ۾ جي ٻڌن ٿا،
جڻ باڪ ٿي وئي
ڪيڏا پره جا
پنڇي هوا ۾ ٿا ڇهڇهائڻ
۽ گيت ڳائڻ
سڀني ڇپائڻ
ڇا ڇا صدين جا، سڀنا صدين جا!
مون عمر ساري، جاڳي گذاري

ڄڻ عڪس تڻهن جا من - آرسِيءَ ۾
 وَر وَر پيا ٿي!
 ڄڻ نيڻ منهنجا آتا لڳا ٿي
 ۽ پوءِ ٽڪجي
 هو تڪ پنهجا پوري سَٽا ٿي؛
 تو اوچتو ڪٿي
 دستڪ انهن تي
 ۽ چنڊ آيو منهنجي اڳڻ ۾،
 ڄڻ باڪ - وڻ ۾
 ميوو لڏي ٿو
 جو من چني ٿو،
 آدم حوا جي تقليد وانگر،
 ۽ پڻ ڪوئي انجیر وانگر
 ڪا شيءِ ڏکي ٿو
 ڪيڏو ڏکي ٿو
 جنهن وقت اُن تي ڄڻ هير وانگر
 ڪو پيار جهلڪو
 ڪنهن تير وانگر
 ڪوئي سڄي ٿو!
 بي چئن ٿي من ڪنهنجي مڃي ٿو؟
 ڪنهن جي مڃي ٿو؟

هي مڏ گهاٽو تون جو پٿين ٿو،
تنهنجي چُڪيءَ سان ڪيئي متارا
گھوما تڃن ٿا،
ڪا تڃن ٿا

چڻ ڪو وسيهر تن تي وري ٿو
جو جو مري ٿو
اُن جي امرتا آهي وڻيءَ ۾
تنهنجي گهٽيءَ ۾
ڪيڏا ازل جا اسرار آهن!
۽ يار آهن

جن راز ڄاتا ۽ تو سڃاتا
مخلوق کان جي روپوش آهن!
ٿا چاه چاهن
جيڪي انهيءَ جاءِ
جنهن اچيو آ، سنسار سِر جي
جئن شام ٿئي ٿي
ٿا نانو تنهنجي هو روز پيئن،
۽ ائين جيئن
چڻ موت تن لاءِ

ڪا ئي حقيقت ٿيڻو نه آهي،
چڻ موت حيرت ٿيڻو نه آهي
۽ زندگيءَ ۾ حسرت نه آهي،
پوري نه ٿيڻي آهي حياتي
جنهنجي بظاهر هر بي ثباتي

ڪوڪوڙ آهي
 چاهي نه چاهي
 ماڻهو نه مَرندو، پيار ورنديو!
 تنهنجيءَ گهٽيءَ ۾
 جنهن جي مٽيءَ ۾
 ڪوئي اثر آ، اڪثير وانگر
 ۽ ڪنڌ ڪيڏا اُن ۾ ڪُڏن ٿا
 ڄڻ گل لُڏن ٿا.
 اُن هير ۾ جا آهي بَسِتي،
 ماڻهو سرشتو ڪو ناه ٿئي
 هو روح آهي،
 سو ڪو آهي
 سو ڪوس جيڪو ڪن ۾ پري ٿو
 ۽ ائين پري ٿو
 جڏهن مڏ ماڻي
 وٽ ڳٽ ڳاڻي
 لاهي ڇڏي ٿو،
 ۽ راز کولي آزاد ٿي ٿو،
 تنهنجي خوشيءَ جا،
 ۽ تنهن دريءَ جا
 جنهن مان هوا جا جُهڪا اچن ٿا،
 ۽ سمنڊ جا ائين چُلڪا اچن ٿا.
 آهي سڀايل
 اندر لڪايل
 ڄڻ سمنڊ تو ۾!

هر وقت تهنجي هڪار آهيان
مان سار آهيان
سارين گهرين جي جيڪي گذاريون
تنهنجن چڱن ۾
اهڙن ڏڱن ۾
جن تي هلي تون ان واءِ وانگر!
تو ڪاڻ اڳر
ڪيڏو سڪي ٿو؟
۽ چنڊ هر ڪر
آ رات ساري
لهندي اتي ئي تهنجي ساري!
تو لڳ ڪماري
هي وڻ جيڪو ان ۾ ڪڙو آ
تاريون وڃائي ٿو آجيان ۾؟
شايد پريان ۾
جو ڏنڌ اهي، جو صاف ناهي
ان منجه تهنجي ڏولي اچي ٿي
جڻ واءِ ۾ ڪا چولي اچي ٿي
تهنجي ته آ، جا ٻولي اچي ٿي
ڏولي اچي ٿي!

سمجھان تہ ٿو مان ،
جي رات ايندي توکي سڏيندي ،
تون ڪونه ايندينءَ ، تون ڪونه ايندينءَ!
چاهيان تہ ٿو مان ،
اٺن باڪ نڪري
لوئيءَ مٿان ٿي جڻن لاک نڪري ،
جنهن وقت ايندينءَ ڳالهيون تہ ٿينديون ،
راييل ڦٽندي هيرون تہ اينديون
۽ دور وينديون ،
تنهنجون سڳنتون ،
واسي ڇڏينديون وسڻي سموري ،
ٿي واءُ ورکا مستي سموري
چوڌار نينديون ،
تنهنجن ڳلن جون
ڳالهيون تہ ٿينديون!
ڪنهن کي جهليندينءَ ؟
ڪنهن کي پليندينءَ ؟
سرتيون سلينديون ڳالهيون تہ ٿينديون!

سورج مڪيءَ جي پيلن گلن سان
هُو ڪيٽَ۔ ڪورا ڪيڏو پَرَن ٿا،
پوئِ انهن تي شعلا لڳن ٿا.
ڪا وهڪ آهي، جنهن تي ترن ٿا
تو سڄَ هُن ڏي وَر وَر چٽائي
هي ڪيرُ آهي سورج مڪيءَ جُئَن؟
دونهينءَ ڏکيءَ جُئَن؟
شعلا به آهي، دونهون به آهي،
سُونهون به آهي.
ان سونهن جو، جا پَر پَر پري ٿئي
سورج مڪيءَ جي پيلن گلن ۾!
جاسانجھ ٿيندي تھ ڀڄ نري ٿئي
بيهر وري ٿئي
جا باڪ نڪتي جا سڄَ اُڀري
تنهن نِجَ، اُڀري
جو سڄَ ۾ آ!
جو سونهن ۾ آ!

ڄاڻي نه ڄاڻي
تو گيت آڻي

اسرار تهنجا

ماڻي نه ماڻي
هو پريت تنهنجي

هو پيار تهنجا!

واڻي نه واڻي
اوجهاڻ تهنجا

۽ ڄار تهنجا!

پر تو سڃاڻي
اشجار جيڪي

اشعار تهنجا!

۽ تو کسائي

هو وار تهنجا!

سنسار تهنجا!

سنسار تهنجا!

ڪيڏو ته اڏن ٿا ماڻهوڙا!
 ڪنهن وقت لڏن ٿا ماڻهوڙا!
 تون ڇا آهين؟

تو لاءِ گهڙي جا طيءَ آهي
 سا طيءَ آهي،
 تو لاءِ مداوا طيءَ آهي،
 جيڪي اڳتي آ طيءَ آهي،
 هي ساري دنيا طيءَ آهي.
 جا شيءِ آهي،
 سا طيءَ آهي.
 جا ميءَ آهي،
 جنهن ساڻ خمريل آ ماڻهو،
 ۽ اُن تي واريل آ ماڻهو،
 تنهن وقت سندس جا ليءَ آهي،
 سا طيءَ آهي،
 ۽ هيءُ به طيءَ آهي ته ڪڏهن
 هي جڳ ڇڏن ٿا ماڻهوڙا
 هر وقت لڏن ٿا ماڻهوڙا!

تون ڇا آهين؟
 تون ڇا آهين؟

ننڊ ڪيڏي ٿي اچي
تڪ ۾ منهنجا چير اٿن ٿا جهڪن
جيئن ڪو نيٺ ٿا جهڪن طوفان ۾!
نيرڻ منهنجا ٿا ڏڪن
جاءِ ڪنهن سنسان ۾
۽ پڙاڏا ٿا پُرن
رات جو گنبد ڏرائي ٿو پيو،
چند تارا، سڀ لڪائي ٿو پيو،
ڪيترا فانوس ها انسان ۾!
سڀ گهڙيءَ لاءِ ڪو وسائي ٿو ڇڏي،
موت ۾ هر شيءِ ڇپائي ٿو ڇڏي،
موت جيڪا ننڊ آه جاءِ باڪ جو ويندي ٿي،
باڪ ڪا ويساڪ جي
جاڳ- اوسيٽرو ڪري
ڪوھ تي پيئي پري
مارئيءَ وانگر گهڙاءِ
زندگيءَ جا بي وڙا
پل وساري ٿي ڇڏي
ڏينهن ڪو ٻيهر اُپاري ٿي ڇڏي!

دود ساگر* لاءِ ڪو ماڻهو به آ؟
يا ڪڏهن ناياگرا**
ڪنهن سمايو آه بوتل ۾ پيلا؟
اڻڻ منهنجيءَ شاعريءَ کي ڏس نه تون
زندگيءَ کي ڏس نه تون
زندگي جنهنجي نه آ ڪا ابتدا،
۽ نه ڪا ئي انتها،
ڪئن انهيءَ کي سمجه ۾ پنهنجي سمائي ٿو سگهين!
شاعريءَ کي ڪيئن پائي ٿو سگهين!
تو اڙي نقاد! ايڏي وهڪري مان
آ پريو هڪ بُڪ اڃان!
بي ڏنو آ ڏک اڃان
ڪيستائين جَر وڃي ٿو دور دور
تون ڏسي سگهندين نه مُور!

* دود ساگر = گوا مان وهندڙ آبشار
** ناياگرا = آمريڪا جو آبشار

چاه ۾ ڪو چاهُ ڪونهي
ساهُ منهنجو ساهُ ڪونهي!
پاڻ سان سڀ ڪجهه ڪئي وئينءَ
پوءِ به دل سائيءَ ڇهر تي
ٿي چوي لپتي پوان
۽ مٿي وڻ ۾ پرندي کي چوان،
”تو ڪڏهن هُن کي ڏٺو آ؟“
”هوءَ جا رابيل جنن آ؟“
”گيت تو هُن تي چيو آ،“
”گيت مون جنن تون چئي سگهندو ته آهين
”پيار ۾ سڀ ڪجهه ڏئي سگهندو ته آهين؟“
واءُ کان جيڪر پُڇيان
”هو سڳندڙ يا وار هُن جا رات جي راڻيءَ جيان
”واسُ تن جو تو جڏهن ڦهلايو؟
پيار ڪو توکي به هُن تي آيو؟“
ها مگر سو واءُ ڪونهي
جو گهليو پر سال هو هِت،
ها اُتي پر سال وارو گاهُ ڪونهي
آنءُ ويٺو آهيان جِت
هوءَ ساڳي ڪيئن هوندي؟
هوءَ ساڳي ڪيئن هوندي؟

سِرَ لُئدين شهِسوارَ

ڪيستائين ۽ ڪيستائين!

ڌڙ لٽاڙيندي پئي تنهنجي ڌڪارَ؟

ڪيستائين ۽ ڪيستائين!

ڪيستائين موت جي وڃندي ستارَ؟

ڪيستائين ۽ ڪيستائين!

ان مٿان مضراب جا هر وقت وارَ؟

ڪيستائين ۽ ڪيستائين!

زندگانيءَ جو جو هڻن تارَ تارَ

ڪيستائين ۽ ڪيستائين!

رت جا رِيلا وهن جڻن آبشارَ

ڪيستائين ۽ ڪيستائين!

ڪونه ٻڌبي آدميت جي پُڪارَ؟

ڪيستائين ۽ ڪيستائين!

اي خدا! هن خلق کي تون مَت ڏي

هر ڪنهن کي چَت ڏي!

هر ڪنهن کي چَت ڏي!

ٲو اچي طوفان وانگر، ڪجهه ٻڌين ٿو؟
دُور تان گهمسان وانگر ڪجهه ٻڌين ٿو؟
ڪيئن چئجي سنڪ ڪنهنجا ٿا وڃن!
قافلا ڪهڙا اچن؟
دوڙ ايڏي آ آئي چڻ سڄ جِيڏي آ آئي!
ڇا ڊنو زندان وانگر، ڪجهه ٻڌين ٿو؟
ڏس در و ديوار ۾ ۾ ڪن پيا،
ڪير ٿي آزاد ٿم ٿم ڪن پيا،
اوچتي امڪان وانگر، ڪجهه ٻڌين ٿو؟
ڇا گهڻا گهنگهور ٿي ڪاڻي اچي؟
ڄڻ ته زوران زور ٿي ڪاڻي اچي،
ڇا هوا ۾ ڪان وانگر، ڪجهه ٻڌين ٿو؟
هيءَ زخمي زندگي ٿي ڪنهن وڻي!
موتُ ڪنهن تي هيئن مرهم ٿو هڻي؟
درد جي در مان وانگر، ڪجهه ٻڌين ٿو؟

پيار جي ڪا مُندَ ناهي؛
پيار لاءِ برسات ڪا ناهي ضروري
رات ڪا ناهي ضروري؛
هي جڏهن چاهي ڪِري
تو ڪڏهن جُهرَ ۾ ٿري؛
هيءُ ڪو سورج مڪي ناهي ته اُن لاءِ سِجَ گهرجي!
۽ نه اُن لاءِ سِجَ گهرجي؛
اوچتو من ۾ ڦٽي ٿو ڳل جيان
اوچتو ڪنهن پُل جيان
ٿي وڃي ٿو۔

ايترو اُمرت تڏهن هُو پي وڃي ٿو
ڪا به هن کي وه وهائي ڪا نه ٿي،
ڪا جُڏائي پوءِ ڪا ٿي ڪانه ٿي.
پيارَ ۾ ڪا شيءِ به وائي ڪانه ٿي
وڪَ وڌندي ٿي رهي
۽ اُنهيءَ جي تڪَ وڌندي ٿي رهي،
جيترو رستو وڃي ٿو ڪوبه اُن جو موڙ ناهي،
توڙ ناهي.

اي محبت! تون ته جئن گل مهر جو،
اوچتو ئي اوچتو،
وڻ ڦٽي پئي، ايئن آهين!
ڇا چوان مان ڪيئن آهين!
جئن شفق آ شام جو ٿيندي ائين
تون به دل ۾ آه ڄڻ ايندي ائين،
رنگ جي ورڪا ڪندي
ڪنهن مصور جي نئين سوداءِ جئن؛
تون ائين آ ڪڙڪندي
ويج ۾ کائي وراڪا واءِ جئن
۽ اُجالو ٿي وڃي،
زندگي ڀرپور پيالو ٿي وڃي
۽ نشو اُن کي نرالو ٿي وڃي
۽ سڄي رنج والم جو چن ازالو ٿي وڃي!

موت جي منجهڻاري ۾
جيئن ٻانڊي ٻار ۾؛
تن ملي وئينءَ!
تو ائين تاري ڇڏيو؛
مون ٻڌڻ جي ڳالهه کي واري ڇڏيو؛
هاڻ وڃ ۾ تو وڃان توڙي ڪنارو ڪونه آهي
تو سوا ٻيو ڪو سهارو ڪونه آهي
ڪيستائين تو ڪهان!
ڪيستائين تو ائين وڃ ۾ وڃان!
ڪيئن ڇڻجي!
ڪيئن ڇڻجي!

ڪيتري ويچارڙي
ننڊ ۾ آ ٻارڙي!
ننڊ جا ڪارا گلاب
اٿن چڻي پوندا، خموش!
نيٺ هن جا بند آهن
پر فرشتا ٿا ڏسن،
ڪي ازل جا دُور رشتا ٿا ڏسن،
ننڊ ڪڇي تنڊ آهي پٽ جي
جي چڇي پيئي، ته ان ۾ ڪيئن خواب
تون وري وجهندي ڄڻاب!
خواب هن جا پٽ جا ڳانا ته ناهن
جي چڻي ٻيهار جوڙين،
ننڊ ٿو هن جي نهوڙين،
ٿو اچي جنهن وقت هوش،
دُور ٻارن کان فرشتا ٿا وڃن!
ايترو ڇا لاءِ جوش
بند ڪر آواز پنهنجو، بس، خموش!

چَنڊُ! تَنهنجو جَهِيرُڻو*
ننڊَ جِي ماڻِي وَلوڙِي تُو پيو!
آنءُ ڏوڏِيءَ جِي دَڪِيءَ جڻن
تُو وري پوتيان اڪيون،
جڻ اهي تَنهنجون سَڪيون،
پينگه تهنجي لاءِ ناھي، راھ تهنجي ٿيون ڏسَن،
تون اچين جڻن، تِيئن ڪو جهوتو ڏين
روز سان هُو واءُ مَر!
ننڊَ منهنجيءَ کي نهوڙي تُو پيو،
روپُ تَنهنجو بي ٿيو!
چَنڊُ! تَنهنجو جَهِيرُڻو
ننڊَ جِي ماڻِي وَلوڙِي تُو پيو،
۽ چِنِي منهنجا چَپر
جڻ تَه هڪ پُٺِي کان وِڇوڙِي تُو پيو،
مَن وري تُو ڏانهن موڙِي تُو پيو!

* جَهِيرُڻو = منڊِيڻڙو

جر ڪندي
۽ شفق جي رنگ ۾ جهر جهر ڪندي
ڪونج جڻ ڪر ڪر ڪندي
دور، ڏاڍو دور تان
اوچتو ڪيٽيءَ مٿان
ٿي لهي،
(ڪيئن چوان ڪيڏانهن ٿي آخر ڪهي!)
پيارائن ڪنهن پار کان
لوڻ تنهنجي ڏي لڏي
۽ نه آڪيرو اڏي
ائڻ اڏامي ٿو وڃي توکان پري
گونج سان ڪيٽي پري!

موت سان هي ماسُ مَرندو،
سواسُ مَرندو،
سارَ تنهنجي ائن چُپي ويندي مگر.
يا اڃا پي ياد گيريون ڪيتريون
جيئن پاڻيءَ ۾ مڇيون
جي تري تائين وڃن،
سج جا يا چنڊ جا
ترورا تن تي سڃن
تير پنهنجا، ناه ممڪن!
ها مگر هي آه ممڪن
ڪوئي ماڻهوءَ مَن - تلاءُ
ڏيک تن جي ڏي ڪڏهن
جيڪڏهن
ڪو چوي مان هي هيس
۽ چوي هو پڪ سان!
تون فقط ڏسجانءِ هن کي ردِ بدران شڪ سان!

رات ۾ آهي چڙهي راڪاس جي
هي اماڙي آه جا اتهاس جي
باه ٿي پڙڪي مٿان!
تون ته ڳياڙيءَ سان اڃان
ٿو پيڙ پڙڪائين!
اٺن پيو سمجهين ته ٿو ٽڙڪائين
ٽنپَ توڙي توڻيون،
ڪيتريون ئي جوڻيون
هو هيا ترسي پيا،
نيٺ جو برسي پيا
چؤ طرف ڪاريون گهٽائون ٿي ويون،
بند ايندو سڀ گڏائون ٿي ويون
تون نٿو نڪري سگهين
جيءُ، پر جي جي سگهين!

ڪڏهن ڪنهن سِير ۾ آهين، ڪڏهن ڪنهن سِير ۾ آهين،
اڃا پيرِي پيو ڪاهين!

ڪڏهن منصور سوريءَ تي، ڪڏهن سقراط تي دانهين!
ڪڏهن دارا جيان سِر ڏين، ڪڏهن سرمد مٿان باهين!
هزارين روپ ها تنهنجا، ڪڏهن ٺاهين، ڪڏهن ڏاهين
هزارين چاه ٿو چاهين!

برائيءَ ۾ چڱائيءَ ۾ ڪڏهن لائي نه چائيءَ ۾،
ازل کان تون ائين آهين.

ڪڏهن ڪنڪر پيو ڪاتين، ڪڏهن رستا پيو کوٽين،
ڪڏهن گمراه ٿي موٽين.

ڪڏهن پويون گرھ آهين، ڪڏهن اُن کان نرھ آهين،
صليبون ٿو ڪڏهن گهلين ڪڏهن تلوار سان اُپري،
نئين ڪا جنگ ٿو جوٽين.

ڪڏهن سنگيت جي تاريخ آهين تون، ڪڏهن ڪا چيخ آهين تون،
ڪَڙو آهين، مٺو آهين آهين، مگر تون ڪنهن ڏٺو آهين؟
نه جيڪو ڪنهن ڪنهن پڙهيو آهي، ڪڏهن ڪئن راڳ

جوڙين ٿو

ڪڏهن ڪئن واڳ موڙين ٿو، ڪڏهن ڪئن واڳ موڙين ٿو!

سدائين روه روزين ٿو، سدائين واٽ ووڙين ٿو
 هلي ٿو سلسلو ٽنهنجو، ملي ٿو انت ڪو ٽنهنجو؟
 ڏٺو هر فلسفو ٽنهنجو نه آهي ڪو پتو ٽنهنجو؟
 سڄي سنسار کي سو وار ٿو ٺاهين، وري ڊاهين.
 ڪناري تي اڃا مَس ٿو پُڄين، ٻيهار ٿو ڪاهين.
 عدم تو لاءِ ڄڻ ڪوئي قدم آهي عدم چاهي؟
 ڪڏهن هي چاه ٿو چاهين ڪڏهن هو چاه ٿو چاهين!
 وري ٿو رنگ ۾ رنگين ڪڏهن تون 'نانه' ۾ ناهين
 ڪڏهن ٿو توه کان تاهين
 اڃا ٻيڙي پيو ڪاهين
 اڃان ٻيڙي پيو ڪاهين!

پيار تي ڪهڙي ميارَ

پيارُ ڪنهن جي وسَ ناهي.

”رنگُ؟ ڪهڙو؟ رنگُ ڪنهنجو؟

سَنگُ؟ ڪهڙو؟ سَنگُ ڪنهنجو؟“

پو به گل جي هيءَ سارَ!

ڇو ڇڏي آهي بهارَ؟

پيارُ ڪنهن جي وسَ ناهي.

هي ڦڙيون برسات جُون

رات گڏجي ٿي وسيون

نيٺ ٿينديون ڌارَ ڌارَ،

سِجَ کي رهندي نه سارَ.

پيارُ ڪنهن جي وسَ ناهي.

رات جو تارا ڏسَن ٿا

پيار ۾ پيارا ڏسَن ٿا

پو به هر ڪنهن پَنتَ پنهنجو؟

ڪنهن کنيو سَوَ ڪَنتَ ڪنهنجو؟

پر چيو ٿي انتظارَ

پيارُ ڪنهن جي وسَ ناهي .
پيارَ جو ڪو گسُ ناهي
ڏسَ هُنَ جو ڏسَ ناهي
پر گهڙيءَ جي لاءِ ساهي
ويو پرندو، ڪونه آهي!
پَل ٽڙي ڪيڏو به تار،
پيارُ ڪنهن جي وسَ ناهي .

تو ٻڌي آهي؟ لڪل آ گهنڊ ۾ ڪيڏي پُڪار!
بس چھڻ جي دير آهي؛
جيڪڏهن ڪوئي به چاهي
هُو وسائي آبشار
آ مني آواز کي ڪيڏي نه لار!
ڪو پروھت ناھ يار
جوڪٽين تائين وڃي اُن جي اُڌار!
هي اڪيلو گهنڊ آهي؛ نند جا جنهن تي خمار
ڪنڌ هُن جو ٿا جُهڪائن؛
سانت کي اُن ۾ سَمائڻ
تو ڏني آهي؛ ستل آ نند ۾ ڪيڏي پُڪار؟
گهنڊ ۾ ڪيڏي پُڪار؟

اچ تہ در پردا لڏن ٿا
 پو به ڪوئي ڪونه آهي
 بس، هوا آ!
 وڻ پٺيڙ ڪي جو ڦٽن ٿا
 هو مگر آيو نه آهي
 ڇا صبا آ؟
 ياد جا هي گل ڇڻي ويندا جڏهن
 ثابتي ڪهڙي تڏهن؛
 هي لڏيا ها!
 واءُ ۾ ڪيڏو ڪڏيا ها!
 پر اهو هٿ جو اچي تن کي پٽي؛
 ۽ سندن خوشبو جهڙي
 ڪونه آيو!
 ڪونه آيو!

تون هزارين شعر آهين
آنء ڪهڙو چونديان!
جو چيني جڳ ڪي ڏيان
جيئن ڪو سُرهو گلابُ؟
ڪوئي خوابُ؟
تون هزارين شعر آهين
جئن ندي تي وقت جي ٿا ترمرائن ترورا
چنڊ جا،
زندگاني جئن روانيءَ ۾ حُبابُ،
رات جئن ڪوئي ربابُ؟
گيت چيڙي اڻ ڳڻيا،
ڪيترو مونڪي وڻيا
وار تنهنجا
سونهن جا سنسار تنهنجا،
۽ مهاندا منهن انڌيري ۾ پره جا پار تنهنجا،
وقت سان وهنوار تنهنجا
ڪيترو آسان ها!
وقت جئن ڪشتي وڃي ڪا تير جئن،

تون لڳينءَ ٿي نيرَ جڻن؛
 پوءِ ڪنهن تقديرَ جڻن
 آچڳو ناتو اهو؛
 ناهَ پاراتو اهو
 تون جدائيءَ ۾ به ڪيئي شعر آهين!
 بي وفائيءَ ۾ به ڪيئي شعر آهين!
 سچ تہ تنهنجي ويجهرائي
 آشنائي-
 شعر سان اُن جي رقابت ٿي ٿئي؛
 پر جڏهن دوري حقيقت ٿي ٿئي؛
 تون پلي چاهين نه چاهين
 مون اڳيان آهين ڪي ناهين
 تون هزارين شعر آهين.

جو رکي ڏيڻو وٺينءَ
ٿو اڃا تائين ٻري!
وَتُ اڳ جڻن ٿي جَلِي
۽ پٽنگا ٿا اچن،
جڻ چييءَ جي چار ۾
ٿا مڃين وانگر نچن!
ڪيئن چئجي هو بچن
يا مرن مُرڪي ڪري!
ٿو اڃا تائين ٻري،
تون پيل جي ٿر اڳيان
جو رکي ڏيڻو وٺينءَ.
سو وساڻو ڪونه آ،
ٿو ٻري انسان ۾
چو وساڻو ڪونه آ؟
ڪجهه ته آ ان جوت ۾
جو اُجهامي ئي نه ٿي!
واءُ ڪيڏا وس ڪيا
پوءِ ڪامي ئي نه ٿي!
آنءُ ڀانيان تو سوا
ڪانه ٿي منهنجي سري؛
ٿو اڃا تائين ٻري
تون پيل جي ٿر اڳيان
جو رکي ڏيڻو وٺينءَ.

زندگيءَ کي چهڪ ڏيئي،
موت بيٺو تهڪ ڏي!
ريشمي خيمو ائين چيري ڪري
پيرَ ٿو پٽي پري؛
سجَ جئن چاقو سندس چمڪي پيو،
موت ناهي رات، جو
اوچتو اونده ٿئي،
موت توکي ٿو ڏئي
سوجهرو ٿي سوجهرو.
آنتُ جنهنجو ڪونه آهي.
جندڙيءَ جو ڏوجهرو
ختم ٿي ٿو، ڪونه آهي.
موت مصريءَ تڙ ته ناهي
پوبه ڪوڙو ڪونه آهي
ٻاهران وه ٿو لڳي، پر
وه. ولوڙو ڪونه آهي،
جڻ ته ڪو رابيل جو ڳل
منهن. انديري مهڪ ڏي،
موت بيٺو تهڪ ڏي!

اڄ سرءُ جي مُندَ ۾
ٿي جواني ياد آئي؛
پيار جي پهرين نشاني ياد آئي.
تو چُمي ڏيئي چيو هو:
”آءُ تنهنجي آهيان“
ڪنهن به ٻي جي ناهيان“
اوچتو سڀ زندگاني ياد آئي؛
عمر فاني ياد آئي؛
چنڊ هن گل مهر کان
رات جو ٽين پهر سان
آيو ڪيڏو پري،
پيار جون ڳالهيون ڪري؟

چڻ ته ڪنهن بادل پٺيان ٿو هو وڃي
ڪيترو اڳتي اڃان ٿو هو وڃي!
لهر هن کي جڻن ڇڏي درياھ ۾
آھ اڳتي ڪاھ ۾
چڻ ته ان کي جنگ آ ڪا جيئي،
پريشو ڪا شيءِ نه آهي!
ساز جون تارون ٽٽيون ناهن اڃا
پر اڳي جڻن ليءِ نه آهي!
آنءُ سمجھو شاعري
آھ تنهنجيءَ جاءِ تي، سارون ٽٽيون ناهن اڃا!
کوٽ تنهنجيءَ لاءِ ڪڏهن ڪارون گُتيون ناهن اڃا!
چو نه سمجھو آنءُ هي
چنڊ پي گل مهر کان
نيٺ وسري ٿو وڃي!
گل چڻن ٿا واءُ ۾
پيار ۾ ويساھ وِڪري ٿو وڃي،
چاھ نڪري ٿو وڃي!
ڏس پرھ جي هير ان سان اوچتو

آئون ناتو ڪيو،
پر اڳين لالاڻ ان ۾ ڪانه ا
ڪاڻ ان ۾ ڪانه آ
هیر جي ایندی تہ ڇا ویندی تہ ڇا!
مند جا

ڪيترائي پور آهن،
سور کي ناسور ناهن
هیر آ مرهم جیان،
ڦٽ ڇٽائي ٿي وڃي
سار ساريءَ کي اڏائي ٿي وڃي.

ڪيترا گل هيا
ڪله املتاس ۾،
قوه جوپن جيان
پيار جي پياس ۾!
اڄ سرءُ واءُ ۾
سڀ چڻي تاريون
چنڊ ڏي ٿيون ڏسن ڪئن نه ويچارئون!
چمڪڻيون چيچ لئه هو وڌائن پيون،
۽ اڳين پيار کي آزمائن پيون،
چنڊ ويندو رهي ٿو سرءُ واءُ ۾
چيچ ڪيڏي نه ٿو ڪو سرءُ واءُ ۾!

اَسَ جو تَرڪو پوي تو

ءِ چوي ٿو:

”ڪونه آهي.“

هیر جو جُهَلڪو اچي تو

ءِ چوي ٿو:

”ڪونه آهي.“

هي پُنا اڌ ۾ لکي؛

هو ويو ڪاڏي هلي؛

در مٿان کَرڪو اچي تو:

”ڪونه آهي.“

جڻ ته ڪو سَپنو هُيو

رات جو آيو هُيو

جاڳ جو دَرڪو اچي تو

”ڪونه آهي!“

هو هليو ويو

ڪونه ترسيو

”ڪونه آهي!“

”ڪونه آهي!“

”ڪونه آهي!“

تون انهي رستي مٿان ويندو نه ڪر،
 جنهن مٿان
 ڪاله نانا* ٿي ويو
 تاتيا ٿويي** ويو
 چيو ته ان رستي مٿان
 جو ويو موٽيو نه آ
 وقت ٿيو موٽيو نه آ.
 * جيئن جهانسيءَ مان وئي ڪا تيرَ جان
 ڪاله گهوڙي جي مٿان
 مون ڏٺو رستي آرڙ جيئن ڪئي هُلاَن
 وات ڦاڙي چٽ ته ڪنهن تقدير جان
 ۽ نڙيءَ مان هيٺ ترڪائي ويو
 ڪيئن هُن کي نيٺ ڳرڪائي ويو
 تون انهيءَ رستي مٿان ويندو نه ڪر!
 زندگي پياري اٿي
 شاعري پياري اٿي
 ڪاله 'غالب' جيئن 'ظفر' جي موت تي
 ماڻ ۾ هئو چٽ ته پرَ جي موت تي

* نانا، نانا صاحب،
 ** تاتيا ٿويي، جهانسيءَ جي راڻي - ۱۸۵۷ع واري بلوي جا اڳواڻ.

تون اهو رستو وٺي
 پَنڌ پنهنجي کي پُڄائي ٿو سگهين .
 پَنڌ ئي سڀ ڪجهه ته آهي
 ۽ جتي پڄڻو آڻي سو هنڌ ئي سڀ ڪجهه ته آهي!
 تون مگر ڪٿ ٿو مڃين!
 تون انهي رستي مٿان ئي ٿو وڃين
 جنهن مٿان
 چڻ هوا سان شرط جان
 ڪالم نانا ٿي ويو
 تانتيا ٿوي ويو!

هان تون سپ ڏن دولت ڪڻ!
هي هيرا جي سومنات جي هيرن وانگر
تيرن وانگر
تن جي ساري چاهت ڪڻ!
تن ۾ جي راحت ڪڻ!
سج هزارين هيرا آهي سنڌوءَ تي،
تن کي ڏي مون لاءِ ڇڏي!
سون شفق ۾ ايندو آهي
ڄڻ ته هماليه جيئڻو آهي
مان شاعر هان، مون جڻ شاهوڪار نه ڪوئي،
هي سارو سنسار نه ڪوئي
مون جڻ ڪڻندو!
مون کي وڻندو
جو گل آهي، ڏس سو سوني ڪاڻ ته آهي!
مون کي ڪاڻي ڪاڻ نه آهي.
هان، تون ساري شهرت ڪڻ!
پنهنجي لاءِ حڪومت ڪڻ!
مان هي سارا سڪا ڪوئا تنهنجي لاءِ ڇڏيان ٿو،

هي پاڻيءَ تي سارا ڦوٽا تنهنجي لاءِ ڇڏيان ٿو،
مون لاءِ هي پهراڻ هئا جو ڪافي آهي
مون لاءِ هيءَ تلافِي آهي
ڪپڙا، لٽا، عزت ڪرڻ!
سج لٽي جا لعل وگوهر تون مٽ ڪرڻ!
ڪرڻ لاءِ ڪرڻ!
سڀ ڪي وٺڻ!
اڄ هر ڪنهن جي حسرت ڪرڻ!
ڪرڻ! تون سڀ ڏن دلت ڪرڻ!

مان ڀٽائي ڪونه آهيان
مان ڀٽائي جي ٿيان،
'آءُ' توله ڪيئن ٿيندس؟
ڪو نرالو نانءُ توله ڪيئن ٿيندس؟
تون متان ڀانئين ته آموکي مٽي،
آءُ جوئو ٿانءُ توله ڪيئن ٿيندس؟
آءُ ساڳي ذات ناهيان
آءُ ساڳيو ڏانءُ توله ڪيئن ٿيندس؟
مان به ڪينجهر جو هندورو ٿي سگهان ٿو
پو به ساڳو هانءُ توله ڪيئن ٿيندس؟
آ سندنم نوري نئين
۽ نئون منهنجو تماچي ٿر ڏئي،
شاعري پوري نئين،
ڄاڻ مون لاءِ جا چئي؛
ٿو هلي ڪر هو سندنم
ڪاڪ پيرن ۾ کڻي!
آءُ پنهنجو 'پال' آهيان،
اوچتو اهيڄاڻ آهيان.

دوستي ڪجهه نه آ
 عاشقي ڪجهه نه آ
 زندگي ڪجهه نه آ
 شاعري؟
 ڪئن چوان شاعري ڪُجهه نه آ!
 چو ته اُن سوا،
 ڪابه معنيٰ نه آ
 ڪنهن به جنسار کي،
 ۽ نه سنسار کي
 جو سدائين هلي ٿو پيو،
 اُنت تائين هلي ٿو پيو،
 مان نه هوندس ته هو چنڊُ ڳولا ڇڏي ڪانه ڏيندو،
 چاندنيءَ جا چڙڪيندو
 جڏهن چارَ مون لئه
 سوين ڦاسندا ڳجھ اوجهاڻ ۾،
 ۽ انهيءَ جاڻ ۾
 ڪيتري سارَ مون لئه
 پئي گيتَ ٿيندي،
 سدائين سڏيندي،
 پئي چنڊَ کي،
 منڊَ کي!

ڪئن چئين ٿو ڪجهه به ناهي
تو ڏٺو آڪاس ۾ پيهي نه آهي؛
تو اڏار آهي؛ پونر جيهي نه آهي
تو ڪڏهن ڪوئي ڏني آ؟
آ پونر ۾ سڪَ ان جي؟
تو ڏني آ تڪَ ان جي
ڪنهن پيئڻ جي پڻ مٿان؟
مان چوان ٿو ائين ماڻهوءَ مَن مٿا
آ سدا گنجار هُن جي؛
سارَ هُن جي؛
نانءُ جنهن جو ڪوبه ناهي
ٿانءُ جنهن جو ڪوبه ناهي
نيئڻ نرگس جا پيلي نابينُ آهن؛
پر انهيءَ کي هو ڏسن ٿا،
هي پکي؛ جن جا نه پيغمبر نه جن جا دين آهن؛
سي سندس ساراهه ڪن ٿا،
۽ گهلن ٿيون جي هوائون
هو منجهن جهونگار جي ٿو،
۽ آچن ٿيون جي گهٽائون
مينهن ٿي اظهار جي ٿو،

خوبصورت نيٺُ ٿئي ٿو،
 ۽ وڇوڙي ويٺُ ٿئي ٿو.
 جڻ ستارا ٿي نھاري ٿو پيو،
 ڪير آ جو هيئن تازيءَ ڏول مان
 تازَ جي وٺُ مان ڪڏهن توکي پڪاري ٿو پيو،
 ۽ چوي: ”نيرو چڪي ڏسُ، آھ جو آڪاس جان
 ”چاندنيءَ جڻن جو چڪي ٿو نيٺُ ساسيءَ سواسَ مان،
 آءُ پي ڏسَ هي چڪي،
 جيستائين وقت آهي، تازَ جو وٺُ نيٺُ وڃڻو آ سڪي!“
 ڇڏَ خوديءَ جو خيال لاهي
 پوءِ ڏسَ تون ڪئن چوين ٿو ڪو ته آهي!
 تازَ جي وٺُ ۾ لڪي تازيون وڄائي
 ٿو هوا ۾ گيتَ ڳائي،
 ۽ پيو توکي ٻڌائي،
 ”آءُ آهيان
 ”ڪئن چوين ٿو آءُ ناھيان؟
 ”ڪئن چوين ٿو آءُ ناھيان؟“

چنڊ ٿو مون کان پڇي اڄ واٽ تي
 تون پيو ٿڪجي ته ناهين؟
 ڏينهن جو ڏاڍيون ٻُڙ تي ٻولڙيون ڳيرو ڪري،
 نند جي آهي تَري،
 جا اچي درياهَ جان هر چيز واري ٿي وڃي؛
 پر پکي چرڪي اُٿي جئن چاٽَ تي؛
 چنڊ کي ٿو مان چوان،
 ”مان ٿڪو ناهيان اڃان“
 ٿو ڪڪر مون لاءِ وڃائي بسترو،
 اُپ ۾ ڪارو ڪڪو
 ۽ پڇي: ”ليٽي نه پوندين ڪنهن گهٽا جي گهاٽَ تي؟
 مان اُسَر جي ماٽَ تي
 ٿو لکان پيغام تنهنجو
 ۽ پڄاڻان ٿو پَتَن کي،
 تون رُڳو روڪي جَتَن کي
 جي ڪَرين ڪجهه نند ترسي، موت جي آغوش ۾!
 نيٺ ڪيسين جوش ۾
 پنڌ پيريندين اڃان؟
 رات اُٿي آ مٿان
 تون پيو ٿڪجي نه آهين؟“

وقت ٿورو آھ باقي، آءُ ويڻو آھيان؛
”ڏس سندم ڪارو ڪميت، آھي گھڻا جي رنگ وانگر
مان انهيءَ آرڙنگ وانگر
ٿو آف ۾ دور تائين؛
زندگانيءَ کي اماڻيان
هن نگر کان دور دور؛
۽ انهيءَ جي هر گهٽيءَ کان
۽ مٿيءَ کان
دور، گھر کان دور دور،
جو اٿي پڇڻو پڇي وٺ، آءُ مڃڻو ناھيان
وقت ٿورو آھ باقي، آءُ ويڻو آھيان.
مون ڪيو آھ ارادو، هاڻ تائو تاريان، ممڪن نہ آ؟
رات جو ڪو پھر توسان گھاريان ممڪن نہ آ؟
تون پڇين ٿو: ”هي سفر ڪنھن جاءِ تي پورو ڪندين؟
”تون سڌو ويندين؟ ڪٿي ترسي چيو چورو ڪندين؟
”ڪٿ ڪٿي ٿي يا اڪٽ آراھ تهنجي؟
ڪيستائين آھ اڳتي ڪاھ تهنجي؟
ڇا ڪميت آخر ٻڌي وٺ سان ڪڏهن،
۽ ڏسي ريدار کي ڏٺ سان ڪڏهن
واڙ تائين تون بہ ويندين،

تون وري ٻيهار ايندين .
 در تتيءَ تي چانو ۾ بينون وڄائيندين وري
 ۽ اهيئي گيت ڳائيندين وري
 ڪاله تو ڳاتا هيا جي؟
 هار تو رابيل جا پاتا هيا جي؟
 ڪنڌ تنهنجو جڙ ته تن جي لاءِ آتو ٿو رهي!
 ڪيئن چئجي هيءُ رستو ڪيستائين ٿو ڪهي،
 ٿاڪ وڃ تي ڪيترا ايندا ضرور،
 تون وڃي ٿو دور دور
 ڇا ڪڏهن موٽي به ايندين،
 تون اچي ٻيهر سڏينين،
 ٻاهران مون کي ڪڙي- ڪڙڪاؤ سان،
 ڪاله وانگر پاؤ سان!
 پر وراثيا آءُ توکي جيستائين،
 تيستائين آه گهوڙو پند ۾
 تو متان مغرور پائين آه گهوڙو پند ۾،
 ۽ انهيءَ جي واڳ کي روڪي سگهان ٿو ڪونه مان!
 وس ۾ منهنجي نه آ ڪجهه، خود وڃان ٿو ڪونه مان!

تون ائين ڪنهنجي نه آهين،
جئن اتر جي هير ڪنهنجي ڪانه آ.
پو به ڪيئي گل ڦلاري ٿي وڃي
سو سڳندون ٿي، ڏٺاري ٿي وڃي.
تون ائين ڪنهنجي نه آهين،
باڪ جئن ڪنهن جي نه آ
پو به هو ڪائي آفق ۾ آڳ ٻاري ٿي وڃي،
ڪيترا شعلا اُپاري ٿي وڃي،
سيءَ ۾ چڻ جيءَ پنهنجي کي جيارِي ٿي وڃي!
مُردني جا رات جي آ، سڄ سان اُن کي هٽائي ٿي ڇڏي،
رنگُ بو ۾ دل لڳائي ٿي ڇڏي،
سو پرندا چهچهاڻن ٿا پيا،
گيتَ تنهنجيءَ سونهن جهڙا گنگنائن ٿا پيا.
تون ائين ڪنهن جي نه آهين،
پو به منهنجي شاعريءَ جي پڪُ ۾
تون گل وگلزار آهين،
چڻ گلي جو هارُ آهين،
چڻ اُهي ٻانهون وڌائين ٿي پئي

ڪنهن به ٻي ڌي جي وڌايون ڪونه ٿي؛
 چپ مُنهنجي لاءِ اُڀرن ٿا پيا
 جي اڳي ٻي لاءِ اُڀريا ڪونه ها،
 چڻ گل لالا جيان
 ٿا ٻرن ڪنهن باه سان
 زندگيءَ جي رڪ ۾
 چڻنگ تنهنجي پو وسامي ٿي وڃي؛
 ڪا گهڙي جرڪي پوي ٿي نيٺ ڪامي ٿي وڃي!

نون ائين دل ۾ ڪڙي پئين
 جئن آفق ۾ سج جو ڳاڙهو ڳلابُ
 ٿو ڪڙي؛
 ڦٽُ جئن ڪوئي مڙي
 پر اڃا ڳاڙهو هجي؛
 ۽ وڃائي درد جو دل ۾ رباب؛
 تو جيان ڪوئي ثواب
 زندگيءَ ۾ ڪونه آيو هيل تائين
 مون ته پوڪيا گل گناهَن جا سدائين؛
 دل چيو: ”هن کي متان ٻين جئن وڃائين.
 ”شاعريءَ ۾ سانپ هن کي ڪنهن اُنوڪي مُشڪ جان
 ”چو ته تنهنجي لاءِ ڪا هن وانگيان
 ”هاڻ ٻي هرڻي نه ايندي؛
 ”ياڻ ٻي هرڻي نه ايندي!“

تون اگر ٻيهر نه ايندينء،
رات ڀر رابيل تي
ماڪ اڳ جڻن پو به پوندي،
باڪ چوندي
گيت ڪيئي،
۽ پڪي اڳ جڻن سڀيئي
آجيان منهنجي ڪندا،
سج جي ڳاڙهاڻ کي تنهنجن ڳلن جي ڪاڻ ناهي!
چنڊ جي چانڊاڻ کي اهرن پلن جي ڪاڻ ناهي
جي ڪتيا مون جا ڳندا
ساٿ تنهنجي!
تون اگر ٻيهر نه ايندينء!
رات مون کي
ننڊ ساڳيءَ ريت ڏيندي،
پو به تسنهنجي پريت ٿيندي
ننڊ ۾ سڀنا سدائين،
ننڊ تون مون کان ڪسي سگهندينءَ متان تون ايشن پائين!
ننڊ مون کي پو به ايندي،
ننڊ مون کي پو به ايندي!

زندگاني، سڀ فنا
جنگ، بربط، نغمه خواني، سڀ فنا،
ڪا مڻيءَ جي نشاني؟ سڀ فنا
آه ڪا تصوير کي پائيندگي،
پر مصور جي جواني، سڀ فنا.
جي ازل کان سلسلو ڏسجي ته آ
فلسفيءَ جي نُڪتہ دائي، سڀ فنا
شاعري! ساري روايتي، سڀ فنا!
وقت جي سيلاب ۾ هر چيز کڙهندي ٿي وڃي
جڻ ته ڪنهن جي خواب ۾ هر چيز کڙهندي ٿي وڃي،
رنگ ۾ رُخسار تنهنجا
هي وسپهر وار تنهنجا
يار تنهنجا.
دمدم ڪنهن زيرو بم ۾ ٿا وڃن؛
بحر ۾ پيهي وڃن ٿا تنهن عدم ۾ ٿا وڃن
ڪو جتان موتي نه آيو آ اڃا
سڄ ناهي؛ موت ساڻو آ اڃا
ڪيئن چئجي؟ زندگي اونده ڪري

موت ڪيڏو ٿو پري!
چڻ لکين فانوس آهن آنت ڪي،
جي تجلن سان ٻرن ٿا!
ڪير آ جو ٿو چوي ماڻهو مرن ٿا؟
مان چوان ٿو هو ورن ٿا
تيرگيءَ ڏي، سڄَ اندر ۾ سمائي،
چو آلائي
هو هتي سايا لڳن ٿا،
عمر ساري چڻ ته اونده ۾ ٻڳن ٿا!

ڪيتريون محبوبڙيون وڃڻي ويون؛
ياد گيريون ٿي ويون!
شاعري مون سان رُسي ويندي ته آءُ پَر
موتنڊي آ پاڻ ئي نڪ نڪ ڪري دَر
ڪوڪنڊيون آهن جڏهن
چاندني راتين ۾ ڪيئي ڪويليون، مون ڏي تڏهن
اڻين ايندي آهه چڻ وڃڻي نه ان مون کان ڪڏهن!
اڻن متان پائين ته تون
پيار جون مون وٽ گذاري ڪجهه گهڙيون
شاعري مون کان گسي ويندينءَ هلي
آزمائي ڏس پلي!

تون نه ايندينء
پوبه مان تو لئ ڪنائيندس پيو؛
پير جو ڪڙڪو ٻڌي،
دل پئي هر هر چيو
”تون ته ناهين!“
وڃ جو ٽڙڪو ٻڌي،
مينهن ۾ کولي ڪڙو، مان پاڻ کي هر هر پڇائيندس پيو،
’ڪوبه ناهي‘ چئي وري ٻيهر ڪڙو ڏيندس پيو.
تو چيو هو، تون پريءَ برسات ۾ ايندينءَ وري
۽ انڌيريءَ رات ۾ ايندينءَ وري،
مان نهاريان ڪيستائين؟
لاٽ ٻاريان ڪيستائين؟
تو ٻڌو جو ٻول، ساريان ڪيستائين؟
ڪيستائين؟
ڪيستائين؟؟؟

ايتري گوشه نشيني

هَل تہ اچ ٻاهر هلون!

دوستي آهي اڃا!

عاشقي آهي اڃا!

زندگيءَ ۾ بي يقيني؟

هَل تہ اچ ٻاهر هلون!

دَس هوا تولہ گهلي ٿي

۽ گهٽا تولہ چلي ٿي

ٿي اچي رفتار سان،

وڌ ٿوري کان تون متان، گهٻرائجي موٽي وڃين

۽ وڃي گهر پورجين!

ڪجهہ تہ آهي جو اڃا تائين جڻي تو آدمي

۽ اڃا تائين تڳي ٿي زندگي،

ها، مڃان ٿو هونءَ دنيا آ ڪمڀڻي،

هَل تہ اچ ٻاهر هلون!

تو اڃا ساري خدائي آزمائي ڪانه آ

آءُ، وانجهي ٿي چڱائيءَ کان خدائي ڪانه آ

آءُ، ايڏي بي وفائي ڪانه آ

آءُ، هر ڪنهن ۾ بُرائي ڪانه آ

آ درون بيبي چڱي پر دور بيبي....

هَل تہ اچ ٻاهر هلون!

ننڊ ۾ پوٽ اچن ٿا چار ۾
 ۽ وري اڏري وڃن ٿا،
 جاڳ ۾ ڪرڻا سڄي سنسار ۾
 ايشن! روشن ٿي وڃن ٿا.
 ماڪ ڦلواڙين مٿان ائين ٿي اڏامي
 جن تہ پوٽرا اڏامن ٿا پيا،
 مڇ ڪامن ٿا پيا
 ٽيون چييون جَرَڪن هزارين وقت جي رفتار ۾
 آدمي توڙي مشينون
 شهر، ديهاڙي زمينون
 ائين لڳن ٿيون، رات چڻ اچڻي نہ آهي،
 زندگيءَ جي مات چڻ اچڻي نہ آهي
 پر ڏسڻ جي غور سان اسرار ۾
 ننڊ ۾ پوٽ اچن ٿا چار ۾
 ۽ وري اڏري وڃن ٿا
 پوئين وسري وڃن ٿا
 چڻ آهي آيا نہ ها
 ننڊ ۾ ڪنهن چنڊ چمڪايا نہ ها!

پاڻ ۾ پيهي ته ڏس!
چنڊ جا نيهي ته ڏس!
ڪيترا اُن کُ اڏامن ٿا چڪورن وانگيان،
۽ گهٽائڻ ڪاڻ مورن وانگيان،
نرتڪيون ٿي ناچ ڪن ٿا،
۽ ٻرن ٿا
بادلن ۾!
جڻ تهوڪا ٿي اُن ۾
هو اڏامن ٿا پيا!
مينهن ۾ هو جڻ ته ڪامن ٿا پيا
گيتَ تنهنجا ڪٿ اجهامن ٿا پيا!
جڻ ته مايا چار ۾ اُڀرن پيا
جڻ سڄي سنسار ۾ اُڀرن پيا
مينهن ٿي اُڀرن پيا
نينهن ٿي اُڀرن پيا
اي ڪوي هي ذات ۾ ڪيئي چيئون
جڻ پري برسات ۾ ڪيئي چيئون
جي وسامي ڪونه وينديون
ڏس ته ڪئن اُڀرن پيون!

جيستائين ساڻ ڏيندينءَ
شاعري منهنجي نه مرندي!
جيستائين سج آهي
تيستائين اولڙو آ
تو ڏٺو آ
سج پاڻيءَ ۾ پئي
ويو شفق ان کي ڏئي،
ها انهيءَ کان پوءِ انديري رات آهي،
ڪيئن چئجي مات آهي!
وقت جي وهندي ندي ڪيسين وڃي ٿي؟
زندگي ڪيسين وڃي ٿي؟
تون جڏهن مون کي ڇڏيندينءَ،
هوءَ اڪيلي پار ترندي؟
شاعري منهنجي نه مرندي؟
ڪيئن چئجي!
ڪيئن چئجي!

مون شفق مان ڳل پئي
 تنهنجي چوٽي ۾ لڳايو،
 ۽ ويو توکي جهڙي
 عشق منهنجي جو عقابُ.
 ابر مان جئن آفتاب
 ٿو نھاري دور تائين
 آنءُ تڻ ان کي سدائين
 ٿو ڏسان وهندي نديءَ ۾ وقت جي،
 ٿو اڃا تائين کڙهي!
 چو شفق مان ڳل پئي
 تنهنجي چوٽي ۾ سجايو
 ڪاله مون؟
 وقت توسان ٿي وڃايو
 ڪاله مون؟
 تون هئينءَ ڪوئي اڃايو
 انتخاب!
 پوءِ چو تنهنجو ربابُ
 روح منهنجي ۾ وڃي ٿو
 روح اڄ تائين ڪڇي ٿو
 دور تائين
 جيستائين آفتابُ
 نيٺ پاڻيءَ ۾ ٻڏي ٿو
 هيٺ پاڻيءَ ۾ ٻڏي ٿو.

(هڪ سنڌي شاعرا ڪي)

تون اُخمتووا* ته ناهين
 آءُ ڪٿ توکي ڏٺو هو؟
 ڪيترو لوڙيو آئي
 زندگيءَ جي ساز کي توڙي وري جوڙيو آئي
 تون لڳين ٿي اڃ ائين؟
 برف چاٽي آه 'نيوا' ** تي جئين
 جا اڳي پو آ پگهر ٿي،
 شاعري تنهنجي بهارن وانگيان
 آه ور ٿي،
 تون ستارن وانگيان
 چُپ رهندي، ڇهڪندين پئي رات جو
 جيستائين هير ڪا تو وٽ اچي پريات جو
 روح جي رابيل کي لڏندو ڏسي،
 واءُ ۾ ڪڏندو ڏسي!

* اُخمتووا = روس جي عظيم شاعره
 ** نيوا: ندي جا لئين گراڊ مان وهندي آهي ۽ فنلئنڊ جي نار ۾ ڇوڙ ڪندي آهي.

ايترا گل پوک جو تن کي چنڻ وارا هجن!
ڪيترا سورج مڪيءَ جا کيت پوکيندين اڃان؟
سج کي ڏيندين اڃان
ڏن پنهنجيءَ ذات جو؟
ڪيئن ڏسندين رات جو
گل هوا ۾ لهلاهائيندا جڏهن.
گيت اونده ۾ سُهائيندا جڏهن
ڪيستائين زندگيءَ جو قرض موڪيندا اڃا؟
ڪيترا سورج مڪيءَ جا کيت پوکيندين اڃا؟
ايترا گل پوک جو تن کي چنڻ وارا هجن!
تون ته آڏاتار، ڏيندين پرڀڻڻ وارا هجن!
گل چنڻ وارا هجن!
گل چنڻ وارا هجن!

(گُوا)

هو مانڊويءَ* تي
 ساريون مُهاڻيون، ڪاريون مُهاڻيون
 ڪيڏين اچين سان
 آهن مڃين سان
 ٿو سڃ چمڪي 'پڻجي' پري ٿي...
 تنهنجا ڪنارا** ۽ سارَ ڪارا
 جن جي تصور ۾ تون پرين ٿو،
 ۽ نظم ڪيڏا
 ڪنا پرين ٿو؟
 هي سارَ چاهي؟
 اسرار آهي
 تنهن کي ڇڏي ٿو ڄڻ سمنڊ واري
 ڪنهن وقت اُپري اُن جي ڪناري
 ٿي دل دُٽاري؛
 ۽ پو تري ۾ ٻيهر وڃي ٿي،
 پنهنجي مڃي ٿي،
 هي ساز آهي جا شاعريءَ ۾!
 آ سمنڊ وانگر
 ڇا شاعريءَ ۾!

* مانڊوي = ندي جو نالو جا گوا جي گاديءَ پڻجيءَ وٽان وهي ٿي ۽ سمنڊ سان ملي ٿي.
 ** پڻجيءَ جي ڪناري تي مهاڻيون ڪارن ۾ مڃيون ڪٺيون ڪنڊيون آهن.

مينهن بس ڪر!
 ايتريون گهنگور تهنجون هي گهٽائون
 ڪيترو وسنديون اڃان؟
 اپ سان گسنديون اڃان؟
 ڪا ندي نالي به آهي
 جا اڃا خالي به آهي؟
 شاعري ۾ ايتريون ڪاريون جٽائون
 روز جهومي ٿي پئي!
 'ڪُن' چيائين، بي چئي،
 ڪائناتون ٿي وئي!
 پاڻ ئي تخليق ٿيندي ٿي رهي
 ڪئن چوان مان ڪيستائين دور نيندي ٿي رهي،
 مينهن بس ڪر!
 تون ڪندين گجگاٽ آخر ڪيستائين؟
 ڦاٽ آخر ڪيستائين
 جئن هماليه مان نديون ڪن ٿيون پيون،
 ۽ صديون ڪن ٿيون پيون
 جاٽ جا پوري نه ٿي ٿي؟
 آ اڃا ڪنهن جاءِ تي؟
 هي سفر ڪاٽي ڪٿي؟
 ڪيتريون آيون سڙيون جي پرايون ٿي لڳيون،

ڪا گهڙي ترسي ڏنو مون اوچتو گهٽيون وڳيون،
 سنڪَ مون کي اٿن پُڪاريندا رهيا،
 پنڪَ چڻ ڏيندا رهيا
 ۽ اُڏاريندا رهيا،
 ’هي به آڪيرو نه آهي‘ ’هي به آڪيرو نه آهي‘
 ڪنهن چيو،
 پندَ ڪيڏو آ پيو
 تون سفر کي تيزُ ڪر، پنهنجي اڃا!
 رات جيسين ٿي اڃا!
 ڏينهن بس ڪر!
 رات اڃ ڪائي ابد تائين هلي،
 پندَ کان جيڪا پلي!

تون اڃان ڪيسين نه ايندينءَ؟
رات ٿي آهي وڻي
آ سڄو اڪاس تارن جي رڻي!
چنڊ جو فانوس تنهنجي لاءِ ڳولي ٿو پيو،
ايتري سنسار ۾ تو لاءِ ڦولي ٿو پيو!
ڪنهن ٽرائيءَ تي ته ايندينءَ نيٺ هرڻيءَ وانگيان!
تو اڃان ڪيسين نه ايندينءَ؟
آءُ ٺڪ ٺڪ ڪه ڪٺيان ڪيترو
ڪابه آهٽ ڪانه آهي!
مان وڃايان ڪيترو
من مڱرمانن جيان،
۽ ڪيان تنهنجي آڳي جئن آجيان!
تون اڃا ڪيسين نه ايندينءَ،
ڪنهن سهائي پڪ وانگر
چاندني جي پڪ وانگر؟
جڻ هوا مون کي اڏاري ٿي پئي ڪنهن ڪڪ وانگر،
ڪنهن کڻي در جئن پيو واجهائين،
تون اڃا ڪيسين نه ايندينءَ؟

اي سِدارت! روڪ ٻيڙي
مان به ٿو توسان هلان!
مون به ساري زندگي آهي سهيڙي
مان به ٿو توسان هلان!
مان به ڪله کان تو جيان
هر پڌارت کي ڇڏي،
آه گهاري هر گهڙي ڪنهن ڌيان ۾
ڄڻ صدي ڪنهن ڌيان ۾،
ڇٽ مون تي آه ٻوڏي وڻ ڪيو؛
جيستائين ڪنهن ڌيانيءَ اوچتو
لاٽ ٻاري واٽ ڪئي ا،
روشنيءَ جي ڇاٽ ڪئي آ،
مان به چيو تو وانگيان
هاڻ ڪي ماڻهو ڏسان
ڇڪ ايڏي آه تنهنجي گهاٽ ڪئي؛
اوچتي چمڪاٽ ڪئي،
مون چيو نرواڻ مون ڳولي لڌي؛
۽ ڏٺو اڳتي وڌي
ناڪي سان ٿي وئين
ڪيستائين، ڪئن چوان!

هي سياست زهر آهي
تون انهيءَ کان دور ره!
ڏس ته هو انبوه ڊاهن ٿا پيا
دور ڪي محراب و منبر ۽ رکن ٿا مورتيون،
جي قريب آهن آهي مندر مٿان ٿا پيا،
۽ اڏائڻ ٿا پيا هو گردنيون،
گهر جلائڻ ٿا پيا؛
روح ۾ جو قهر آهي
تون انهيءَ کان دور ره!
دور ڏس شعلا اڏامن ٿا پيا
ٻار کامن ٿا پيا،
آدمي حيوان کان بدتر لڳن ٿا
تون نه وڃ ويجهو آهي یرقان کان بدتر لڳن ٿا،
ڪيترا نعرا لڳن ٿا
ڏس ته نيسارا وهن ٿا
رَتُ جا!
آرکيو ايڏانهن ڇا؟
شور سارو شهر آهي،
تون انهيءَ کان دور ره!
چنڊ جو خاموش آهي
سو سڏي ٿو!

ڏس ته هو بادل مٿي مسجد کڻن ٿا
 ۽ هتي ڪوئي شوالو ٿو جڙي!
 ڪو آڏي ٿو
 ۽ اڏاوت ۾ اهو مدهوش آهي
 ۽ سراپا گوش آهي!
 ڪو ته موسيقار آهي
 ساز جو آواز جهنگو چڻ ته ڪو آغوش آهي؟
 واءُ جو هٿ ماءُ جي هٿ وانگيان آ؟
 ٻار چڻ تپ ۾ پرن ٿا
 ڪيترا ناحق مرن ٿا،
 ڏوه جن جو آ ته هو بي ڏوه آهن
 ڊوه ناهن،
 ڪنهن مڙهيءَ جو موهُ ناهن
 ڪابه ڪروٽ ڪانه ٿي ڪاري انهن کي،
 ڪابه نفرت ڪانه ٿي ٻاري انهن کي!
 آءُ پويون پهر آهي
 شور سارو شهر آهي
 تون انهيءَ کان دور ره!

اڄ به زنداني چڪي زنجير پنهنجا ڪرڪڙائن ٿا پيا
 ڪرڪڙائن ٿا پيا
 ڪيترا ٻانها ٻنين تي،
 ۽ ونين تي
 لڙڪ ڳونگا ٿا وهائن
 ٻڙڪ ڪا ٻاڦن نه ٿا،
 چڙڪ جئن آهي حياتي
 زائغان پورين جيان،
 ڏس ته هو چاٽيون سڪل تورين جيان
 ٻار جي چوسن پيا!
 جندڙي گهنگهرن جيان گهلن پيا!
 وقت گهاٽي جئن بلاول ڪيترا پنهين ڇڏي ٿو
 وقت جي جهونيءَ آڏيءَ تي ڪيترا ئي ٿا عنايت سر ڏين.
 زندگي آخر ڏين
 چوٽڪارو ائين پائن ٿا پيا،
 ڪنڌ نورائي ڪپائن ٿا پيا،
 آدميءَ جئن ڪو ڌرندو ڪونه آهي
 پر فرشتو ٿي سگهي ٿو؛
 آدمي ٿي جي سگهي ٿو.

(شاه، سچل ۽ سامي سمینار)

ڌرتيءَ ڌڪاڻا ڇا لاءِ مڙيڻ؟
 ڇو ڪوھ گيرڻ؟
 ڇا اڄ تڻ جي
 تو لاءِ ڪاڻي
 معنيٰ رکي ٿي؟
 هي شاه، سچل، سامي ته سارن
 پر پوءِ گهارن
 جي بمبئيءَ ۾،
 جي اڄ کان پوءِ ايندڙ صديءَ ۾
 ويندا اڏامي ٿي ڪڪ ڪيڻي
 ۽ رک تڻ جي
 دنيا گڏيندي
 لوڙهي ڇڏيندي،
 بي رک سان جا تڻ جي نه هوندي
 گنگا سڀن کي پوڙي ڇڏيندي
 هي سنڌ سڀنا
 ۽ هند سڀنا
 سڀ گڏ لڙهندا ساڳي نديءَ ۾،
 ايندڙ صديءَ ۾

ڪو سمنڊ تن کي ويندو سَمائي
 ۽ پوءِ آلائي
 ڪنهن جاءِ هوندا؟
 ڪنهن لاءِ هوندا!
 تون ٻولَ تن سان ٻولي نه سگهندين
 تون رکَ تن جي ڳولي نه سگهندين؟
 ڌرتي نه رهندي
 آڪاسُ ڪنهن تي ڪئن چانو ٿيندو؟
 برسات ڪائي، جنهن وقت ڪهندي
 تو جيئن ڪوئي چا ٿانءُ ٿيندو،
 پاڻيءَ ڦِرن کي
 جيڪو جهپيندو؟
 تو جيئن انهن جي جو پياسَ ٿيندو؟
 تو جيئن انهن لاءِ ڪا آسَ ٿيندو؟
 وهندي نديءَ تي
 ايندڙ صدي تي.

الهاس نگر جي تيز هوا
ڪنهن وقت حشوءَ کي ڳولي ٿي
الهاس نديءَ ۾ ڦولي ٿي،
هو ڪير هيو جو سڀنيو هو
جو قيد ڪرڻ ۾ ساڀيا جي
هٿن ڦاٿو هو؟
تاريخ هتي طوفان جيان
مان اُن ۾ تحريرون هن جون
ڪنهن جاءِ ڏسان؟
هي حشو جيڪو سنڌ هيو
انسان هيو، ارمان هيو
نادان هيو
هن ڪونه ڪيو ڪو سمجهوتو،
اي ڪاش!
انهيءَ جو مان جوتو
ڪنهن وقت کٽان
اي ڪاش! سميءَ جي نور ۾ مٿان ايتو ته هٿان
ايتو ته هٿان...
ايتو ته هٿان..

آ ڳوڊا بيه (ڳوا) تي

هي سمنڊ چاهي؟ هي سير چاهي؟
 هي وير چاهي؟
 ۽ هيءَ ڪشتي، ڪيڏانهن ويندي،
 ڪنڌيءَ مٿان جا آڻي ڪڙي آ،
 توڙي ڪڙي آ - جن مون ڏٺي آ
 ڪيڏي مٺي آ
 هي زندگاني، هي عمر فاني!
 جن سمنڊ ڪنڌيءَ
 هو نوجواني
 ٿي اُس سڀڪي،
 اُن ۾ تجليون ڪجهه وقت ڏي ڪي
 ساري اڳهاڙي لپتي پئي آ،
 ڇڻ ڪا اُماڙي لپتي پئي آ
 ٿي پير* - بوتل پيئي مزي سان
 جيئي مزي سان
 پر ڪيستائين؟
 ليڪن سدائين
 تو سمنڊ گرجي
 تو سمنڊ گهرجي.

* نوٽ: سنڌيءَ ۾ پير پير کي بير چوندا آهن.

ڪو لنگت بيم (گوا)

اڄ سمنڊ ڪنڌيءَ
 هي ڪانو ڪيڏي 'کان' 'کان' ڪرڻ ٿا
 جئن ڪي سياست ۾ برڪ ماڻهو،
 'مان' 'مان' ڪرڻ ٿا
 جئن سمنڊ ڪنڌيءَ هي ڪانو آهن
 ڪنهن ذات سان آتن جو نه ناتو
 ڪنهن لات سان هي ڪا لانو ناهن
 آ سمنڊ آ تو،
 تنهنجون هوائون
 ڪاڏي اڏاري هي ڪانو وينديون
 ۽ نانو وينديون،
 تن جا وساري!
 تيسين پلي هي
 کائن مڇين ڪي
 چولين چلي جي آيون ڪنڌيءَ تي،
 ٿو سمنڊ گرجي
 ۽ وير ان جي واري کسائي
 سڀ ڪي سمائي
 پٽي وڃي ٿي،
 ڪاڏي وڃي ٿي،
 ڪوئي نه ڄاڻي!
 ڪوئي نه ڄاڻي!

هر جاڳ ۾ هر نند ۾
 ڇا ٿو ٻڌين تون گهند ۾
 ٿو لار ۾ جيڪو وڃي
 گونجي پيو جو گيت ۾؛
 آڪاس تائين ٿو وڃي؛
 ۽ ساز جي سنگيت ۾
 ائين تير ڌرتيءَ تي سڃي؟
 هي رتُ ڪهڙو رتُ آ،
 ڪيتر* سڄو جهومي پيو؟
 رت ڇاڻ ۾ هي هٿُ ڪنهنجو هٿُ آ؟
 ڏس، ڀو به تنهنجو گيت ڪئن؛
 ڪنهن ويڇ وانگر ٿو وڃي
 ۽ گهاوُ هر ڪنهن تي پٽيون پنهنجون ٻڌي!
 هر ساٿ ۾ هر سٿ ۾
 هو رتُ ۾
 ڪيسين وڃي ٿو دور تائين؟
 دور تائين؟
 دور تائين؟

* ڪيتر (هندي) = ميدان جنگ

ھو سِرَنھن تي مينھن ۾
 ڪيت۔ ھارياڻيون ڏسي
 آءُ ساروڻيون پيو ڪي ساريان،
 ۽ ڏياتيون ٻاريان
 جڻن هتي اوندھ ته مان تن ڪي ڏسان
 ۽ چوان
 هي ڪٿي آيون هيون مون ڪي نظر
 ڪنھن ڏٺو ۾، جنھن جي خبر
 ڪنھن ڪي نه آ!
 ڪير ٿو سڀنا اٿي سنسار جا؟
 ڪير ٿو ڏاڳا ٻڌي هن ڄار جا؟
 ڪير ماهيگير آ پر جو مصور ٿو لڳي؟
 غور سان ڏسجي ته هو سارو سمنڊر ٿو لڳي!
 هي سِرَنھن جا ڪيت جن جون چوليون
 ڇڻ هوا ۾ ٿيون لڳن!
 رات جي ڪارن سڳن
 ۾ وڃن ٿيون ويڙهجي،
 نيٺ هو توکان ڇڻي!
 رات اورنگزيب جي تلوار آ،
 چنڊ دارا جو مٿو،
 نيٺ آهي جو لٿو

سرِ جدا دڙ ڌار آ.
 وقت کي آهن اکيون انورِ جان
 ڪنڌ مان ڪوڪا چڪي ٿو جو ڪڍي،
 موت۔ ڪارائي وڌي
 آدمي کي چڻ پڻي وڻ وانگيان!
 جا گهڙي تون جيئرو آهين غنيمت ڄاڻ تون،
 زندگيءَ کي ماڻ تون!
 چنڊ ڪڪرن مان وري ويندو نه هئس،
 هيئن ٽڪرن تي صنوبر تون وري ور نه ڏسندين!
 چيله تائين وار ڪنهن جا، مينهن ۾ پيهر نه ڏسڻدين،
 هي گهٽائين هيٺ پيهر گهر نه ڏسندين
 تون ترائين ساڻ پيهر تر نه ڏسندين
 هي تصور ۾ به ايندا يا نه ايندا، ڪئن چوان؟
 ڪي به پاڇاوان سڏيندا، ڪئن چوان؟
 موت جو درياه وهندو ٿو رهي
 سڀ انهيءَ ۾ غرق ٿيندا، ڪئن چوان؟
 زندگي ڪشتيءَ جيان ٻي پار ويندي ڪير ڄاڻي؟
 ياد ۾ ڪا شيءِ ڇڏيندي، ڪير ڄاڻي؟
 يا نئين دنيا اڏيندي، ڪير ڄاڻي؟
 ۽ اتي سرمست ٿيندي، ڪير ڄاڻي؟
 موت جي طنبور کي
 ٿو هلائي ڪير تون ڄاڻين نه ٿو!
 ساز پنهنجو ٿو وڃائي
 ڪير تون ڄاڻين نه ٿو!
 آلائي ڪير تون ڄاڻين نه ٿو!

ڪيڏو نه اڏين ٿو ماڻهوٿڙا!
ڪنهن وقت لڏين ٿو ماڻهوٿڙا
تُون ڇا آهين؟

تولاءِ گهڙي جا طيءِ آهي
سا طيءِ آهي
تولاءِ مداوا طيءِ آهي
۽ ساري پيڙا طيءِ آهي،
جا شيءِ آهي
سا طيءِ آهي
جا مِيءِ آهي
جنهن ساڻ خمريل آ ماڻهو
ڪيڏو نه ڏٺاريل آ ماڻهو!
۽ تنهنجي جيڪا لِهَ آهي
سا طيءِ آهي
هي ساري دنيا طيءِ آهي
۽ هيءَ به طيءِ آهي ته ڪڏهن
هي جڳ ڇڏن ٿا ماڻهوٿڙا
ڪيڏو نه اڏن ٿا ماڻهوٿڙا!

زندگي سيلاب آ،
جنهن ٽڪا تارون سوين ٻوڙي ڇڏيا
ڪيترا ڪوڙي ڇڏيا
پرچمر فنا جا واءُ ۾!
گهاٽُ تنهنجو خواب آ،
گهاٽُ هت ڪوئي نه آ؟
گزرگاهت زندگيءَ جي آ رڳي
ناو ڪائي ڪٿ پڳي؟
سنسي سوا ٻيو ڪجهه نه آ!
ساڀيا جيڪا ڏنيءَ سڀني سوا ٻيو ڪجهه نه آ
بحر آ بي انت ڪو جنهن ۾ کڻي ٿي زندگي،
جڻن ٿئي ٿي زندگي
انت خاموشي ٿئي ٿي شور جو،
موت پاڳي چور جو
ساڳيو ته آهي،
موت ۾ ڪو چور يا پاڳيو نه آهي.
ڪير آ جو موت سان واڳيو نه آهي؟
آه ڪوئي آدمي جو انت اوجاڳيو نه آهي؟
روشن ٿي تيرگيءَ جي طرف ڪاهي، ڪيئن چئجي؟

ڪوٽ آهي، ڪوٽ آهي، ڪوٽ آهي، ڪيئن چئجي؟
 ڪير رانديڪا سڄائي ٿو پيو،
 راند هو ساري رچائي ٿو پيو
 ٻار وانگر
 پوءِ هو ڪيڏا وٽا سنسار وانگر
 روز ناهي، روز ڊاهي ٿو ڇڏي!
 ڪير ٿو سڀ ڪجهه آڏي؟
 ڪير آهي، ڪيئن چئجي؟

سَرمست؟ اَڄ تَن جا مَٿا، تِرڪي پيا
جَنن جا مَ ڌرتيءَ تي ڪِري تِرڪي پَوَن.

۽ چؤطرف پکيڙي وِجن،

شيشا اُنهن جا پور ٿي!

تَن ڇا رِٿي ۽ چو رِٿي؟

ڪيڏي نشي ۾ چورُ ها،

۽ ارتقا جي هو گشي ۾ چورُ ها،

پُرزا پکيڙي ويا رڳو

ڇا ڇا پکيڙي ويا رڳو

سي آسمانن تان ڪري،

پَرتي هيا جن تَن جَهانن تان ڪِري

قدرت ڏنن جو ماڻهپو سانڍيو نه تَن،

ڪانڊيو نه تَن

جو راز سيني ۾ رهي ٿو، آشڪارا ٿي نه ٿو

۽ جو سفيني ۾ رهي ٿو، ڪابه ڌارا ٿي نه ٿو

جو آنت آهي،

هي سڄو سنسار ڇاهي؟

آدمي ڀاتو ڪٿي آ!

هيءُ سارو جَارُ ڇاهي؟

آدمي ڄاتو ڪٿي آ!
 سمنڊ سارو آه اُن ۾، ۽ مڇيون ناهن رڳو!
 هن چار ۾ آهن رڳو
 ماڻهو، مٿان سمجهين ائين،
 ۽ پوئين
 مايوس تون؟
 هرهر ٻڌان ٿو سمنڊ جون
 چوليون پيون جي شور ڪن،
 چوليون پيون جي شور ڪن،
 جيڪي ٻڌان ٿو آءُ، تون ڪجهه به ناهن؟
 جي تون پڇين مون کان ته ڇاهن،
 مان به چوندس ڪجهه به ناهن!
 مان به چوندس ڪجهه به ناهن!

سن ستيتا لي بهر آ وريو،
 آدمي ناهي نريو
 چڻ اڃا تائين تڻل تڻور آ!
 چڻ اڃا تائين اڳيون ناسور آ
 جو چڪي ٿو،
 سينگ کي بهر چڪي ٿو
 تير ان ۾ ڪٽ ٿڪي ٿو
 ٿو ڪري چاڻي اهو چاڻيون ائين
 قدسيه* گرداس پور ۾ ڪله جيئن،
 ٿي ڏنيون خاموش ٿي،
 هوش ۾ بي هوش ٿي،
 آدمي ۾ آدمي مون ڳوليو، پر ڪونه هو!
 آنءُ روميءَ** جيئن هن کي ڦوليو، پر ڪونه هو!

* نوٽ:- گرداس پور- اوڀر پنجاب هندستان ۾ لاهور جي مشهور ناول نويس قدسيه بانوءَ جو مادري وطن هو.

* دي شيخ با چراغ همي گشت گرد شهر
 کز دامن و دد ملولم وانسانم آرزو ست
 (رومي)

[ترجمو:- ڪالهه شيخ ڏيئو ڪٿي شهر ۾ ڦري رهيو هو (۽ چئي رهيو هو) ڍور ڍڳا ڏسي
 ملول ٿي پيو آهيان، منهنجي آرزو ته انسان آهي.]

ڪيترا تاريخ ۾ چيٽا سٽل آهن اڃا؟
 ڪيترا راوڻ اڙي سٽا سٽل آهن اڃا؟
 ننهن کٽل آهن اڃا
 ڪيترا ان ۾ بگهڙ جا؟
 آدميءَ سڀ وجه وڙ جا
 ڇو وڃايا؟
 ڇو وڃايا؟؟

ماڻهوءَ جو ٻچو
انڪيو بيٽر ۾؟
ڪيئن سمائي ٿو،
ساري ڇا ۽ ڇو؟
انڪيو بيٽر* ۾؟
هيءُ مصوَر ٿيڻو آ، جي
هن جي هر تصوير انهيءَ ۾ آهي؟
۽ جي شاعر ٿيڻو آهي
هن جا ڳاتل گيت انهيءَ ۾ آهن
۽ ساري تشهير انهيءَ ۾ آهي؟
۽ سارا پرواز به آهن؟
راز به آهن،
چنڊ ستارن جا،
هن جي پيارن جا؟
سارا ميت انهيءَ ۾ آهن،

* انڪيو بيٽر (Incubator) = پيٽيءَ وانگر شيشي جو اوزار يا ڪمر جو جنهن جو ماحول ضابطي هيٺ ٿئي ٿو. انڪيو بيٽر ۾ وقت کان اڳ ڄايل يا اڳها ٻار رکندا آهن، جيستائين اهي سڳها ٿين يا ان ۾ انڊا به ڦٽڻ لاءِ رکندا آهن. هاڻي ته انهن ۾ ٻار به پيدا ڪن ٿا.

انڪيوبيٽر ۾؟
 ماڻهو اڳ سمايل آهي
 جنهن ۾ جڳ سمايل آهي
 ۽ سو دڳ سمايل آهي
 جنهن تي هو توڏانهن وڃي ٿو؟
 ڇا هو سارا تير سڃي ٿو،
 انڪيوبيٽر ۾؟
 حيرت ۾ حيران ڪرين ٿو!
 غرق ڪرين غلطان ڪرين ٿو،
 تون هن کي انسان ڪرين ٿو!
 پاڻ به ان ۾ پيدا ٿين ٿو!
 انڪيوبيٽر ۾؟

گهاوَ کي گهاوَ سان چُٽائي ٿو!
گيت مرهم نه اڄ لڳائي ٿو،
ڪيئن چئجي ته هو وڌيڪ اڃان
قُت انسان جا وڌائي ٿو!
اڳ ته پيغمبري هئي ان ۾
شاعري هاڻ سا رهي ناهي!
چوچڙي پاڻ ٿي ڏئي جڳ کي
هاڻ شُعلن سواءِ ٻيو ڇاهي؟
مينهن جو مينهن ٿي اڙي شاعر!
شعر تنهنجو ڌڪار لڻ ناهي؟
چاندنيءَ جو چٽاءُ ڇا لڻ آ؟
هي هوا ۾ هڳاءُ ڇا لڻ آ؟
هيءَ رابيل پيار لڻ ناهي؟
مينهن جو مينهن ٿي اڙي شاعر!
روح جي ريت کي ڦلاري ڇڏ!
دور تائين اُفق اُجاري ڇڏ!
پاڪُرن جئن لڳن وليون ڪيئي
۽ دلين مان وڃن ڳليون ڪيئي
گهر سُجائن، نياءُ ڪن سڀ سان!
هاڻ رستو ته رک وري آپ سان
جو ڇڏي سال ٿي ويا توکي،
ڏس ته ڪئن گيت ٿي دعا موکي!
دل چوي ٿي ته نيٺ وسڻو آ
دل چوي ٿي ته نيٺ وسڻو آ!

ساميوادَ پُڌايو آ
۽ 'فيض' انهي کي ڳايو آ
'سردار' اهو ورجايو آ
تعظيم* هٿن جي لازم آ
تڪريم هٿن جي لازم آ
هي هٿ اناج اُپائڻ ٿا
هي هٿ ملون مهڪائڻ ٿا
ڏن راتِ پسيني سان پنهنجي،
هي ڳالهه نه ياد آئي تن کي،
هي هٿ ڳلو به گهٽيندا هِن
۽ گوليءَ ساڻ چٽيندا هِن
۽ کاڌي ۾ وه ڏيندا هِن
فرمان آهي ئي ڦاسين جا
جنهن وقت لکن ٿا ساسين جا
ڪنهن ته نه ٿا!
ان وقت ته واهولي وانگر،

* ان هاتون کي تعظيم ڪرو
ان هاتهن کي تڪريم ڪرو
(علي سردار جعفري - هندستان جو مشهور ترقي پسند شاعر)

هو سارو گولو ڌرتيءَ جو
 ڄڻ ڊاهن ٿا!
 ۽ پاڻ تڏهن هو سامهن ٿا
 جنهن وقت وِروڌي ڌر پنهنجيءَ
 کي ڳاهن ٿا،
 ائين پاڻ چنڊي هُو پنهنجو اُڪو لاهن ٿا،
 هي هٿ خدا کان وانجهي ٿي
 جنهن وقت دعا کان وانجهي ٿي
 ٿا ڪونه ڪڇن،
 او شال، پڇن!

آنءُ مِجانِ ٿو
مارڪس مري ويو آهي،
آنءُ پڇان ٿو،
دڪَ ٿري ويو آهي
ڇا زُنبيا ۽ تنزانيا مان؟
انگولا ۽ يوگنڊا مان؟
ٽين دنيا مان؟
ان کي ڪيئن مٽائينداسين؟
هي ماڻهو جي پاھُ ٿين ٿا
تن ۾ نظم ورهائينداسين؟
ڍاوا ڏيڍ اهي تصويرون
آنءُ مِجانِ ٿو ماڻي سگهندا!
ها، پر هي جيڪي هڙپاٽون
تن ڏي هيچ به آڻي سگهندا؟
خوشبو، رنگ ترنم پيارا
ڪونه مٽائن ٿا غم سارا
بامبي جي بستين کان ڪوٽا
لڙڪ اگهائي سگهندي آهي؟
بال ٺاڪري جي غُصِي جي

باھ وسائي سگھندي آھي؟
 تون ڪٿي آھين گاندي! گاندي!
 ڪيڏو زور اچي وئي آندي!
 ۽ مان پاندي
 ڇا ۾ پنهنجو پاڻ ڇپايان؟
 ڪارونپار تہ ٿرڻو ناھي
 تون ئي ڇٽ ڪئن پاڻ بچايان؟
 آگ وساين
 جا چوڌاري وڇڙي وئي آ؟
 ڇا ڪا آءُ حماقت ڪئي آ
 آخر مون کي ڇو مرڻو آ؟
 ھي جو قرض صدين جو آھي
 آخر ڪنھن ڪنھن کي پرڻو آ؟

چو پئي مون کان لکين چو؟ آءُ ساڳيو ڪونه آهيان!
گجُ جا گل سمنڊ تي ڪيڏو ڪڏن ٿا
۽ اڳي وانگر لڏن ٿا؛
پوبه لهرون ڪلهه جيان ساڳيون نه آهن
چنڊ سان واڳيون نه آهن؛
اڄ سُهائو پڪُ ناهي
پيار جو سو پڪُ ناهي
تون سَمائيندي هُئينءَ جنهن ۾ ائين
چنڊ آهي سمنڊ ساري ۾ سَمائيندو جئين،
لهر اُن کان آه ڪا وانجهي نه ملندي!
مان اهو مانجهي، نه ملندي
عمر جنهن کي هاڻ پيهر ناو وانگر؛
ڪنهن پراڻي گهاو وانگر
تو ڏسان توسان گذريل زندگيءَ کي
چاندنيءَ سان چاو وانگر،
مُنهن انڌيري ۾ ڏسان تو هر خوشيءَ کي
رات وانگر جا نه رهندي؛
۽ اُجالي منجه ڪهندي،

زندگاني خواب جئن لڳندي تنهن،
آب ۾ مهتاب جئن لڳندي تنهن،
دُور چو مون کان پڄين ٿي
چو ڪناري تان پڄين ٿي؟
چو پئي ڪشتي ڏڪين چو؟
آن ساڳو ڪونه آهيان
چو پئي مون کان لڪين؟ چو؟
آنءُ ساڳو ڪونه آهيان.

هي سرءُ ڪيتري نه پياري آ،
هي اتر واءُ ۾ رڳي چڻ چڻ
چڻ ته طنبورُ تو ڪري تڻ تڻ
هي سُريلي پُڪار پتن جي
هيءُ پيلي اڌار پتن جي!
ڪو مصور ڪري رهيو آهي؟
چڻ ته پَن پَن پڪيڙو آهي!
شام ڪُجه سرد ٿي وئي آهي
زندگي زرد ٿي وئي آهي،
وڻ ڪُهارن جيان لڳن ٿا پيا
سج جو پنڌ ڇا پنو آهي؟
ڇا اڃا پيو به پورهيو آهي؟
لڱ منهنجا ٿڪل لڳن ٿا پيا!
پل رڙهن ٿا، اڃا تڳن ٿا پيا،
در اڃا ٻوٽيا نه آهن مون،
آس آهي ته نيٺ ايندينءَ تون
پر اڪيون ٻوٽيون وڃن هاڻي،
چنڊ جئن چو لڪي وئي آهن
ٿي اچي ننڊ، رات ڪاري آ!

ڪيئن چئجي سڀاڻ اٿان نه اٿان
زندگيءَ جو نه ڪٿ آ ڪوئي!
جام ۾ ڪا چڪي رهي آهي؟
اٿن لڳي ٿو ته آهو خالي!
هاڻ بس الوداع مشوارو!
هونءِ آهي گهٽا ته متوالي،
برند برسي پئي هوائن مان
دل چوي ٿي ته رات ترسي پئي،
وڌ ڦري جيئن اڃ ته برسي پئي!
زندگيءَ جي ستار مان اڳ جان
سر سندن آڱريون ڏسن ٿا پيا،
گيت جهڙ مينهن جئن اچن ٿا پيا
جي به ٿي ڏينهن تون وڌيڪ رهين
روح جي ريت تي وٺيون هونديون
زندگي رنگ رنگ گل ٿيندي،
گيت ٿي گيت سڀ گليون هونديون.
انءُ هائو ڪيان ته ڪيئن ڪيان
زندگيءَ جو نه ڪٿ آ ڪوئي!

مڪتبہء دانيال سنڌ جي ترقي پسند ادب پرھدارن ۾
نئون نالو ٺاهي. هن اداري اردو ۾ ترقي پسند ادب جي
واڌاري ۾ جيڪو ڪردار ادا ڪيو آهي سو به ڪنهن
کان لڪيل ناهي.

هاڻ مڪتبہء دانيال اها ضرورت محسوس ڪئي آهي ته
سنڌي ٻوليءَ ۾ به ترقي پسند ادب جي وڌايل و
پنهنجو رول ادا ڪري. سو اسان سنڌي جي هن عرصي
جي وڏي شاعر شيخ اياز جي تازي شعري جي ڪتاب
”چوليون ٻوليون سمنڊ جون“ سان شروعات ڪري رهيا
محسوس ڪري رهيا آهيون. اڪثر به اسين پنهنجي شعري
جي معياري ادب ۽ معياري ڪتاب جي ڪتابن ۾
رکندي سنڌي ۾ به معياري ڪتاب پس ڪرڻ جو حزم
رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڀرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پَنَ جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جَهڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن
 اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي
 وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽
 پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب
 Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار
 بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي
 حالت ۾ پَن پاڻ هِڪڙي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽
 غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize
 ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه
 ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution
 جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو
 ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وس پئاندر وڌ کان وڌ
 ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي
 همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش
 دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ، پُڪار سان
تشبيه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چڻ ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي منجهه پهڙ چڻ ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم- گولو،

جيڪي به ڪٿين، جيڪي به ڪٿين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،
جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

